

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

*Р.В.Войтович, Н.М.Дармограй, Ю.Г.Кальниш,
М.М.Логунова, М.І.Пірен, В.А.Ребкало, В.В.Тертичка*

Політико-правові засади державного управління

опорний конспект дистанційного курсу

Київ – 2005

УДК 339+327(07)

Рекомендовано до друку Вченою радою Національної академії державного управління при Президентові України (протокол № _____ від _____ 2005 р.).

ISBN

Войтович Р.В., Дармограй Н.М., Кальниш Ю.Г., Логунова М.М., Пірен М.І., Ребкало В.А., Тертичка В.В. Політико-правові засади державного управління (опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни): Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 138 с.

Р е ц е н з е н т и :

- Надольний І.Ф. – доктор філософських наук, професор кафедри філософії і методології державного управління Національної академії державного управління при Президентові України;
- Токовенко В.В. – доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри соціології Київського міжнародного університету.

В опорному конспекті викладені політико-правові засади функціонування політичних інститутів і розвитку політичних процесів; зміст політичної аналітики та консультування і їх механізми; етнополітичні процеси в сучасній Україні; психологічні аспекти політико-управлінських процесів. Висвітлено найбільш актуальні проблеми сучасного політичного життя України, політичних інститутів, політичних процесів, механізмів і засобів ефективної практичної, організаційної та політико-управлінської діяльності.

Розраховано для системи підготовки і підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Посібник також буде корисним для викладачів, аспірантів, усіх тих, чия наукова діяльність пов'язана з дослідженням політико-правових засад державного управління.

УДК 339+327(07)

ISBN

© Войтович Р.В., Дармограй Н.М., Кальниш Ю.Г.,
Логунова М.М., Пірен М.І., Ребкало В.А., Тертичка В.В., 2005
© Національна академія державного управління при
Президентові України, 2005.

РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

- **Тема 1.1. Політична система та її складові.**
- **Тема 1.2. Законодавча влада.**
- **Тема 1.3. Виконавча влада.**
- **Тема 1.4. Судова влада.**

Тема 1.1. Політична система та її складові.

▲ ***Політична система** – це сукупність відповідних інститутів, які беруть участь у формуванні, розподілі та здійсненні державної влади з метою управління суспільними процесами та представництва інтересів соціальних груп населення країни*

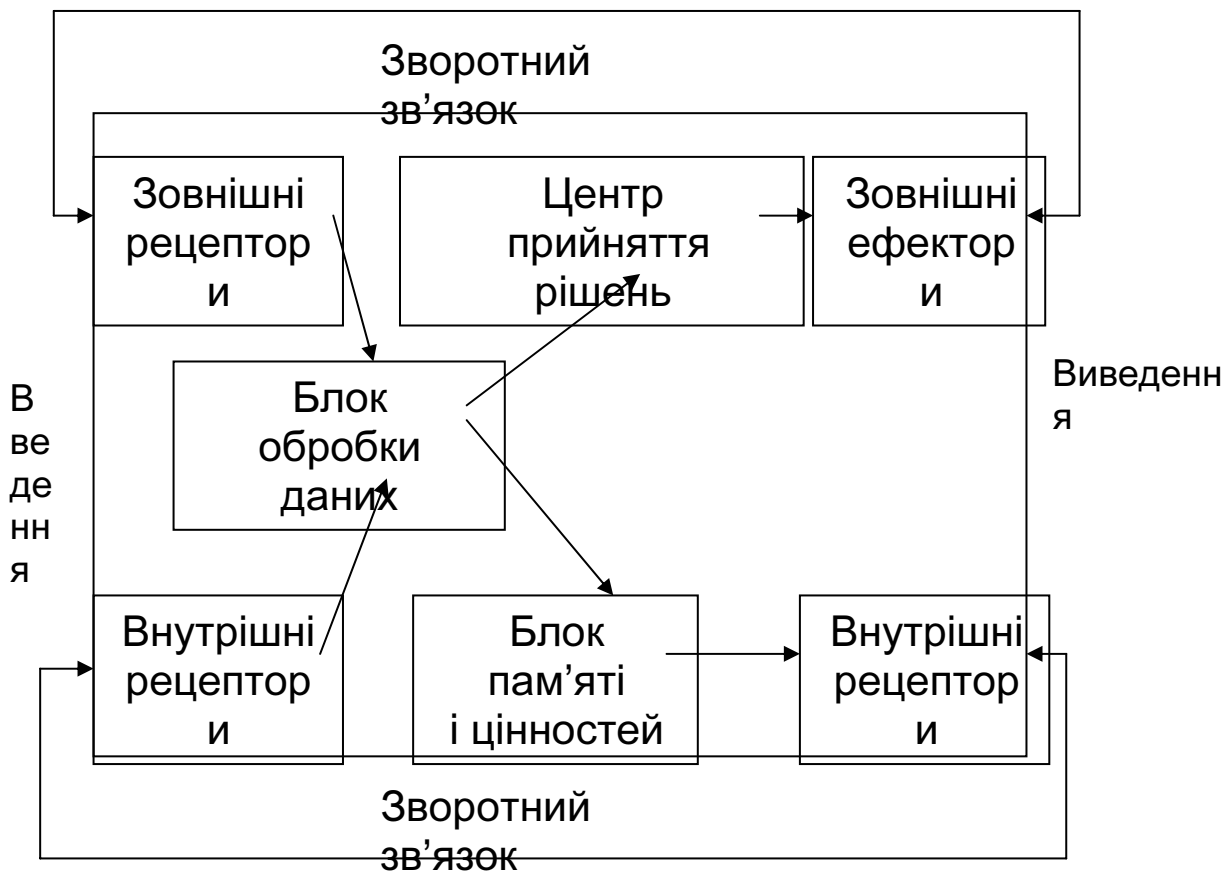
Призначення політичної системи – здійснення влади і державного управління.
Політична система – має особливі риси, притаманних лише їй та відмінних від інших систем суспільного життя:

Характерні риси, політичної системи:	
▪ Володіння монополією на владу в масштабах всього суспільства	
▪ Визначення стратегії суспільного розвитку держави	
▪ Фіксація і репрезентація інтересів домінуючих соціальних груп на державному рівні	
▪ Забезпечення політичного і адміністративно-державного управління суспільними процесами	
▪ Стабілізуючий, корегуючий чи дестабілізуючий вплив на суспільні процеси	
▪ Здатність формувати правову систему і функціонувати в її законодавчому полі	

Основні елементи політичної системи:	
Форма державного правління	
Тип адміністративно-державного устрою	
Партійно-політична система	
Виборча система	
Політична культура	

Головні функції політичної системи:	
▪ Національна консолідація та інтеграція;	
▪ Стабілізація функціонування і розвитку	

Мал. 1.1.2. Модель політичної системи К.Дойча.

Мал.1.1. 3. Модель політичної системи Г.Алмонда.

▲ **Політичний режим** – це вся сукупність моделей (явних чи не явних), які визначають форми і канали доступу до найважливіших управлінських позицій, характеристики суб'єктів які мають такий доступ або ні, а також доступні суб'єктам стратегії боротьби за нього (визначення Гіл'ермо О'Доннелла і Філіпа Шміттєра)

Класифікація форм правління вперше була запропонована філософом античності – Аристотелем. Аристотель виділяє правління одного, не багатьох та багатьох, а також правильні й не правильні форми держав: при правильних формах ті, хто має владу (за сучасною термінологією “еліта”), опікуються загальним добробутом, при не правильних – тільки власним благом. Загалом існує шість форм правління за Аристотелем.

Форма правління	Одного	Небагатьох	Багатьох
Правильна	Монархія	Аристократія	Політія
Не правильна	Тиранія	Олігархія	Демократія

У сучасній науці відома багатомірність класифікацій політичних режимів.

Джеймс Коупмен	Девід Аптер	Едуард Шилз	Жан Блондель	Гебріел Алмонд
Змагальні, напів-змагальні й авторитарні	Диктаторські, олігархічні, непрямі представницькі й прямі представницькі	Політичні демократії, опікунські демократії, олігархії, що модернізуються, тоталітарні олігархії й традиційні олігархії	Ліберально-демократичні, егалітарно-авторитарні, традиційно-егалітарні, популіські й авторитарно-інегалітарні.	Англо-американські, континентально-європейські, тоталітарні й доіндустріальні (за принципом культурно-історичної спільності)

Російський учений Г.В.Голосов запропонував шість основних “сімей” політичних режимів:

Режими	Закриті з монолітною елітою	Закриті з диференційованою елітою	Відкриті
Виключаючий	Традиційний	Авторитарно-бюрократичний	Змагальна олігархія
Включаючий	Егалітарно-авторитарні	Авторитарно-Інегалітарні	Ліберальна демократія

Г.В.Голосов дав цікаву класифікацію режимів, виходячи із запропонованих ним шести “сімей” політичних режимів:

<p>Авторитарний режим: політичний режим, до базової класифікаційної характеристики якого входять “закритий” або “виключаючий”. Таких є п’ять із шести</p>	
<p>Змагальна олігархія: відкритий, виключаючий режим</p>	
<p>Авторитарно-бюрократичний: закритий, з диференційованою елітою, виключаючий</p>	
<p>Військовий режим: форма авторитарного правління, де влада прямо належить військовим або вони виступають як головна опора формально громадянського</p>	

суспільства	
	Популістський режим (лат. – populus – народ): продукт пробудження більшості народу до самостійного політичного життя. Популістські режими, як правило, приймають до уваги інтереси економічно привілейованих прошарків суспільства, а їх реальну опору становить бюрократія
Егалітарно-авторитарний режим: закритий, із монолітною елітою, включаючий	
	Авторитарно-інегалітарний режим: закритий, з диференційованою елітою, включаючий
Ліберальна демократія: відкритий, включаючий політичний режим	

▲ *Перехідне суспільство* – це суспільство, що здійснює свою еволюційну трансформацію від одного якісного стану до іншого

Стадії перехідного (трансформаційного) періоду:	
▪ переоцінка існуючого стану суспільства та змісту і масштабів кризи, що, як правило, носить системний характер	
▪ соціальна діагностика, тобто неупереджена об'єктивна характеристика реального стану речей, його джерел та причин виникнення, можливостей і шляхів виходу з кризової ситуації	
▪ демонтаж віджилої системи, ліквідація її явних невідповідностей досягнутому рівню суспільного розвитку та його тенденціям	
▪ пошук якісно нових стратегій розвитку, елементами яких є: політична, економічна та соціальна (інколи й національна) ідентичність суспільства, пропонуються альтернативні шляхи як подолання кризи, так і подальшого розвитку	

Модернізація політичних інститутів.

! •	Термін “політичні інститути” у найбільш загальних рисах вказує на структурні елементи політичної системи, що функціонують в режимі поділу влади. Звідси і виникає поняття “політичний режим”, яке розкриває структурно-функціональний аспект політичної системи
--------	---

▲ *Політичний режим як категорія характеризує політико-владний характер відносин між тими, хто керує і тими, ким і як керують*

! •	Політичні режими поділяються на авторитарні, демократичні і тоталітарні. Однак такий поділ є досить загальним, оскільки між цим є чимало проміжних та перехідних форм.
--------	--

На думку фахівців політичний режим в Україні поєднує елементи демократичного, охлократичного та авторитарно-демократичного режимів правління. Таке сплетіння різносистемних елементів не може тривати довго. Виходом з такого становища може бути або політична криза, або поступова, але глибока і послідовна *модернізація* системи влади. Україна нині перебуває на стадії пошуку оптимальної моделі політичної модернізації.

Загальносистемні якості сучасної України:	
▪ політична система перехідного типу, що характеризується поєднанням елементів різних політичних систем – старої (закритої) та нової (відкритої)	
▪ перехідний стан обумовлює нестабільність політичної системи, перманентну загостреність між владою та опозицією, власне, відсутність поняття “системної” опозиції	
▪ разом з тим, відносно стабільна, насамперед у зовнішніх проявах, система, яка, проте, може досить легко трансформуватися на нестабільну через поглиблення конфліктів між основними політичними силами всередині країни, які сповідують різні вектори розвитку – західний та східний	
▪ система з відносно низьким темпом змін соціальних процесів та недостатньо сприятлива до соціальних інновацій	
▪ досить жорстко централізована система, хоча й з деякими елементами регіоналізації та децентралізації управління	
▪ молода самостійна система, яка внаслідок браку	

достатньо ефективних політичних традицій та досвіду самостійного функціонування, прагне наслідувати моделі інших систем	
▪ система здійснює не повний комплекс функцій, які є необхідними для забезпечення нормального функціонування сучасного цивілізованого суспільства	
▪ система, що діє в умовах, наближених до екстремального стану в значних сегментах суспільства і держави. Цей стан спостерігається в таких важливих секторах як довкілля, економіка, політична структуризація, культура, духовні засади та орієнтири соціуму	

Сучасна політична система України складається з чотирьох підсистем: інституціональна, комунікативна, регулятивна, політико-ідеологічна:	
<p>Інституціональна підсистема (політичні інститути):</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ форма політичного правління ▪ органи влади (законодавчої, виконавчої та судової) ▪ політичні партії ▪ виборча система 	
	<p>Регулятивна підсистема:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Конституція ▪ політико-правові норми ▪ національні традиції
<p>Комунікативна підсистема:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ взаємодія між державними органами влади і місцевими органами влади (уряд – територіальні громади); ▪ горизонтальна взаємодія (виконавча державна влада і установи); ▪ взаємодія між державними органами влади і політичними організаціями (партіями, громадськими організаціями) 	
	<p>Політико-ідеологічна підсистема:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ політична ідеологія ▪ політичні знання ▪ політичні теорії ▪ буденна політична свідомість

▲ *Політична система суспільства є сукупністю інститутів і органів, які формують і втілюють в життя колективні суспільні цілі суспільства та груп, що його утворюють, за допомогою влади і управління*

▲ *Уряди або держави – це частини політичної системи, які забезпечують вироблення політичного курсу*

Основні складові державного механізму:	
1. Система представницьких органів влади, при цьому треба відрізнати місцеві та вищі представницькі	
2. Виконавчо-розпорядчі органи, які також поділяються на вищі (президентські структури), центральні (урядові структури) та місцеві (адміністрації)	
3. Наглядово-контрольні органи, які здійснюють нагляд за виконанням закону, перш за все, прокуратура	
4. Судова система, головними установами є Верховний Суд, Конституційний Суд, Арбітражний Суд	
5. Органи охорони громадського порядку – міліція	
6. Органи державної безпеки – СБУ	
7. Збройні сили	

Тема 1.2. Законодавча влада.

Ідея “поділу влади” була сформована в працях представників французького Просвітництва. Втілення її в життя відбулося після прийняття Конституції США, яка розмежувала три “гілки” влади (виконавчу, законодавчу і судову).

! •	До законодавчої влади належить діяльність парламентів. Парламентські системи існують у більшості ліберальних демократій, як конституційних монархіях, так і багатьох республіках. Основу цих систем становить взаємозв’язок парламенту та виконавчої влади
--------	---

▲ *Парламент – це представницький орган державної влади, що здійснює законодавчу функцію і наділений конституційно визначеними повноваженнями і компетенцією*

! •	Як інститут представницької влади парламентаризм передбачає партійно-політичну структурованість суспільства, сталість виборчого законодавства, що дає можливість максимально враховувати суспільні інтереси та захищати їх на рівні законодавчого органу влади
--------	---

Обсяг конституційної компетенції парламенту залежить від форми правління, характеру політичного режиму, конституційних традицій та політичної культури суспільства.

Форма	Можливості
Президентська форма правління	Парламенти мають значно вужчий обсяг повноважень та компетенції, їх вплив на виконавчу владу здійснюється здебільшого опосередковано і насамперед шляхом бюджетної політики
Змішана форма правління – президентсько-парламентська	Представницькі органи влади безпосередньо беруть участь у формуванні уряду, отже впливають на його склад, у такий спосіб визначаючи політичний курс держави в цілому. Важливою складовою внутрішньої структуризації (інституціоналізації) парламенту є його поділ на парламентську більшість та меншість, відповідно, – парламентську владу та опозицію
Класична парламентська республіка	Політичним законом, наприклад, є те, що уряд формується парламентською більшістю. Парламентська меншість при цьому також бере участь у його кадровому забезпеченні. За меншістю можуть бути закріплені певна частина парламентських комітетів, але не більше трьох

▲ Під поняттям „**парламентська компетенція**” розуміють обсяг виключних повноважень та конституційно визначених функцій, що їх здійснює парламент

Парламентська компетенція може носити **абсолютний або відносний** характер. Про абсолютну парламентську компетенцію йдеться тоді, коли у законодавчому порядку точно визначено перелік питань, відносно яких парламент може приймати закони та інші рішення. При цьому передбачається, що інші питання знаходяться у віданні президента або уряду, інших суб'єктів влади.

Класифікація парламентів		
Визначення парламенту	Характеристика парламенту	Приклад
Домінуючі парламенти	Парламенти жорстко контролюють виконавчу владу. Неминучі при цьому часті урядові кризи. Парламенти грають провідну роль у національному політичному житті, формуючи уряд	Національна асамблея Франції періода IV Республіки, сучасний італійський парламент
Автономні парламенти	Парламенти контролюють законодавчий процес, але вони не мають достатніх повноважень для “скинення” виконавчої влади. Окрім президентства, виникненню автономного парламенту може сприяти і парламентська система у поєднанні з багатопартійністю	Конгрес США, шведський рикстаг
Обмежено автономні парламенти	Парламент можна розглядати як поле конфронтації між урядом та опозицією	Великобританія
Підлеглі парламенти	Парламент сумісний як з ліберальною демократією, так і з авторитаризмом. Виконавча влада абсолютно домінує над парламентом	Національні збори Франції V Республіки, в умовах “президентської фази” прем'єрсько-президентської системи, парламент

		Кенії
Повністю залежні парламенти	Парламенти країн з популістською політикою, деяких військових та усіх егалітарно-авторитарних режимах. Право таких парламентів формувати уряди – чиста фікція. Вони скликаються для підтвердження легітимності режиму та санкціонування його діяльність	Танзанія, Бразилія на початку 80-х років ХХ ст.

Функції парламентів	
Легітимація	Узаконення режиму виконують всі без винятку парламенти.
Представницька	Єдина функція, з якою не може зрівнятися жодний інститут. Існує чотири підходи, при яких члени зібрання виступають як “слуги виборців”, “опікуни народу”, “провідники волі партії”, “дзеркала суспільства”.
Рекрутування та соціалізація еліти	В умовах ліберальної демократії пройти до парламенту – значить зробити заявку на міністерське крісло, а можливо й на посаду голови виконавчої влади. Так само це стосується й авторитарних режимів (окрім егалітарно-авторитарного, де роль лідера виконує партія)
Вплив на виконавчу владу та контроль над нею	Інструментами роботи парламентів можуть бути формальні дебати, робота в комітетах над законопроектами, парламентські запити та розслідування, резолюції, вотум недовіри уряду

Три “моделі голосування” у парламенті	Характер голосування
Індивідуалістична	За цієї моделі депутат при голосуванні приймає рішення самостійно – популярна у Конгресі США
“Уряд проти опозиції”	Підпорядкованість волі депутата партійній дисципліні – типова для Великобританії та її колишніх домініонів, Франції, Німеччини
Коаліційна	Партійна дисципліна тут доволі сильна, але при

	рішенні кожного окремого питання виникає специфічна комбінація інтересів, які дозволяють депутату самостійно вирішувати хто – “свої”, а хто – “чужі”. Характерна для держав “консенсусної демократії”
--	---

Структура та організація роботи парламенту	
Однопалатні парламенти	Характерні для унітарних держав.
Двопалатні парламенти (верхня та нижня палати)	Двопалатні і більше характерні для держав із федеративним устроєм Така система зменшує можливість непродуманих “партизанських” дій проти виконавчої влади; верхня палата розвантажує нижню, обговорюючи частину питань. Але перше дійсне лише для домінуючих парламентів, друге ліквідує пропозицію “не число, а вміння”, логічніше підняти рівень компетентності та професіоналізму в нижній палаті шляхом створення комітетів і комісій. Головний аргумент полягає у тому, що сформовані на основі різних принципів палати не можуть бути рівноправними
Багатопалатні	Складається з трьох і більше палат

!	Парламентські комітети – є головною структурою організаційної роботи парламенту, це рівень розподілу праці. Для того, щоб забезпечити мінімальний контроль над професійною бюрократією, парламент створює свої спеціалізовані органи – комітети. Комітети мають робити детальну експертизу законопроектів, фінансових питань, контролювати адміністрацію, проводити спеціальні розслідування
---	---

Для ефективної роботи парламентів потрібно:	
▪ не знаходитися під жорстким контролем з боку політичних партій	

▪ депутати мають підходити професійно до своєї роботи	
▪ виключно важливо мати спеціалізовані, постійно діючі парламентські комітети	

Український парламент у системі поділу влади

▪ Парламентом України є Верховна Рада – єдиний орган законодавчої влади, що формується на засадах народного волевиявлення	
▪ Компетенція Верховної Ради України визначена ст. 18 Конституції України	
▪ Коло парламентських повноважень згідно Основного закону нашої держави визначається 36-а пунктами, що за формальними ознаками перевищує обсяг повноважень будь-якого іншого органу влади, зокрема, Президента й Уряду	

Статус депутатських повноважень.

! •	На сьогодні в Україні частина народних депутатів – ті, що обрані за багатомандатним партійним списком (або списком виборчого блоку), має загальнонаціональне представництво, а частина – ті, що обрані від округів за мажоритарним принципом – територіальне. Отже, йдеться про, відповідно, вільний та імперативний мандат
-----	--

Якщо **імперативний** мандат вимагає виконання наказів виборців, насамперед свого округу, звідки впливає їх право на відзив депутата, то **вільний** мандат дозволяє депутатові представляти інтереси всіх виборців країни, а не лише свого округу.

Однак **механізм відзиву депутата на сьогодні не діє**, що зрештою призводить до ігнорування народними обранцями інтересів навіть свого округу. З погляду на теорію представництва імперативний мандат означає неподільність народного суверенітету. Він може бути лише тимчасово делегований своїм представникам, але не може бути відчуженим. Однак цей принцип має й свої істотні недоліки. Насамперед, він не відповідає системній природі суспільства, яке не є сумою частин, а певною цілісністю, що функціонує за законами системності. Одним із її наслідків є те, що інтереси виборців окремого округу можуть не збігатися, а то й зовсім суперечити національним інтересам країни, що важливо для збереження територіальної цілісності та її неподільності.

▲ **Опозиція** – це інституційне вираження політичної волі, яку підтримує меншість громадян країн

! •	Влада, обрана більшістю населення, володіє легітимним правом на ухвалення рішень від імені всього народу та країни, що відповідає нормам і критеріям демократичного правління. Важливо пам'ятати, що більшість ніколи не гарантована від помилок, тому в інтересах усього суспільства слід також враховувати й позицію меншості , втіленням якої на парламентському рівні і є опозиція
-----	--

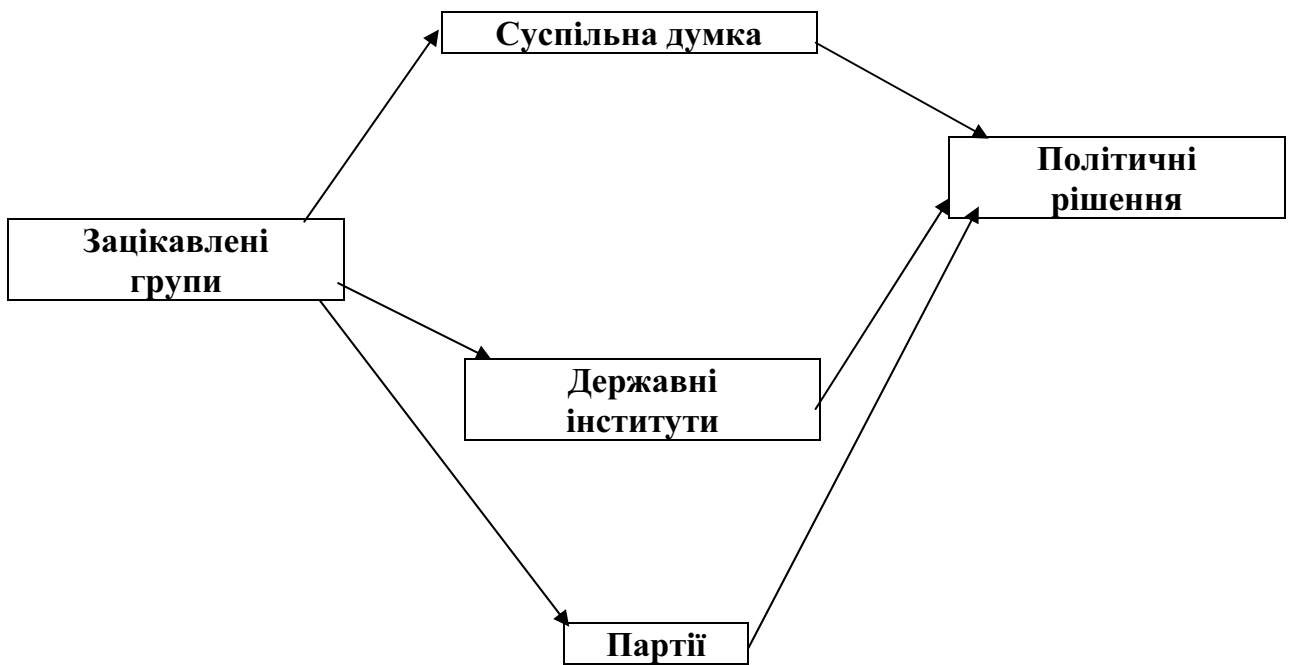
Опозиційність взагалі і парламентська, зокрема, – природний інститут демократії і парламентаризму, що має бути узаконений та регламентований. Загальноновизнаною нормою є те, що наявність парламентської опозиції – це критерій зрілості демократичного устрою країни.

▲ **Зацікавлені групи** – це групи осіб, які намагаються впливати на процес прийняття рішень з тих чи інших питань, але вони не намагаються встановлювати повний політичний контроль над державою. У цьому їх відмінність від політичних партій

Традиції оцінювання дій зацікавлених груп.		
Платон, Том Гобс, Жан-Жак Руссо	Вважали неприпустимим “приватні” впливи на процес прийняття рішень	
Джеймс Медісон, Джон Кеннеді, Арнольд Бентлі	Наполягають на необхідності вільної гри соціальних інтересів	

Класифікація зацікавлених груп.	
Общинні групи – “чисті групи” за визначенням Ж Блонделя – члени цієї групи пов’язані між собою перш за все приналежністю до суспільства, а потім до своїх бажань	
	Групи “за звичаєм” характерні для країн “третього світу”, де, як правило, політики та бюрократи використовують свою професію як засіб збагачення та привілейованості себе та своїх рідних. В індустріальних країнах роль таких груп є незначна
Асоціативні групи – “чисті групи” за визначенням Ж Блонделя – створюються свідомо для реалізації певних інтересів	

	Інституціональні групи базуються на формальних організаціях усередині державного апарату – виконавчої бюрократії, законодавчому корпусі, армії та воєнізованих силах підтримки порядку. Вплив інституційних груп пов'язаний із безпосередньою близькістю до процесу прийняття рішень (яскравий приклад – колишній СРСР)
Групи захисту притаманні країнам з розвинутою ліберальною демократією. Групи захисту, до яких належать профспілки, підприємницькі асоціації, перш за все відстоюють матеріальні інтереси своїх прибічників	
	Групи підтримки – націлені на досягнення конкретних цілей, які можуть бути дуже різними: екологічні, антивоєнні, антипорнографічні і таке інше

Мал. 1.2.5. Канали та джерела впливу зацікавлених груп.

Джерело впливу зацікавлених груп.	
▪ Легітимність	
▪ група потребує набору санкцій, які можна ефективно застосовувати проти уряду і конкуруючих груп у випадку невиконання її вимог	
▪ доступність політичних ресурсів	
▪ нелегітимні (шантаж, підкуп, телефонне право)	

!•	Термін “ корпоративізм ” прийшов з політичного лексикону італійського фашизму. Саме так Муссоліні назвав той устрій, який намагався будувати – держава як система “корпорацій”, кожна з яких уявлялася монополією на представництво інтересів якоїсь групи суспільства
----	---

▲ **Корпоративізм** – система представництва інтересів, елементами якої є обмежене число обов’язкових, не конкуруючих між собою, ієрархічно організованих та функціонально диференційованих одиниць, визнаних, ліцензованих чи створених державою та наділених монополією на представництво певних інтересів в обміні на ту чи іншу ступінь контролю з боку уряду за підбором їх лідерів та артикуляцією вимог і підтримки.
(Найбільш цитоване визначенням корпоративізму за Філіпом Шміттером)

Версії корпоративізму за Ф.Шміттером	
“Державна” версія корпоративізму	Була реалізована авторитарно-егалітарними режимами, сучасна “соціетальна” версія (яка ніби-то йде від суспільства)
“Ера корпоративізму”	Характеризується, насамперед, впливом на економічне життя нечисельних, але дуже вагомих корпорацій

Потреба суспільства у корпоративізмі.

Для деяких суспільств корпоративізм є благом, для деяких – зло. Найбільші передумови до такої системи мають культурно однорідні суспільства з організованим та дисциплінованим населенням. В інших індустріально розвинених суспільствах найбільш природнім є чергування періоду корпоративізму з періодом “вільного підприємництва”. Таке чергування дає елітам свободу маневру в пошуках задовільного поєднання економічного зростання і стабільних цін.

Тема 1.3. Виконавча влада.

Інститути виконавчої влади є історичним ядром будь-якої форми правління. Парламенти, бюрократія, конституційні суди з'явилися пізніше, спочатку для допомоги виконавчій владі, а потім як протиположна до неї. Головним завданням виконавчої влади є політичне керівництво

П'ять функцій виконавчої влади:	
1. Визначає основні напрями політики держави	
2. Контролює впровадження визначеної стратегії (практичною роботою займаються бюрократи)	
3. Мобілізує маси та власну еліту на підтримку визначеної політики (формування позитивної громадської думки)	
4. Церемоніальне керівництво – здібність виступати як символ єдності національної держави. У деяких ліберальних демократіях існує поділ на ефективне та церемоніальне керівництво	
5. Керівництво в умовах кризових ситуацій (війни, стихійні лиха)	

! • **Неконституційна і конституційна виконавча влада.** Для відмінності двох основних типів (конституційної і неконституційної) виконавчої влади головним є поняття конституції. Визначення обмежень, незалежно, чи закріплені вони у документі, чи носять характер політичної норми, дозволяє визначати владу як конституційну. Неконституційна виконавча влада подібної практики не має

▲ ***Федералізм** розподіляє власні повноваження “по вертикалі” таким чином, що частини держави (землі) зберігають певну долю самостійності. Такі держави називаються **федераціями***

! • Відмінністю федерацій від унітарних держав є **двопалатний устрій парламентів**. Федералізм забезпечує високий рівень **децентралізації державного управління**. Федерації поділяють (термін Чарлза Тарлтона) на **конгруентні** (наприклад, США, Австралія, Австрія, Німеччина) та **неконгруентні** (наприклад, Швейцарія). Перші схожі один з одним за соціальними та культурними характеристиками, другі – ні

▲ ***Унітарні держави** – держави, де вся повнота влади за конституцією належить центральному уряду*

▲ ***Конфедерації** - це країни, що створили тісний союз між собою, але залишаються незалежними суб'єктами міжнародного права*

Розподіл повноважень “по горизонталі”.

! •	Федералізм не є обов’язковою ознакою конституційної виконавчої влади. Тому базовим при визначенні видів конституційної виконавчої влади є різниця між президентською та парламентською системами (президентством і парламентаризмом)
--------	---

▲ *Президент – посадова особа, яка представляє всіх громадян держави*

▲ *Уряд – інститут, який здійснює ефективне політичне керівництво державою*

Ознаки президентської системи управління:	
▪ Всенародні вибори глави держави – Президента	
▪ Президент визначає склад уряду та керує його діяльністю	
▪ Президент має значні законодавчі повноваження	
▪ Термін перебування при владі як президента, так і парламенту фіксовані й не залежать один від одного	

Президентська система існує в багатьох країнах “третього світу”. Із стійких ліберальних демократій єдина країна з такою системою – США.

Преваги та недоліки президентства:	
Преваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Президентство сприяє реалізації демократичній нормі відповідальності влади перед виборцями ▪ Всенародні вибори підвищують демократичну легітимність політичної системи, тому, що президент завжди представляє більшість виборців ▪ Президентство ілюструє класичну теорію “поділу влади”, стверджуючи, що “стримування й протипаги” поліпшують демократію 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Негнучкість термінів перебування при владі ▪ Подвійна демократична легітимність ▪ Заохочення політичних аутсайдерів

Президентсько-парламентська система	
Інституціональні характеристики президентсько-парламентської системи:	
▪ Прямі вибори президента всенародним голосуванням	
▪ Право президента призначати й зміщувати членів уряду	
▪ Президент має деякі законодавчі повноваження	
▪ Відповідальність уряду перед парламентом, яка виражається у можливості вотуму недовіри уряду	
▪ Право президента розпустити парламент	

Недоліки президентсько-парламентської системи:	
▪ Повністю знімається проблема негнучкості терміну перебування при владі;	
▪ Надаючи рівну владу президентові й парламенту над урядом, ця система ніби долає й мажоритарний характер президентства;	
▪ Конфліктна система виконання повноважень та взаємодія між президентом і парламентом.	

Прем'єрсько-президентська система	
Характеризується:	
▪ Всенародним обранням президента	
▪ Значні владні повноваження у президента	
▪ Прем'єр-міністр і уряд відповідальні тільки перед парламентом	
▪ Президент має право розпустити парламент й призначити нові вибори	

Прем'єрсько-президентська система працює ніби у “двофазному режимі”, змінюючи періоди сильної президентської влади з періодами парламентаризму.

Парламентська система визначає роль глави держави, характер взаємовідносин між прем'єр-міністром і урядом, колективну відповідальність.

! •	Особливістю парламентаризму є поділ ефективного і церемоніального керівництва
--------	---

Ефективне керівництво	Церемоніальне керівництво
Здійснюється “командою” міністрів на чолі з прем’єром, відповідальною перед парламентом	Покладається на формального главу держави, чи то конституційного монарха, чи обраного президента. У коло обов’язків входить присутність на офіційних церемоніях

Формально можливості глави держави можуть бути ширші (призначати прем’єр-міністрів, вищих чиновників, блокувати законопроекти в парламенті тощо). У демократичний час у країнах кількість коронованих глав держав багато.

Половина західноєвропейських держав – **конституційні монархії**. У деяких країнах вони є символами національної єдності (наприклад Великобританія, Японія), також відіграють важливу роль у процесах політичної соціалізації.

Будова держави визначається через форми правління, в яких втілюється організація верховної влади, структура і порядок взаємовідносин вищих державних органів, посадових осіб і громадян. Однією з головних форм правління є республіка. У сучасному світі існують три головних різновиди республіканського правління: **парламентська, президентська та змішана**.

Моделі виконавчої влади.	
Парламентська форма правління Характерною ознакою парламентської форми правління є формування уряду на парламентських засадах, коли він складається з представників однієї або кількох партій, які мають більшість у парламенті. Такий уряд є відповідальним перед парламентом і може бути відправлений у відставку. Парламент тут не тільки творить закони і приймає бюджет, а й спрямовує та контролює діяльність уряду. Виконавча влада може належати міцному уряду більшості, хиткому коаліційному уряду та слабкому уряду меншості	
	Президентська республіка. Має чіткий поділ державної влади, за яким окремі її органи мають визначене коло повноважень і значну самостійність один щодо одного. Так само як парламент не в змозі оголосити вотум недовіри урядові, так і президент не має права достроково розпустити парламент

<p>Змішана (напівпрезидентська). Третій головний різновид республіки. Зокрема він існує в Австрії, Ірландії, Португалії, Польщі, Фінляндії, Болгарії, Франції, Україні (але треба зауважити, прийнятий Закон України “Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 р. № 2222-ІУ, який має вступити в дію з вересня 2005 р., змінить існуючу президентсько-парламентську на парламентсько-президентську)</p>	

До цього додається ще й те, що в структуру **президентської республіки** закладена можливість невідповідності партійного складу уряду та парламентської більшості, яка може належати іншим партіям, ніж пропрезидентським.

В охарактеризованому вигляді президентська республіка як форма державного правління існує в Сполучених Штатах Америки та у більшості країн Латинської Америки.

За цієї форми правління сильна президентська влада сполучається з ефективним контролем парламенту за діяльністю уряду. Президентсько-парламентська республіка не має таких усталених типових рис, як парламентська чи президентська. У різних країнах вона тяжіє до однієї з цих двох класичних форм.

! •	Особливість президентсько-парламентської республіки – подвійна відповідальність уряду перед президентом та парламентом
-----	--

Спосіб формування уряду з детермінованою формою правління.

Якщо посада **прем’єр-міністра** відсутня, то уряд формується главою держави – президентом. При цьому окремі члени уряду, які очолюють найважливіші відомства (оборони, фінансів, закордонних справ, безпеки), затверджуються парламентом (США, Філіппіни, Венесуела).

Якщо ж посада **прем’єр-міністра** передбачена чинним законодавством, останній призначається главою держави, як правило, з представників тієї партії (коаліції), яка здобула перемогу на парламентських виборах. В одних країнах глава держави призначає главу уряду без формальної згоди парламенту (Великобританія), в інших – після схвалення запропонованої кандидатури більшістю депутатів (Російська

Федерація). Зрештою, кандидатуру глави уряду можуть визначати самі парламентарі (канцлер у Німеччині) без втручання глави держави.

Склад уряду формується прем'єр-міністром і зазвичай лише формально затверджується главою держави. У деяких країнах глава уряду після формування останнього повинен у встановлений законом термін подати на розгляд парламенту урядову програму діяльності, яка має бути схвалена абсолютною більшістю голосів депутатів (Бельгія, Італія). Така процедура отримала назву **інвеститури** уряду

Структурно уряди складаються з міністрів та інших осіб, які входять до його складу залежно від конкретної політико-правової системи. Міністри можуть очолювати відомства, побудовані як за функціональною (економіка, фінанси, закордонні справи), так і за галузевою (сільське господарство, освіта, охорона здоров'я) ознаками.

Слід мати на увазі, що лише у президентсько-парламентських республіках уряд здійснює окремі законодавчі функції. Урядова законотворчість дістала назву **делегованого законодавства**

Принципи делегованого законодавства закріплено у вигляді політико-правових норм у конституціях Франції, Італії, Іспанії та низки інших країн Європи. Приклади законодавчих актів уряду – **ордонанси** (Франція), законодавчі **декрети** (Італія).

Специфіка статусу президента як глави держави полягає в тому, що у цьому статусі окреме місце займають повноваження у сфері виконавчої влади (державного управління). Причому їх обсяг прямо залежить від існуючої в державі форми правління: цей обсяг більше у президентській республіці, менше – у парламентській

Формула президентства визначається політичною зрілістю суспільства. Більш сформоване громадянське суспільство, усталені демократичні традиції, укорінена партійна структура породжують парламентські системи. Там, де соціальні та політичні інституції ще не достатньо розвинені або досить слабкі, компенсується інститутом сильної президентської влади, нерідко навіть з ознаками авторитарного правління. Разом з тим необхідно пам'ятати, що з цього правила є й свої винятки. Прикладом такого винятку є демократична система США, що характеризується як класична президентська республіка. Очевидно, що такий феномен є наслідком певних політичних традицій та політичної культури цієї країни.

Систему органів виконавчої влади України складають структурні ланки трьох організаційно-правових рівнів

<ul style="list-style-type: none"> ▪ вищий рівень – Кабінет Міністрів України (у функціональній взаємодії з Президентом України). До складу Кабінету Міністрів України входять Прем'єр-міністр, Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністри та міністри 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ центральний рівень – міністерства, державні комітети та інші підвідомчі Кабінету Міністрів України центральні органи виконавчої влади 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ місцевий або територіальний рівень 	

Ефективність функціонування політико-правової системи держави.

<p>Залежить від ключових складових – парламенту, уряду та глави держави – визначається рівнем впливу кожної з цих інституцій як на інші елементи системи, так і на суспільство в цілому.</p> <p>Обидва типи вказаних впливів взаємопов'язані, але правові впливи, на відміну від політичних, мають законодавчо-формалізований, тобто інституційний характер.</p> <p>Можливість правових взаємовпливів парламенту, уряду та глави держави ґрунтується на Конституції. Конституційна визначеність цих впливів є суттю механізмів стримувань, противаг та взаємодії. Конкретно йдеться про дію цих механізмів в контексті відносин Верховної Ради, Кабінету Міністрів та Президента.</p>	
--	--

!•	Роль “вертикалі” виконавчої влади. Справжнє зміцнення цієї гілки влади, підвищення її ефективності неможливі без створення дієвої “вертикалі” виконавчої влади. Саме завдяки останній досягається належна реалізація владних рішень згори донизу
----	---

Парламентський вплив на уряд. Сьогодні парламентський вплив на уряд здебільшого здійснюється через бюджетний процес. Адже Верховна Рада України має виключне право ухвалювати закон про бюджет, можливості коригувати його доходні та витратні статті, тобто бюджетний баланс. У свою чергу, ресурсний вплив уряду на парламент означає можливість Кабінету Міністрів України через свої структури в центрі і на місцях реально управляти господарством, щоденно розподіляти чималі фінансові та матеріальні ресурси.

Президент України	
<p style="text-align: center;">Конституція України про функції Президента України.</p> <p>У Конституції України передбачено здійснення інтегруючої функції Президентом України в межах його конституційного призначення як “глави держави” (ст.102). Зокрема, кадровий вплив Президента на уряд означає можливість призначення главою держави на урядові посади та звільнення з них</p>	
	Специфіка статусу Президента України.
	Полягає в тому, що у цьому статусі окреме місце займають його повноваження у сфері виконавчої влади (державного управління). Посаду Президента не можна цілком ототожнювати з якоюсь однією гілкою (зокрема виконавчою) державної влади. Адже інститут президентури, що уособлює політичне керівництво державою, носить наскрізний характер, тобто має стосунок до кожної з гілок влади. Таким чином, цей інститут характеризується певними інтегруючими ознаками в системі поділу влади. Разом з тим сам характер виконавчої влади пояснює природну, органічну спорідненість статусу Президента з

	функціями та повноваженнями саме цієї гілки влади
Законодавчий вплив Верховної Ради України на Президента України. Означає можливість ухвалення законів (у тому числі Конституції), що окреслює правове поле діяльності Глави держави в Україні. У свою чергу Президент має можливість політично впливати на парламент шляхом підконтрольних йому засобів масової інформації, натомість у парламенту такі можливості скромніші	
	Вплив Кабінету Міністрів України на Президента України. Вплив Кабінету Міністрів на Президента відбувається шляхом реального керування соціально-економічними та іншими ключовими для держави і суспільства сферами життєдіяльності. Однак значно ширші можливості зворотнього впливу з боку Президента на Уряд, який контролює не лише його кадровий склад, а й здійснюваний Урядом курс в цілому. Зокрема Президент може це робити через щорічні послання до парламенту. Український уряд знаходиться у подвійному підпорядкуванні – парламентському та президентському , переобтяжений обов’язками, але по суті обмежений у правах самостійно здійснювати урядову програму. Політична реформа передбачає формування коаліційного уряду парламентською більшістю, яка й несе відповідальність за його діяльність
Закон України “Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 р. № 2222-ІУ, який має вступити в дію з вересня 2005 р., змінить існуючу президентсько-парламентську систему правління в Україні на парламентсько-президентську. Таким чином суттєво зміняться функції, вплив та взаємодія як Президента, так і парламенту України	

Тема 1.4. Судова влада.

! •	Судова влада – це самостійна та незалежна гілка державної влади України, функціональна необхідність якої полягає у здійсненні правосуддя шляхом розгляду правових спорів у спеціально створених органах – судах
--------	--

Виділяють дві моделі використання судової влади щодо охорони конституційного устрою:		
Децентралізована модель	Діє у тих країнах, де ці повноваження надаються судовій владі в цілому	
Централізована модель	Повноваження щодо охорони конституційного устрою повністю покладаються на спеціалізовані судові органи, які виведені за межі судової системи і розбирають справи, які мають конституційний аспект. Такі органи називаються конституційними судами .	

В умовах ліберальної демократії судова влада грає провідну роль у дотриманні стабільного конституційного порядку.

Функції судової влади.	
Судова влада виокремлюється такою формою діяльності як правосуддя, що передбачає розгляд і вирішення економічних, політичних, управлінських та інших конфліктів на основі чинного законодавства. Причому сторонами конфлікту можуть бути як окремі громадяни, так і їх об'єднання, юридичні особи, муніципальні та державні органи влади	
	Діяльність судової влади.
	Основними взаємопов'язаними напрямками діяльності судової влади є: забезпечення панування права; захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина; охорона правопорядку від злочинів та інших правопорушень; вирішення конфліктів, які мають місце в будь-яких правовідносинах, що виникають у державі і суспільстві

Забезпечення діяльності судової влади.

Судова влада характеризується наявністю спеціально створюваних, властивих лише їй органів	У сучасній демократичній державі утворення судових інститутів та забезпечення незалежності суду розглядається як першочергове завдання нормального функціонування як судової системи зокрема, так і всієї системи державних органів в цілому	
На даний час принцип незалежності суду закріплений у конституціях та законодавстві більшості країн світу	Так, згідно з Конституцією України (ст. 124), судова влада здійснюється виключно судами. Не допускається делегування функцій судів, а також привласнення їхніх функцій іншими органами чи посадовими особами	
Реалізація судової влади відбувається у межах законодавчо регламентованої процедури	Розгляд та вирішення цивільних, кримінальних, адміністративних та інших справ повинно відбуватися з дотриманням відповідної, встановленої законом процесуальної форми	

Кадровий склад судової влади.

!•	Судді – створюють особливий професійний прошарок, так званий суддівський корпус , який, як і судді, що його складають, має особливий правовий статус. Конституція України встановлює певні вимоги до посади судді: суддею може бути лише громадянин України, віком не молодший 25 років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи у галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять років та володіє державною мовою. Додаткові вимоги до окремих категорій суддів (наприклад, спеціалізованих судів, судів апеляційної чи касаційної інстанції) щодо стажу, віку та їх професійного рівня встановлюються окремим законом
----	---

!•	Особливість правосуддя як специфічного різновиду публічно-владної діяльності передбачає гарантування незалежності у правовому статусі судді
----	--

Що гарантується	Чим закріплено
▪ Встановлення на конституційному рівні порядку обрання і звільнення	ст. 128 Конституції України
▪ Незмінюваність	ст. 126 Конституції України
▪ Недоторканість; заборона впливу з будь-якого боку (громадян, їх об'єднань, органів інших гілок влади тощо) і у будь-який спосіб. ▪ Встановлення юридичної відповідальності за неповагу до суду чи судді	ст. 129 Конституції України

Функціонування судової влади в Україні підкорене певним загальним засадам (принципам), які закріплюються Конституцією України (ст. 129).

Принципи функціонування судової влади:

<ul style="list-style-type: none"> ▪ законність; ▪ рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; ▪ забезпечення доведеності вини; ▪ змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; ▪ підтримання державного обвинувачення в суді прокурором; ▪ забезпечення обвинуваченому права на захист; ▪ гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; ▪ забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом; ▪ обов'язковість рішень суду 	

Вплив політичної влади на судову.

<p>За визначенням, судова влада як повністю незалежна інституція несумісна з такими нормами політичного устрою та правління, як: самодержавство, тоталітарний та авторитарний режими, оскільки такі режими виключають принцип поділу державної влади, елементом якого є й судова влада.</p> <p>Відомий латинський вислів: “Fiat justitia, pereat mundus” (“Хай відбудеться правосуддя, хоча б загинув світ!”) означає, що право повинно застосовуватися судом, незважаючи на будь-які політичні й інші наслідки</p>	

Судова влада за радянського часу	Принцип незалежності судочинства в умовах радянської системи
<p>У радянській політико-правовій науці поняття судової влади практично не фігурувало.</p> <p>Сам термін “судова влада” був відсутній у радянському політичному, законодавчому та науковому лексиконі.</p> <p>Причина такого стану було пряме підпорядкування судочинства партійно-</p>	<p>Уперше був проголошений Конституцією УРСР 1978 р., але й він зводився нанівець іншою конституційною вимогою: всі державні органи підконтрольні й підзвітні Радам народних депутатів. У відповідності з цим кожний суддя повинен був звітувати про свою діяльність</p>

<p>політичній владі. Остання як ідеологічна основа політичної системи радянського типу повністю ігнорувала принцип поділу влади, а отже і його впровадження на конституційному рівні. Його замінило революційне гасло : “Вся влада Радам!”, яке й було покладено в основу радянської політико-правової доктрини. При цьому реально вся влада належала не Радам, а партійно-адміністративному апарату</p>	<p>безпосередньо перед виборцями або перед державним органом, який його обирав. Це ставило органи правосуддя у пряму залежність від Рад народних депутатів та їх виконавчих органів.</p>
--	--

Ефективна судова влада.

<p>!</p>	<p>Судова влада можлива й ефективна лише у контексті теорії поділу влади і в цілому є якісною характеристикою політичної системи як такої. Конституювання судової гілки влади означає рух країни до правової державності</p>
----------	--

Ідея виділення судової влади у самостійну гілку державної влади народжувалася та розвивалася як у зарубіжних країнах, так і в українській державі одночасно з ідеями правової держави, поділу влади, захисту прав і свобод людини та громадянина. Більшість конституцій демократичних держав, у тому числі й Конституція України (ст. 125), містять заборонні положення щодо можливості створення не передбачених основним законом судових органів, зокрема надзвичайних та особливих судів.

<p>Особливі суди. Такого роду “суди” притаманні лише диктаторським, тоталітарним режимам. За таких режимів вони здійснюють репресивну політику влади в порядку так званого “спрощеного провадження”. Правова демократична держава відкидає можливість подібних проявів “правосуддя”</p>	
<p>Спеціалізовані адміністративні суди. Демократичним державам притаманні спеціалізовані адміністративні суди (створення даних судів передбачається і в Україні), які дають можливість оскарження громадянином дій чи бездіяльності органів державного управління, якщо громадянин вважає, що його права або свободи були порушені</p>	

Постановка питання про можливість судового оскарження протиправних управлінських рішень в умовах тоталітарного політичного режиму неможлива. Показово, що в часи панування фашистської диктатури в Німеччині були визнані антидержавним інститутом суди адміністративної юстиції і тому ті були ліквідовані. Німецькі юристи, які обслуговували фашистський режим, демагогічно заявляли, що захищають інтереси особи, а не держави.

Приналежність суддів до політичних партій.

В умовах демократичного політичного режиму вплив представників політичної системи на здійснення правосуддя обмежений законодавством. Судова система може вважатися такою, що відповідає вимогам демократичної правової державності, коли вона побудована таким чином, що професійні судді не можуть належати до будь-якої політичної партії. Призначення даного принципу, який отримав конституційне закріплення (ст. 127 Конституції України) і передбачає заборону професійним суддям належати не тільки до політичних партій, але й профспілок, а також брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої, полягає у забезпеченні незалежності суддів від втручання партійно-політичних органів і підпорядкуванні суддів тільки закону

Принцип участі народу у відправленні правосуддя.

Для демократичної держави характерно те, що судова влада покликана забезпечити реалізацію принципу участі народу у відправленні правосуддя. У зв'язку з цим, Конституцією України (ст. 124) передбачено, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Указана норма є певною гарантією щодо реалізації конституційного положення про народ як носія суверенітету і єдине джерело влади в Україні. Тому при розгляді цього питання слід виходити з того, що судова влада виступає у якості однієї з найважливіших сторін втілення народовладдя. Вона забезпечує відповідні форми й методи організації повновладдя народу у специфічній сфері його здійснення, яка включає суспільні відносини, що мають підвищену соціальну цінність для держави. Це виражається в утворенні механізму реалізації прав громадянського суспільства та кожної окремої особи, захисту від посягань встановленого у державі правопорядку, затвердження соціальної справедливості. Саме посягання на них і є підставою застосування судової влади

!	<p>Порядок призначення суддів. Перше призначення на посаду професійного судді строком на п’ять років здійснюється Президентом України, а всі інші судді, крім суддів Конституційного Суду України, обираються Верховною Радою України безстроково, в порядку, встановленому законом (ст. 128 Конституції України)</p>
---	--

!	<p>Визначення законодавчою владою компетенції судової системи. Необхідно підкреслити, що судова влада є залежною від владного волевиявлення законодавця, оскільки саме законодавча влада визначає компетенцію окремих ланок судової системи, статус суддів і цілий ряд інших питань пов’язаних з організацією та функціонуванням судової влади.</p>
---	--

Основою цієї законодавчої регламентації є Конституція України. Вона вміщує окремий розділ (Розділ VIII “Правосуддя”), який присвячений регламентації засад організації та діяльності судової влади: визначення судової влади як однієї із складових триєдиної системи державної влади; встановлення основних принципів організації та діяльності судової влади; встановлення основ правового статусу суддів; визначення судових гарантій прав і свобод громадян.

Конституційні засади детально розвинуті в законах про судоустрій та статус суддів (наприклад, Закон України від 7 лютого 2002 р. “Про судоустрій України”, Закон України від 15 грудня 1992 року “Про статус суддів” тощо).

Відмінність судової влади від законодавчої в Україні.	
<p>Прояв народного суверенітету у функціонуванні судової влади є однією з характерних рис, які відрізняють судову владу від законодавчої.</p> <p>На відміну від Верховної Ради України – єдиного органу законодавчої влади, кадровий склад якої повністю формується шляхом безпосереднього волевиявлення громадян України (виборів), представники судової влади (професійні судді) призначаються або обираються представниками народу (депутатами), що є рівнозначним призначенню.</p> <p>Отже, головна різниця між законодавчою і судовою владою полягає у тому, що законодавча влада приймає загальнообов’язкові правила поведінки (виконує функцію правотворчості), тоді як судова вирішує конкретні справи на основі правових норм, розроблені та прийняті парламентом (виконує функцію правосуддя, що передбачає певну правозастосовчу діяльність).</p>	

За цією ознакою судова влада в Україні відрізняється від судової влади в країнах з англосаксонською системою права	
--	--

Взаємовідносини виконавчої та судової влади.
<p>На відміну від законодавчої, виконавча влада не має такого значного впливу на судову. Не зважаючи на різницю, що простежується в ознаках владної природи судової влади та виконавчої влади, першочергове призначення якої полягає у здійсненні внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконанні Конституції і законів України за допомогою різних форм управлінської діяльності, характер взаємовідносин між цими гілками влади дозволяє стверджувати, що ці взаємовідносини здійснюють вагомий вплив на реалізацію державно-владних повноважень як судовими, так і виконавчими органами</p>

Діяльність міністерства юстиції України.
<p>На органи виконавчої влади (зокрема на Міністерство юстиції України та його територіальні відділення) покладено завдання організаційного та матеріально-технічного забезпечення судів, робота з кадрами, а також організація виконання судових рішень (п. 3 Положення про Міністерство юстиції України затверджено Указом Президента України від 30 грудня 1997 р.).</p> <p>Особливим напрямом діяльності Міністерства юстиції України є організація виконання рішень судів. Згідно з Законом України від 25 березня 1998 р. “Про державну виконавчу службу” Міністерство юстиції України здійснює підбір кадрів, методичне керівництво діяльністю державних виконавців, підвищення їх професійного рівня, фінансове та матеріально-технічне забезпечення органів державної виконавчої служби, розглядає скарги на дії державних виконавців.</p> <p>Міністерство юстиції України здійснює нормування та методичне забезпечення управлінської діяльності голів судів, організовує та здійснює контроль за веденням діловодства в судах (крім Верховного Суду України та господарських судів), забезпечує ведення судової статистики.</p>

Можливості впливу виконавчої та судової влади.	
Органи виконавчої влади	<ul style="list-style-type: none"> ▪ не мають права втручатися в оперативну діяльність судів, нав’язувати свою думку з приводу законності та обґрунтованості рішень (вироків) суду
Органи судової влади	<ul style="list-style-type: none"> ▪ може впливати на процес здійснення виконавчої влади шляхом застосування судово-контрольного механізму; ▪ судовий контроль у сфері виконавчої влади – це

	<p>заснована на законі діяльність судів з перевірки правомірності актів і дій органів виконавчої влади, її посадових осіб, відновленню порушених прав, а в необхідних випадках – застосуванню до вказаних суб'єктів правових санкцій;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не має права аналізувати доцільність управлінських рішень органів виконавчої влади (окрім юридичних) і управлінську мету, на яких засновано рішення органу виконавчої влади. Наявність такого права у суду вказувало б на вторгнення останнього у компетенцію виконавчо-розпорядчої діяльності; ▪ при розгляді цивільних справ за позовами і передусім таких, де однією із сторін є орган виконавчої влади, суд (суддя) оцінює їх з точки зору відповідності закону, приймає певне рішення по справі, яким може змінити або скасувати управлінське рішення (акт управління), чим фактично втручається в сферу діяльності органу виконавчої влади (Глава 31-А Цивільного процесуального кодексу України); ▪ при розгляді кримінальних справ суд може застосувати непряму (опосередковану) форму втручання. Поряд з вирішенням питання про винність особи в кримінальному злочині та її відповідальність суд перевіряє законність дій органів управління та посадових осіб. Якщо суд виявить порушення законності, він вносить окрему ухвалу (ст. 340 Кримінально-процесуального кодексу України)
--	---

Отже, при тісних взаємовідносинах судової та виконавчої влади законодавство не допускає ущемлення самостійності однієї з гілок влади за рахунок вторгнення в оперативну діяльність іншої щодо реалізації владних повноважень.

▲ Судова система України – це сукупність взаємодіючих між собою судів України, поєднаних загальними цілями, завданнями і функціями

<p>Інститути судової влади. Судова влада передбачає наявність судової системи в країні. Судова система України визначається Конституцією України і Законом України від 7.02.02 р. “Про судоустрій України”</p>	
	<p>Ознаки судової системи.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ побудова на принципах територіальності і спеціалізації;

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ формальне невизнання судового прецеденту в якості джерела права; ▪ використання апеляційного, касаційного перегляду судових рішень, а також можливість повторної касації; ▪ визнання інститутів народних засідателів та присяжних; ▪ існування органів суддівського самоврядування

Судова системи України.	
Конституційний Суд України	
Суди загальної юрисдикції	<ul style="list-style-type: none"> • Місцеві суди; • Апеляційні суди, Апеляційний суд України; • Касаційний суд України; • Вищі спеціалізовані суди; • Верховний Суд України (ст.18 Закону України “Про судоустрій України”)

Закон України “Про судоустрій України”.
<p>Прийнятий у 2002 р. закон затвердив оновлену судову систему України. Став одним із найважливіших кроків на шляху реформування судової влади в Україні з часу проголошення її незалежності.</p> <p>Слід зазначити, що з прийняттям Концепції судово-правової реформи в Україні ще у 1992 р. було зроблено декілька спроб законодавчого характеру вирішити проблеми судово-правової реформи. На її виконання ухвалено низку законодавчих актів: про статус суддів, про органи суддівського самоврядування, про Конституційний Суд України та інші. Проте ця реформа не отримала належної підтримки з боку законодавчої та виконавчої влади. Лише у другій половині 90-х років у Верховній Раді, Верховному Суді та Міністерстві юстиції України з’явилися нові редакції Концепції судово-правової реформи, які відбивали більш радикальні підходи до проблем судової системи. Але, слід констатувати, що крім політичних та наукових дискусій, ці підходи нічого принципово нового не викликали.</p> <p>З ухваленням нової Конституції України 1996 р. питання про реформу судово-правової системи набуло якісно нових пріоритетів: Конституція встановила п’ятирічний термін щодо завершення оптимальної перебудови судової системи в країні. Верховна Рада отримала належну правову основу, а, відповідно, і правову можливість вирішити першочергові</p>

Завдання судово-правової реформи.	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ забезпечення реалізації демократичних ідей правосуддя, вироблених світовою практикою та наукою; ▪ запровадження спеціалізованих судів, зокрема господарських і адміністративних; ▪ чітке визначення повноважень різних ланок судової системи; ▪ наближення судів до населення, що передбачає визнання основоположними засадами діяльності судових органів – антикаральні принципи та гарантування права громадян на розгляд їхніх справ незалежним, компетентним і неупередженим судом тощо	

Судова реформа в Україні.
<p>Як складова процесу державотворення, судово-правова реформа спрямована на втілення ідеї поділу влади, розбудову ефективної системи соціального управління, визначення характеру відносин держави та особи.</p> <p>Судово-правова реформа – це також творення нової системи національного права. Вона також органічно пов'язана із створенням фундаменту нових засад ідей і цінностей відкритого суспільства, орієнтованих на формування вільної, моральної та соціально активної людини. Необхідно також наповнити реальним змістом конституційно закріплені норми щодо демократичного провадження судових справ. І, нарешті, необхідно, щоб судово-правова реформа створила систему судових установ, правоохоронних органів та професійних правозахисних організацій, здатних на високому рівні забезпечувати належний захист прав і свобод людини, сприяючи розбудові інститутів громадянського суспільства.</p> <p>Український парламент частково використав надану йому Конституцією можливість і 21 червня 2001 р. прийняв пакет законодавчих актів про оновлення судової системи та зміну процесуальних засад здійснення цивільного та кримінального судочинства. Зокрема було уведено касаційну та апеляційну інстанції судового розгляду (проведена так звана “Мала судова реформа”)</p>

Висновки до Розділу 1

1. Характерною особливістю політичної системи України є те, що вона своїм корінням сягає у східноправославну цивілізацію. Історичні ж наслідки і політичні рудименти останньої подолати у сучасному трансформаційному процесі значно важче, аніж тим політичним системам, які базувались на західній культурі. Отже, політична система в Україні на сьогодні лише частково трансформувалася, оскільки її ключові елементи ще не зазнали якісних змін, які б повністю відповідали сучасній моделі плюралістичного політичного процесу. Для України вкрай важливо нарощувати нові та зміцнювати вже створені політичні інституції, які б функціонували в режимі демократичної прозорості та участі громадян, адже на сьогодні – це головний ресурс політичного розвитку нашої країни у напрямку європейського вибору.
2. Ставши на шлях якісної трансформації посткомуністичного суспільства, кожна суверенна держава шукає свій оптимальний шлях входження у світовий контекст, з одного боку, спираючись на вже набутий позитивний досвід людства, а з другого, актуалізуючи як свої власні традиції так і особливості адаптації загальнолюдських цінностей до умов конкретного національного середовища. Саме на цьому шляху має відбутися синтез загальнолюдського та національно своєрідного у трансформації як суспільств в цілому, так і їх політичних систем зокрема.
3. Мережа організацій та структур, які здійснюють владу і управління в суспільстві та причетні до її формування і складають ті структури, які називають “політичними інститутами”. Таким чином, різні гілки державної влади, різні політичні сили повинні функціонувати у консенсуальному режимі на базі діючої Конституції та законів України. Конституція – не тільки Основний закон, що втілює в собі існуючі соціально-політичні реалії, але й, так би мовити, обмежувач влади державних політичних інститутів у їх прагненні до узурпації (монополізації) влади в державі.
4. Інституційна характеристика перехідного періоду в Україні характеризується поєднанням елементів старої та запровадженням нової політичної та адміністративної систем. На порядок денний все нагальніше виступають питання модернізації політичних інституцій, які б розширили фронт реформаційного поступу і зміцнили незворотність вже досягнутих змін і перетворень. Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що модернізація як широкомасштабний цивілізаційний процес цілком слугує контекстом для адекватного визначення місця України та особливостей модернізації її суспільства на тлі світової і вітчизняної історії. Перехідний етап розвитку України в цілому характеризується як „системна криза”, що охопила економіку, політику, духовність, соціум в цілому. Однак, за проявами системної кризовості простежуються не стільки ознаки деградації і незворотності (інволюції), скільки вичерпність старих ресурсів функціонування системи, тому нинішня системна кризовість поєднується з ознаками оздоровлення і очікуваного прогресу. Саме тому фахівці, говорячи про своєрідний кризовий вузол, характеризують його ще й як “кризовий синдром модернізації”. Таким чином, парадигма перехідного суспільства орієнтує усі зацікавлені сторони політичного процесу до активної взаємодії, а не конфронтації, оскільки у першому випадку реальною є можливість мобілізувати ресурси на позитивні дії,

тоді як у другому – поглиблення руйнівних тенденцій, яка обертається втратою темпів змін на краще, затягуванням фази перехідного періоду, що виснажує економіку і знесилює соціум.

5. Завдання та цілі реформування політичної системи в Україні полягають в наповненні демократичним змістом ті політичні процеси, що відбуваються і є дієвим засобом інституційного завершення трансформаційного періоду становлення і розвитку демократичної, соціальної, правової державності. Це досить тривалий і багатоаспектний процес, але він має бути керованим і спрямовуватися у річище національних інтересів країни і суспільства, кожного громадянина держави.
6. На сьогодні авторитет парламенту в Україні порівняно з іншими гілками влади недостатньо високий. Чинниками цього явища є: неефективна законотворча робота; радикалізація політичних настроїв; розчарування населення у можливостях парламенту створити законодавче поле антикризових реформ; слабкість через внутрішню неструктурованість та незбалансованість, що призводить до конфлікту політичних інтересів різних політичних угруповань. Усе це разом істотно політизує роботу Верховної Ради України, знижує продуктивність законодавчої роботи.
7. Інститут виконавчої влади в цілому і в нашій країні, зокрема: по-перше, як інститут влади перебуває в прямій залежності від форми правління та характеру політичного режиму в країні; по-друге, якщо для президентських республік цей інститут по суті збігається з інститутом президентури, а в парламентських – є головним в системі виконавчої влади і підконтрольний парламентові, то в змішаних системах він перебуває у подвійному підпорядкуванні – і парламенту, і президента; по-третє, в Україні інститут виконавчої влади знаходиться у подвійному підпорядкуванні, але статус уряду вимагає законодавчого врегулювання; по-четверте, в нашій країні проблема статусу уряду значною мірою детермінована невизначеністю інституту парламентської більшості та меншості, які беруть участь у формуванні Кабінету Міністрів. Треба зауважити, що прийнятий “Закон України Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 р. № 2222-ІУ, який має вступити в дію з вересня 2005 р., змінить існуючу президентсько-парламентську систему правління в Україні на парламентсько-президентську. Таким чином, суттєво зміняться функції, вплив та взаємодія як президента, так і парламенту України.
8. Судова влада, будучи однією з гілок державної влади, є невід’ємною складовою інституту захисту прав і свобод людини демократичної правової держави, тому вдосконалення її організації і функціонування в Україні буде сприяти ефективності демократичних перетворень в нашій державі та визначенню чіткої спрямованості діяльності держави на зміцнення гарантій прав і свобод громадян.

Нотатки до розділу 1

A series of 30 horizontal lines, evenly spaced, intended for writing or drawing.

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНА АНАЛІТИКА ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ

- **Тема 2.1. Політичний аналіз: визначення політичної проблеми для державного управління.**
- **Тема 2.2. Методики політичного аналізу.**
- **Тема 2.3. Політичне прогнозування.**
- **Тема 2.4. Політичне консультування.**

Тема 2.1. Політичний аналіз: визначення політичної проблеми для державного управління.

▲ *Політична аналітика в державному управлінні – практичний вид науково-пізнавальної діяльності пов'язаний з визначенням політичних перешкод у функціонуванні (збереженні та примноженні) державної влади.*

▲ *Політичний аналіз - процес збирання й узагальнення інформації про політичну систему загалом і окремі її складові, виявлення зв'язків, взаємозалежностей та механізмів взаємодії суб'єктів політичного процесу, його закономірностей, аналогів і детермінант з метою прогнозування напрямів і майбутніх результатів, наслідків політичних дій та їх впливу на розвиток суспільства. Відправна точка політичного аналізу – це завжди **державна влада**.*

! • Алгоритм оцінювання проблеми стає зрозумілішим: місія держави і цінності соціальної парадигми вплинуть на бачення проблеми й опис мети → місія і цінності визначають методи і стратегію → стратегія висуне вимоги до структури → структура звернеться до ресурсів → ресурси, багато в чому, залежать від владних можливостей (компетенції) держави → оцінка актуальності дозволить замкнути цикл і дати висновок щодо проблеми

! • **Визначення політичної проблеми є найважчим і найважливішим етапом у здійсненні аналітичного проекту.** Для цього корисно організувати процес **узгодження очікувань: якість і схвалення** (по можливості – консенсусне) – основні фактори оцінки сформульованої проблеми

Складності при визначенні політичної проблеми.	
Політичну проблему не слід плутати з:	
▪ <i>подією.</i> Існує обмежене коло подій, які самі по собі можуть становити політичну проблему для влади. Усе інше суть - причини, джерела	
▪ <i>обставини.</i> Наслідки та симптоми політичної проблеми.	
▪ <i>причинами.</i> Причина виникнення політичної проблеми – подія яка вже відбулася.	
▪ <i>джерелом політичної проблеми</i> – подія, яка виникла в минулому, але перманентно існує в сьогоденні. Усунення джерела проблеми не завжди усуває політичну проблему	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>обставинами</i> – події, що самі собою не є її причинами, але супроводжують її, можуть збільшувати або зменшувати гостроту проблеми 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>симптомами</i> – події, що відбуваються навколо її та свідчать про її існування. Боротьба із симптомами не призводить до оздоровлення ситуації та вирішення політичної проблеми, але призводить до витрати додаткових ресурсів. 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>можливостями</i>. Бачення можливостей завжди є суб'єктивним. У такому випадку політична проблема „підбудовується” під можливості. Це також може призвести до невиправданих витрат ресурсів 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>наслідками</i> – збитки, втрати або нові проблеми для суспільства, держави чи окремого суб'єкта, які виникли як результат дії політичної проблеми. Усунення наслідків потрібне, але воно безпосередньо не усуває політичну проблему. Наслідки можуть носити і позитивний характер 	

"Розмова" з проблемою - один із кращих способів упевнитися, що аналітик дійсно працює над проблемою, а не над симптомами чи наслідками, є методичний засіб, який можна назвати „розмова з політичною проблемою”

Сформулювавши політичну проблему, варто **поставити до неї кілька запитань, що допоможуть виокремити суть політичної проблеми з числа супутніх до неї подій:**

– Чи перешкоджає ця політична проблема функціонуванню державної влади?	
– Чи перебуває ця політична проблема в сфері компетенції державної влади?	
– Чи має ця політична проблема іншу причину, ніж вона сама?	
– Чи існує ця причина дотепер (чи є вона джерелом політичної проблеми)?	
– Чи перешкоджає ця причина функціонуванню державної влади?	
– Чи перебуває ця причина в сфері компетенції державної влади?	

Тема 3.2. Методики політичного аналізу

▲ **Науковий аналіз** – це завжди логічно обґрунтована послідовність дій дослідника

Побудова гіпотез.

▲ **Гіпотеза** – певне правдоподібне припущення щодо властивостей, закономірностей, відносин змінних, результатів дій

! Класична парадигма наукового пізнання: кожна з гіпотез можна представити (звичайно спрощено) у вигляді математичної формули

Гіпотези політичного аналізу

Гіпотеза 1.	Сукупність причин і обставин - створили джерело політичної проблеми	$\sum \eta (A\gamma + B\rho + \dots + C\pi) = D$
Гіпотеза 2.	Дія джерела призвела (призводить) до виникнення політичної проблеми	$\int D = P$
Гіпотеза 3.	Розвиток політичної проблеми за визначених обставин призвів (призведе) до наслідків	$\int' \alpha P \rightarrow \sum (a + b + \dots + c)$
Гіпотеза 4.	В існуючій ситуації певні дії суб'єкта розв'язати політичну проблему	$(\int D + \int' \alpha P) + \int^a \varepsilon S \rightarrow 0$
Генеральна гіпотеза для наряду дослідження	Політичну проблему, існування якої підтримується діючим джерелом, за певної обставини (<i>кількох обставинах або без обставин</i>) в умовах наслідку (<i>наслідків</i>) до яких призвела проблема, буде усунуто з допомогою визначеного способу при певній обставині (<i>кількох обставинах або без обставин</i>)	$D + P + (N\dots) + S = 0$

Де: $\sum$ - сума або результуюча функція;
 η – обставина причин;
 $\int; \int'; \int^a$ - функції (дії);
A; B; C – причини;
D – джерело;
P – проблема;
 $\gamma; \rho; \pi$ – коефіцієнти ваги причин ($0 < \rho \leq 1$);
 α – обставина проблеми;
S – спосіб усунення проблеми;
 ε – обставина способу;
N – наслідок політичної проблеми

! **Усунення джерела політичної проблеми ще не гарантує її вирішення.** Якщо аналізом не доведено, що усунення наслідку (наслідків) політичної проблеми є умовою її розв'язання, його слід розглядати як окрему політичну проблему в іншому дослідженні

! Основним **результатом політичного аналізу** стає політична **порада** – спосіб, за допомогою якого суб'єкт державної влади може розв'язати політичну проблему

Сформувавши гіпотези, можна переходити до вибору виду аналізу.

Характеристика видів аналізу політичних явищ та процесів

Види аналізу	Характеристика
Проблемний аналіз	Здійснення проблемного структурування, що передбачає виділення комплексу проблем ситуації, їх типологію, характеристики, визначення можливих наслідків, шляхів розв'язання проблем
Системний аналіз	Визначення характеристик, структури ситуації, її функцій, взаємодії з навколишнім і внутрішнім середовищем
Причинно-наслідковий аналіз	Встановлення причин, які привели до виникнення даної ситуації, визначення наслідків її розгортання
Праксеологічний аналіз	Діагностика змісту діяльності в ситуації, її моделювання й оптимізація
Аксіологічний аналіз	Побудова шкали оцінок явищ, процесів та ситуацій з позицій певної ціннісної системи
Ситуаційний аналіз	Моделювання ситуації, її складових, умов виникнення, можливих наслідків
Прогностичний аналіз	Підготовка прогнозів відносно вірогідного, потенційного і бажаного майбутнього
Рекомендаційний аналіз	Вироблення рекомендацій щодо поведінки учасників даної ситуації
Програмно-цільовий аналіз	Розробка програм діяльності в даній ситуації

! **Вибір виду аналізу** залежить від завдань, що стоять перед політичним аналітиком

Завдання та види аналізу	
Завдання аналізу	Вид аналізу
Здійснення проблемного структурування, що передбачає комплексне визначення ситуації навколо політичної проблеми, їх типології, характеристик, наслідків, шляхів вирішення	Проблемний аналіз
Визначення характеристик, структури політичної проблеми, її функцій, взаємодії з навколишнім і внутрішнім середовищем	Системний аналіз
Встановлення причин, які призвели до виникнення політичної проблеми в даній ситуації, і наслідків її розгортання	Причинно-наслідковий аналіз
Діагностика змісту діяльності щодо усунення політичної проблеми в ситуації, яка склалася; її моделювання й оптимізація	Праксеологічний аналіз
Побудову системи оцінок політичної проблеми в ситуації, що склалася, її складових та умов розвитку, можливих наслідків для суб'єкта та інших діючих осіб	Аксіологічний аналіз
Підготовка прогнозів щодо вірогідного, потенційного і бажаного майбутнього розвитку політичної проблеми в ситуації, яка склалася і продовжує розвиватися	Прогностичний аналіз

Вироблення рекомендацій щодо поведінки суб'єкта, спрямованої на усунення політичної проблеми в ситуації, яка склалася	Рекомендаційний аналіз
Розробка програм діяльності суб'єкта по усуненню політичної проблеми в даній ситуації	Програмно-цільовий аналіз

Розробка методології аналізу.

Характеристика основних методів аналітичної діяльності	
Назва методу	Характеристика методу
Метод декомпозиції	Роз'єднання будь-якого складного явища на прості складові. Для досягнення вірогідності застосовується так зване декомпозиційне моделювання, яке полягає у відтворенні декомпозиційної моделі та її порівняння із предметом дослідження
Метод порівняння	Передбачає порівняння різноманітних фактів, явищ та процесів, які досліджуються з іншими, що дозволяє виявити специфіку предмету пізнання
Нормативний метод	Під час аналізу застосовується сукупність нормативів, які відображають ефективність системи, а потім реальна система порівнюється з нормативною, що дозволяє виявити характер відхилення від норми
Метод агрегування	Перетворення початкової моделі в модель із меншим числом змінних або обмежень, що дає наближений порівняно з початковою моделлю опис об'єкта, який вивчається
Метод аналогій	Передбачає доказ аналогії між двома об'єктами і перенесення системи пояснень з одного об'єкта на інший
Гіпотетичний метод	Висунення, обґрунтування і доказ гіпотез. Часто метод зводиться до "обстрілювання" проблеми якомога більшим числом питань, на які повинні бути дані відповіді
Метод закономірності	Являє собою пошук стійкої і не випадкової характеристики або зв'язків, що складають зміст даного явища або фактів
Метод класифікацій	Упорядкування об'єктів за істотними ознаками по деяких класах
Метод ранжування	Привласнення сукупності об'єктів деяких числових величин на основі інтуїції, або відповідно до міри вираженості деякої ознаки
Метод проб	Вибір із загальної сукупності деяких об'єктів та їх подальше випробування на перевірку гіпотез.
Метод середнього і відхилення від нього	Обчислюється деяка середня величина і виявляються відхилення від неї
Метод моделювання	Побудова моделі, яка відображає істотні сторони об'єкта, що аналізується. Заміна нею реального об'єкта аналізу з метою виявлення загальних тенденцій розвитку предмету пізнання
Метод	Розгляд явища з несподіваних позицій, які не відповідають

парадоксу	загальноприйнятим уявленням
Метод систематизації	Приведення даних у деяку систему, що дозволяє пояснити їх розвиток з позицій системного підходу
Метод екстраполяції	Поширення спостереження за однією частиною явища на його іншу частину з метою визначення загальних алгоритмів розвитку даного явища
Методи індукції і дедукції	При індукції йде побудова умовисновку, в якому із знань про частину предметів класу робиться висновок про весь клас. Дедукція передбачає операцію навпаки, коли із знань про весь клас робиться висновок про один предмет класу
Метод ідеалізації	Уявна процедура, пов'язана з представленням чого-небудь як ідеалу і подальшим порівнянням реального об'єкта з ідеалом
Метод формалізації	Дослідження об'єкта шляхом перекладу його якісних характеристик у деяку знакову форму
Метод спрощення	Представлення складного об'єкта у вигляді деякої спрощеної моделі
Метод фокусування	Спрямований на перенесення в фокус уваги окремих об'єктів, що дозволяє отримати їх оригінальне бачення
Метод “мозкового штурму”	Організована система висловлювань або оцінок експертів про зміст проблеми за умови заборони критики висловлювань колег
Метод емпатії	Аналітик входить в образ об'єкта, що аналізується, уявляє себе “складовою частиною” предмета, що вивчається
Метод синтезу	Здійснення після аналітичного розкладання процедури об'єднання складових предмета пізнання і перевірки його цілісності
Метод відбору	Вивчення не всієї сукупності явищ, а лише деякої частини, відібраної за певними правилами
Метод “від противного”	Являє собою зміну ситуації на діаметрально протилежну й осмислення її

!	Значна частина аналітичних методів є процедурами , якими свідомо користується політичний дослідник, однак їх застосування передбачає також використання можливостей інтуїції, що значно посилює механізми інтелектуальної діяльності. Останні неефективні без латерального і творчого мислення, яке являє собою процес генерування нового знання
---	--

▲ **Інформаційно-аналітичні технології (ІАТ)** – це сукупність методів збору та опрацювання інформації про процеси, що досліджуються, специфічні прийоми діагностики, аналізу й синтезу, а також оцінки наслідків прийняття різноманітних варіантів політичних і державно-управлінських рішень. Існує така класифікація інформаційно-аналітичних технологій

Класифікації інформаційно-аналітичних технологій

Підстава для типології	Типи технологій згідно з відповідними підставами	Назва типу технології
------------------------	--	-----------------------

За методом збору інформації	Масові опитування (анкетування респондентів)	Респондентна
	Спеціалізовані опитування (інтерв'ювання експертів)	Експертна
	Опитування свідків чи тестування учасників подій	Тестова
	Спостереження аналітика	Фактографічна
	Контент- та інвент-аналіз матеріалів ЗМІ чи офіційних документів	Лінгвографічна
	Аналіз історичних та наукових джерел	Історіографічна
За способом опрацювання інформації	Ручне (традиційне) опрацювання інформації	Ручна
	Механізоване опрацювання інформації	Механізована
	Автоматизоване опрацювання інформації	Автоматизована
	Автоматичне опрацювання інформації (без участі людини)	Автоматична
За ступенем пристосування до вирішення різноманітних завдань	Застосовується при вирішенні різних завдань	Універсальна
	Широкого профілю	Гнучка
	Спеціалізована, що реалізує конкретне завдання	Спеціалізована
За ступенем складності технології	Що реалізує один технологічний цикл	Єдина
	Що пов'язує між собою незалежні технологічні цикли	Комплексна

Характерними особливостями ІАТ є:

Назва типу технології	Переваги	Недоліки
Респондентна	Масштабна, об'єктивна, достовірна	Тривала, складна в обробці, дорога. Вимагає спеціального інструментарію (анкета опитування)
Експертна	Об'єктивна, достовірна, нетривала	Складна в обробці, досить дорога. Вимагає спеціального інструментарію (анкета-інтерв'ю) і наявності достатньої кількості експертів
Тестова	Швидка, дешева, не вимагає спеціального інструментарію	Досить суб'єктивна, менш достовірна
Фактографічна	Швидка, дешева, не вимагає спеціального інструментарію	Суб'єктивна
Лінгвографічна	Дешева, об'єктивна, достовірна	Тривала. Вимагає від аналітика спеціальних навичок

Історіографічна	Дешева, об'єктивна, достовірна. Не вимагає від аналітика спеціальних навичок	Дуже тривала. Потребує обробки великого обсягу інформації
Ручна	Дешева	Дуже тривала, рутинна. Припускає багато технічних помилок
Механізована	Дешева	Тривала, рутинна. Вимагає додаткового обладнання. Припускає технічні помилки
Автоматизована	Швидка. Мінімізує технічні помилки	Вимагає додаткового обладнання і спеціальних технологій. Дорога.
Автоматична	Дуже швидка. Виключає технічні помилки	Вимагає додаткового електронного обладнання, спеціальних технологій і програмного забезпечення. Дуже дорога.
Універсальна	Дешева	Знижується достовірність
Гнучка	Дешева	Потребує адаптації
Спеціалізована	Дорога. Потребує спеціальної розробки	Підвищує достовірність. Пришвидшує обробку інформації
Єдина	Дешева. Мінімізує потреби у людських ресурсах	Тривала. Знижується достовірність
Комплексна	Дорога	Підвищується достовірність

! • **Вивчення попереднього досвіду** також є процесом збирання та обробки інформації

! • **Опис політичних реалій** здійснюється у формі доведення проміжних гіпотез за напрямками дослідження, сформованими у "проблемному полі" на етапі визначення політичної проблеми.

Пошук аналогій і визначення механізмів є найбільш складним етапом політичного аналізу, який вимагає від політичного аналітика спеціальних знань, навичок та значної долі інтуїції.

Моделювання політичних процесів здійснюється за допомогою обмеженої кількості чинників, що досягається завдяки абстрагуванню й відмежуванню від тих, якими можна знехтувати.

Моделювання дає змогу:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ робити помилки й виправляти їх, при цьому не маючи ні матеріальних, ні моральних витрат; ▪ створює можливість проводити перевірку припущених гіпотез розвитку систем і процесів; ▪ відтворювати події минулого, сучасного, а також імовірного майбутнього та перевіряти дії сил у тих процесах, реально відтворити які в сучасних умовах важко чи взагалі неможливо 	

Опис аналога якомога більш ідентичний до опису політичних реалій навколо досліджуваної політичної проблеми

! • **Вироблення політичної поради** зводиться до уточнення, спростування або доведення генеральної гіпотези дослідження. Однак, генеральна гіпотеза отримує дещо інший вигляд. Логічно гіпотеза виглядає у вигляді формули: існує константа **P** (політична проблема), якщо до неї прикласти варіативну функцію **S** (політична дія), за визначеної сукупності умов $\Sigma(a \cdot b \cdot c \dots)$ (політичні обставини), отримаємо варіативний результат **R** (політичний прогноз): $P + S \cdot \Sigma(a \cdot b \cdot c) = R$

! • **Політична діяльність S** розпочинається лише тоді, коли виконано всі потрібні умови. Вага умов у цьому випадку не визначається – вони або є, або їх нема. У самому спрощеному варіанті гіпотези, умови взагалі не беруться до уваги. Це означає, що до вчинення політичної дії суб'єкт влади може приступати негайно: $P + S = R$

! • Стандартне формулювання результату є таким: **"Політичну проблему розв'язано, наслідки відсутні або не спричиняють нових політичних проблем"**.

Можливі **інші варіанти**, які залежатимуть від очікувань суб'єкта влади. Альтернативність політичних порад доцільна в політичному аналізі для політичної системи – для державного управління треба розробляти і доводити лише один – **оптимальний варіант**.

Присутність у формулі гіпотези змінних складових (умов-обставин) вимагає опрацювання альтернативних варіантів подій: **що робити, якщо визначена обставина не настане?** Певно, для цього треба внести зміни у варіативну функцію:

$$\left\{ \begin{array}{l} P + S^1 \cdot \Sigma(a \cdot b) = R \\ P + S^2 \cdot \Sigma(a \cdot c) = R \\ P + S^3 \cdot \Sigma(b \cdot c) = R \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots \\ P + S = R \end{array} \right.$$

Тестування політичної поради не є обов'язковою процедурою, але воно спрямоване на додаткове обґрунтування доцільності її втілення.

Щоб оцінити ефективність запропонованої політичної поради, варто застосувати три тести:	
1. Визначення якості політичної поради	
2. Чи схвалюється вона тими, хто її буде здійснювати?	
3. Оцінювання політичної поради з погляду соціальної парадигми	

Для визначення якості політичної поради потрібно відповісти на три запитання:

▪ Чи перебуває реалізація політичної поради в сфері компетенції суб'єкта державної влади?	
▪ Чи має суб'єкт влади ресурси для здійснення політичної поради (люди, кошти, обладнання, час, лідери, потужності)?	
▪ Чи адекватні запропоновані дії політичній проблемі, можливо є простіші, дешевші, швидші способи її усунення?	

! Для пошуку відповідей на ці запитання можна застосувати **аналітичну систему SLOTA**, яка використовується для оцінки сильних якостей рішення (Strengths), обмежень (Limitations), можливостей (Opportunities), перешкод (Troubles), адекватності (Adequate).

Іноді застосовується система оцінки **SWOT** – сильні, слабкі сторони, можливості, перешкоди (англ. – Strengths, Weaknesses, Opportunities, Troubles).

Консультації допомагають суб'єктам зрозуміти сутність політико-управлінських рішень і одержати їхнє схвалення та підтримку – **погодити очікування**

! Оцінні судження базуються на так званому **нормативному розрахунку**. В сучасній політичній аргументації розрізняють дві головні моделі нормативного розрахунку - **моральний абсолютизм і консеквенціалізм**.

▲ *Моральний абсолютизм приймає цінності і дотримується них незалежно від наслідків*

▲ *Консеквенціальний етичний розрахунок не визнає абсолютних моральних принципів, оцінює наслідки застосування морального принципу на практиці та відповідно судить про них*

Тема 3. Політичне прогнозування

Принципи та вимоги до політичного прогнозування. При здійсненні політичного прогнозу особливо важливо дотримуватися низки певних науково обґрунтованих принципів:		
Принцип	Зміст	Примітки
Випереджувальність	прогноз має випереджати динаміку подій	обмежує тривалість прогнозу у часі
Системність	конкретний об'єкт розглядається як окрема система і як складова всієї системи державної влади	вимагає взаємоузгодженості і співвідпорядкованості прогнозів об'єкта прогнозування, прогнозного фону та його елементів
Погодженість	передбачає зіставлення прогнозу щодо конкретного об'єкта з прогнозами щодо інших об'єктів, які активно взаємодіють з ним у системі	вимагає узгодження нормативних і пошукових прогнозів різної природи і різного періоду попередження
Безперервність	розвиток об'єкта має відстежуватися й відображатися в часі й динаміці	вимагає корегування прогнозів у міру надходження нових даних
Верифікаційність	висновки прогнозу можна чітко визначити, перевірити, виміряти, зіставити	вимагає визначення вірогідності, точності й обґрунтованості прогнозів
Альтернативність (варіативність)	передбачає наявність декількох сценаріїв розвитку об'єкта та вимагає розробки різних варіантів розвитку подій, виходячи з наявних можливостей	зазвичай, виділяють: оптимістичний, песимістичний та найбільш вірогідний сценарій
Рентабельність	- співмірність прогнозованих знань про об'єкт і наявних ресурсів його подальшого розвитку; - перевищення ефекту від використання прогнозу над витратами на його розробку	

Основні завдання політичного прогнозування:	
▪ Передбачити, відповідно, запобігти настанню небажаних політичних подій або зменшити їх негативні наслідки для суб'єкта державної влади	
▪ Приготуватися, пристосуватися до неминучих подій та	

виробити плани політико-управлінських дій у зв'язку з їх настанням	
▪ Прискорити або загальмувати настання тієї чи іншої події, спрямувати розвиток явища у бажаному напрямі	

Джерелами інформації в політичному прогнозуванні є:
▪ різні види статистичної інформації
▪ дані соціологічних досліджень
▪ матеріали засобів масової інформації
▪ дані розвідки
▪ історичні, психологічні, економічні, демографічні дослідження
– усе, що містить знання про явища, які впливають на політичні процеси

Стратегічне значення для створення політичного прогнозу мають:
▪ вибір <i>джерел інформації</i> про об'єкт (джерело фактографічної інформації має своїм змістом фактичні дані, необхідні для досягнення мети політичного прогнозу)
▪ формування <i>інформаційного масиву</i> – сукупності даних про об'єкт політичного прогнозування, приведених у систему відповідно до мети прогнозу і методів політичного прогнозування
▪ визначення <i>прогнозного фону</i> – сукупності зовнішніх стосовно об'єкта політичного прогнозування умов та обставин, істотних для рішення завдання політичного прогнозу

! •	Опис об'єкта є першою процедурою політичного прогнозування. Для державного управління об'єктом політичного прогнозування є носії державної влади (держава загалом, державні органи, керівники)
-----	---

▲	<i>Якісне чи кількісне відображення якої-небудь властивості об'єкта прогнозування називається характеристикою об'єкта політичного прогнозування</i>
---	--

Характеристика об'єкта політичного прогнозування може бути:
▪ постійною – параметр об'єкта політичного прогнозування, що є, чи приймається за постійний протягом періоду попередження прогнозу;
▪ перемінною характеристикою

Перемінна характеристика	Зміст характеристики	
значуща	ознака прийнята для опису об'єкта відповідно до задачі прогнозу	
ендогенна	ознака, що відображає особисті властивості об'єкта	
екзогенна	властивості прогнозного фону навколо об'єкта	
базисне значення	стан об'єкта на етапі діагнозу	
динамічний ряд	часова послідовність ретроспективних значень перемінної об'єкта	

! •	<p>Перемінні характеристики є особливо важливими для визначення прогносної тенденції, а також таких характеристик об'єкту:</p> <p><i>складність</i> – характеристика об'єкта, що визначає розмаїтість його елементів, властивостей і відносин;</p> <p><i>мірність</i> – число значущих перемінних об'єкта в його описі</p>
-----	---

▲ **Прогнозна тенденція** – узагальнена якісна характеристика напряму розвитку об'єкта політичного прогнозування

! •	<p>Політичне прогнозування здійснюється поетапно.</p> <p>Особливе місце має передпрогнозна орієнтація – узгодження мети і завдань політичного прогнозу із замовником. Виходячи з передпрогносної орієнтації, створюється <i>технічне завдання</i> політичного прогнозування, тобто документ, що визначає об'єкт, мету і завдання політичного прогнозу та регламентує порядок його розробки.</p>
-----	---

Етапи політичного прогнозування:

1. Визначення параметрів політичного прогнозу		
Параметр	Характеристика	
точність прогнозу	оцінка довірчого інтервалу прогнозу для заданої ймовірності його здійснення	
період попередження прогнозу	відрізок часу, на який здійснюється проспекція	
прогнозний горизонт	максимально можливий період попередження прогнозу заданої точності	
період підстави прогнозу	проміжок часу, на базі якого будується ретроспекція	
вірогідність прогнозу	оцінка ймовірності здійснення прогнозу для заданого довірчого інтервалу	
помилка	апріорна величина відхилення прогнозу від	

прогнозу	дійсного стану об'єкта	
джерела помилок прогнозу	фактори, що можуть призвести до появи помилок прогнозу	

2. Здійснення прогнозової ретроспекції, у процесі якої досліджується історія розвитку об'єкта політичного прогнозування і прогнозного фону з метою отримання їх *систематизованого опису*

3. Визначення прогнозного діагнозу

▲ **Діагноз** – етап політичного прогнозування, на якому досліджується систематизований опис об'єкта політичного прогнозування і прогнозного фону з метою виявлення тенденції їхнього розвитку і вибору (розробки) моделей і методів політичного прогнозування.

4. **Проспекція** – етап політичного прогнозування, на якому за результатами діагнозу розробляються політичні прогнози об'єкта і прогнозного фону, здійснюється верифікація і синтез комплексних прогнозів

5. **Прогнозне моделювання**, яке дозволяє одержати інформацію про можливі стани об'єкта в майбутньому й шляхи і терміни їхнього здійснення

6. **Прогнозний експеримент** – дослідження на прогнозній моделі шляхом варіювання характеристик об'єкта з метою виявлення можливих припустимих і неприпустимих варіантів і альтернатив розвитку об'єкта

7. **Визначення прогнозних варіантів** (альтернатив). Прогнозна альтернатива – один із політичних прогнозів, що складають повну групу можливих взаємовиключних політичних прогнозів

8. **Верифікація** – оцінка вірогідності чи точності, обґрунтованості політичного прогнозу

9. **Коригування** – уточнення політичного прогнозу на підставі результатів його верифікації й додаткових матеріалів і досліджень

10. **Синтез** – реалізація мети політичного прогнозу шляхом об'єднання окремих політичних прогнозів

Методи політичного прогнозування.

Методи, які застосовуються в політичному прогнозуванні, традиційно поділяють на три родові ознаки.

Родова ознака	Метод	
за ознакою	фактографічні, експертні,	

інформаційної підстави	комбіновані (як поєднання двох попередніх методів)	
за принципом обробки інформації	статистичні, аналогові (математичні, історичні), прямі експертні оцінки (експертне опитування, експертний аналіз), експертні оцінки із зворотним зв'язком	
за ознакою апарату реалізації	екстраполяція, кореляційний аналіз, факторний аналіз, інтерполяція	

До фактографічних методів політичного прогнозування належать ті, що базуються на використанні джерел фактографічної інформації.	
--	--

До експертних методів політичного прогнозування, тобто таких, що базуються на експертній інформації, відносять такі:		
Метод	Зміст методу	
індивідуальна експертна оцінка	заснована на використанні інформації одного експерта	
інтерв'ю	ґрунтується на бесіді за схемою "питання - відповідь"	
колективна експертна оцінка	заснована на виявленні узагальненої об'єктивної оцінки експертної групи шляхом обробки індивідуальних, незалежних оцінок, винесених експертами, включеними в експертну групу	
колективна генерація ідей	"мозкова атака", "круглий стіл", практична конференція тощо	
спростування	засноване на логічному спростуванні наперед хибних тверджень про об'єкт	
побудова прогнозного сценарію	за зразком опису об'єкта прогнозування і прогнозного фону, готується декілька варіантів описів можливих майбутніх подій	
морфологічний аналіз	заснований на побудові матриці характеристик об'єкта прогнозування та їх можливих значень із наступним перебором і оцінкою варіантів сполучення цих значень	
синоптизація	базується на аналізі експертами відомої безлічі прогнозів об'єкта прогнозування і	

	прогнозного тла з наступним їхнім синтезом	
історико-логічний аналіз	заснований на побудові тезаурусів з наступним аналізом змін їхніх структур	

У політичному прогнозуванні найчастіше застосовуються такі методи:		
Метод/ характеристика	Опис методу	
Метод екстраполяції – уявного продовження в майбутньому тих чи інших політичних дій і процесів – широко застосовується в політичному прогнозуванні	Застосування цього методу засноване на тому, що більшість політичних феноменів – процеси, явища з тривалим у часі існуванням мають свою "траєкторію" руху, яку можна встановити, збудувавши ланцюг минулих і теперішніх подій. Якість екстраполяції значною мірою визначається обсягом знань суб'єкта про минуле і сучасне. У межах цього методу отримують відомості не стільки про події, скільки про потенційну спрямованість їх розвитку	
Метод аналогій – на основі подібності умов, що викликали ту чи іншу подію в минулому, роблять висновки про можливість появи її в майбутньому	Цей метод можна використовувати при прогнозуванні подій, окремих політичних феноменів. Певна хибність цього методу виявляється в ігноруванні суб'єктивного боку політичного процесу: суб'єкти політики можуть відчутно змінюватися за наявності зовні тотожних умов	
Метод сценаріїв – передбачає підготовку описів можливих майбутніх подій	Він використовується, насамперед, для відтворення картини розвитку конфліктних ситуацій, при підготовці політичних рішень, розрахованих на перспективу. Складання сценаріїв завжди опосередковано оцінкою подій і тенденцій їх розгортання. Оскільки суб'єктів, носіїв різних інтересів, орієнтацій і позицій у політиці завжди багато, сценаріїв, що прогнозують одне й те ж явище, може бути декілька. Здійснення вибору, надання переваги тому чи іншому сценарію вимагають включення в прогностичну діяльність ще одної процедури –	

	<i>експертної оцінки, яка здійснюється за допомогою людей, чий знання і досвід у галузі проблеми є загальновизнаними.</i>	
	Думка експертів виявляється: <ul style="list-style-type: none"> ▪ методом опитування; ▪ методом "мозкового штурму" – колективного, чітко запрограмованого обговорення з фіксацією проблеми, оцінкою висунутих пропозицій по її розв'язанню; ▪ методом "ділової гри" – групової діяльності експертів, що відбувається за встановленими правилами, у межах розробленого сценарію, де кожен учасник гри бере на себе певну роль зі створення і перевірки гіпотез із урахуванням реальних умов її втілення 	
Метод моделювання – втілюються у створенні умовного образу політичного об'єкта, який може бути виражено математичною формулою, графіком, схемою	Сенс політичного моделювання – в імітації прогнозованого процесу. Ступінь реалістичності прогнозу залежить від сполучення в його розробці різних моделей, що містять версії розвитку подій. Тому потрібно використовувати різні системи моделювання, які не дозволяють абсолютизувати значення тої чи іншої сфери дійсності	

Одним із найважливіших етапів політичного прогнозування є етап верифікації політичного прогнозу. Виділяють такі види верифікації політичного прогнозу:		
Вид верифікації	Зміст	
пряма	повторна розробка прогнозу методом, відмінним від використаного спочатку	
непряма	зіставлення прогнозу з іншими прогнозами, отриманими з інших джерел інформації	
інверсна	перевірка адекватності прогнозної моделі на ретроспективному періоді	
консеквентна	здійснюється за допомогою аналітичного виведення прогнозу з раніше отриманих прогнозів	
повторне опитування	здійснюється через використання додаткового обґрунтування зміни експертом його думки	
критика опонентом	здійснюється за допомогою прийому "адвоката диявола" через спростування	

	критичних зауважень опонента за прогнозом	
облік помилок	виявлення, облік та аналіз джерел регулярних помилок прогнозу	
інтерв'ю з компетентним експертом	здійснюється шляхом порівняння з думкою найбільш компетентного в досліджуваній галузі політичної системи експерта	

Тема 2.4. Політичне консультування

▲ **Політичні консультації** (у широкому сенсі) – це процес надання спеціалістом або групою спеціалістів у політичній сфері політичних порад суб'єкту, що приймає політичне рішення з питань його професійної діяльності

Політичне консультування в державному управлінні переважно відносять до формального типу консультування: консультант і споживач перебувають в безпосередньому службовому зв'язку один з одним (при цьому споживач політичної поради займає більш високе службове становище і є для консультанта прямим чи опосередкованим керівником), а процес консультування зводиться до підготовки та презентації споживачу-керівнику інформаційного продукту політичного аналізу та прогнозу.

▲ **Об'єкт політичного консультування** – споживач – особа, яка приймає політичне рішення в галузі державного управління.

▲ **Предмет політичного консультування** – інформаційний продукт політичного аналізу та політичного прогнозу (переважно у формі інформаційно-аналітичної довідки)

! • **Мета політичного консультування** – прийняття ефективного політичного рішення в галузі державного управління

! • Важливою особистісною характеристикою політичного консультанта є **почуття відповідальності** за свою діяльність

Політичні консультанти як професіонали повинні відповідати загальним критеріям професіоналізму з позиції знань та вмінь, етичних норм і особистісних якостей

Критерії професіоналізму політичних консультантів:		
Вимоги до особистості	Вимоги до професійної компетентності	
	Повинен знати	Повинен вміти
▪ Творче мислення	▪ Проблеми теорії і	▪ Визначати і

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Розвинені навички ділового спілкування ▪ Психологічна зрілість ▪ Гарне фізичне і духовне здоров'я ▪ Стабільність у поведінці, впевненість у собі ▪ Здатність до самовдосконалення, самодисципліна, самоорганізованість ▪ Самокритичність ▪ Професійна етика 	<p>практики управління</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Методи управління ▪ Процедури ведення звітності ▪ Системи обробки інформації ▪ Основи обчислювальної техніки ▪ Організаційні основи консультування ▪ Методичні основи консультування ▪ Фактори, які впливають на результативність політичного консультування 	<p>розв'язувати політичної проблеми</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Приймати нестандартні управлінські рішення ▪ Навчати, передавати знання ▪ Надихати працівників до творчої діяльності ▪ Формувати і розвивати ефективні робочі групи ▪ Застосовувати раніше накопичений досвід політичного консультування в різних сферах при розв'язанні різних політичних проблем ▪ Постійно поновлювати знання ▪ Приймати участь у розробці і реалізації стратегії консультаційної організації
---	---	--

Надання політичних порад та презентація підсумків аналітичної роботи є заключним етапом процесу політичного аналізу.

<p>Практичні правила надання політичних порад:</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Політичні поради повинні впливати виключно з оцінки політичної ситуації. Існує спокуса пропонування цікавих ідей для політичних рішень, які з'являються під час аналізу у вигляді політичних рекомендацій. Слід пам'ятати, що всі ідеї мають пройти повні етапи аналітичного процесу 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Необхідно підсумувати переваги й недоліки політичної поради, а також потрібно зосередити увагу на її наслідках в тому числі, виходячи з норм соціальної парадигми 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Доцільно підготувати чіткий перелік інструкцій з послідовною регламентацією діяльності для успішної реалізації політичної поради 	

Обговорення результатів аналізу – це кваліфіковане пояснення замовнику змісту

політичної поради.

Письмові звіти проведення аналітичної роботи повинні відповідати двом вимогам:

1. Політичний аналіз необхідно розділяти на структурні чинники, компоненти;
2. Викладений матеріал має бути зрозумілим, чітким і недвозначним.

Загальним **принципом структурування** є розміщення найважливішої інформації (стисло й чітко викладеної) на початку, а додатків – у кінці як вияв інформаційної пріоритетності

Письмові політичні поради, як правило, подаються у вигляді інформаційно-аналітичної довідки, яка має наступну орієнтовну схему структури:

Складові	Зміст складових
Кому	Прізвище та ініціали замовника, його посада
Від кого	Прізвище та ініціали політичного аналітика, його посада
Дата	Дата завершення аналітичної довідки
Тема	Тема аналітичної довідки
Зміст	Стислий виклад політичної проблеми
Рекомендації	Що потрібно зробити
Обговорення	Чому це слід зробити, і, якщо можливо, вказати інші політичні рішення
Поради щодо можливих дій	Як, що, коли повинен робити замовник (якщо згоден із запропонованою тактикою)

Загальні правила щодо поліпшення ефективності співпраці із замовником та презентації політичних порад:

- Підготовка підсумкового резюме є обов'язковою умовою. Рекомендації бажано подавати на початку документа. Резюме повинно містити стислий і чіткий виклад найважливіших елементів політичного аналізу й основних рекомендацій
- Чітке і раціональне структурування тексту допоможе виокремленню суті політичного аналізу й полегшенню сприйняття і концентрації уваги замовника на специфічних аспектах політичного аналізу
- Використання заголовків і підзаголовків поліпшуватиме сприйняття тексту. Заголовки повинні відповідати етапам аналітичного процесу й бути стислими і змістовними, послідовно розміщеними
- У презентації підсумкового тексту документа доцільно застосовувати технічні засоби для привернення уваги замовника
- Для винятково важливої інформації з метою ілюстрації, підсумку та виділення інформації слід використовувати

графіки, діаграми і таблиці	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Потрібно приділяти увагу логіці політичного аналізу (цікаві опосередковані факти доречно подавати додатками чи примітками) 	

Висновки до Розділу 2

1. Визначення політичної проблеми може виступати як окремих, інколи самодостатній, процес політичної аналітики.
2. Правильне визначення політичної проблеми – запорука успішного політичного аналізу.
3. Сформулювавши політичну проблему, необхідно довести, що саме ця проблема є проблемою для політичного аналізу.
4. Перш ніж приступати до аналізу потрібно встановити обґрунтовані обмеження навколо політичної проблеми.
5. Аналітичне дослідження – це логічно обґрунтована послідовність дій.
6. Методологія дослідження – набір видів, методів аналізу, способів збору та обробки інформації, адекватних меті.
7. Мета дослідження – доведення чи спростування гіпотези.
8. Результати аналітичного дослідження – опис реалій та політична порада.
9. Політична порада має бути аргументована і обґрунтована.
10. Прогностичне дослідження – це логічно обґрунтована послідовність дій.
11. Методологія дослідження – набір видів, методів прогнозу, способів збору та обробки інформації, адекватних меті.
12. Мета прогнозування – синтез науково обґрунтованого судження про можливі стани об'єкта в майбутньому і (чи) про альтернативні шляхи й терміни їхнього настання.
13. Результат прогностичного дослідження – набір альтернативних прогнозів.
14. Прогноз має бути верифікований.
15. Для завоювання доброї репутації слід здійснювати всі етапи аналізу серйозно і якісно.
16. Необхідно зважати на взаємозв'язок політичного рішення і політичної поради.
17. Презентація політичних порад є завершальною ланкою аналітичної роботи. Досить часто кваліфікований аналіз втрачає свій зміст через неграмотність подання.

Нотатки до Розділу 2

РОЗДІЛ 3. ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

- **Тема 3.1. Етнополітика в Україні в процесі державотворення.**
- **Тема 3.2. Етнос і нація: політико-психологічний аналіз.**
- **Тема 3.3. Мова як етно-формуюча та етно-деформуюча ознака етносу. Мовна політика в Україні на сучасному етапі.**
- **Тема 3.4. Взаємозв'язок етнічного та релігійного феноменів.**
- **Тема 3.5. Національна ідея – стрижнева першооснова виховання та злагоди в поліетнічному українському суспільстві**

Тема 1.1. Етнополітика в Україні в процесі державотворення.

▲ *Етнополітика держави – це система концептуальних накреслень, програм і організаційних заходів у сфері етнокультурного та етнополітичного розвитку поліетнічного суспільства*

Чинники, які зумовлюють формування державної етнополітики України:

▪ поліетнічний склад населення України	
▪ процес етнічного відродження як українського етносу, так і всіх етносів, що проживають на території України	
▪ зростання та відкритість зв'язків, які стали можливими між історичною батьківщиною представників української діаспори та етносів в Україні	
▪ участь у міжетнічних відносинах представників нових етносів, які з'являються в Україні внаслідок активізації міграційних процесів, зокрема приплив біженців та ін.	

!	<p>Головна мета державної етнополітики України – створення рівноправних умов для тісної взаємодії усіх етносів у процесі розбудови демократичної держави на основі консенсусу і злагоди в інтересах усіх етносів, які проживають на Україні.</p> <p>Основне завдання етнополітики – створення правових, соціально-економічних та політичних передумов для розвитку і життєдіяльності етносів та утвердження високої культури міжетнічного спілкування, яка в майбутньому буде проявлятися в консенсусі та злагоді між етносами України.</p>
---	---

Складові елементи етнополітики, які визначені Конституцією України стосуються:

а) української етнічної спільноти, яка формує основу етнополітичного організму;
б) інших корінних народів та етнічних (національних) меншин, які є складовою етнополітичного організму, але в суто етнічному плані є його окремими структурними елементами;
в) представників українського етносу, які проживають за межами України і не є

його складовою частиною, але різною мірою зв'язані з ядром однойменного етносу, який проживає на території України.

Основні принципи етнополітики:

- повага прав та основних свобод людини
- рівні права та відповідальність етносів при різних формах їхнього самовизначення
- розвиток українського суспільства на основі консенсусу, взаємоповаги та злагоди
- збереження і розвиток етнічних культур етносів України
- створення міжнародних гарантій захисту прав і свобод українців в іноземних державах
- відстоювання “принципу спадковості” суверенітету (незалежні держави вважають конкретну територію спадщиною і не дозволяють її переділу)

Основні функції етнополітики:

- забезпечення незалежності
- забезпечення територіальної цілісності
- побудова громадянського суспільства
- збереження і розвиток етнічних культур етносів України
- формування поваги до етнокультурної самобутності українського народу й усіх народів
- сприяння етнонаціональному розвитку України як цивілізованій державі

Основні етнополітичні проблеми в Україні на даний період державотворення:

- яка етнічна спільнота сьогодні кількісно переважає і здатна виконувати роль лідера, що бере на себе повноту влади разом з відповідальністю за стан міжетнічних відносин в державі
- українському етносу, який нещодавно перестав бути політично в статусі меншини, потрібно усвідомити свій державний статус, а урядовцям усвідомити себе як урядовців власної держави
- проблеми, пов'язані з правом народів на самовизначення, з одного боку, та

збереженням територіальної цілісності та недоторканості держави, з іншого боку
<ul style="list-style-type: none"> ▪ вирішення національного питання, в межах якого можна виділити такі групи проблем (в ідеології, культурному та духовному житті, в соціально-економічній сфері, в економіці та інших сферах) ▪ недооцінення важливості першочергового розв'язання національного питання та проблем взаємовідносин держави і нації

▲ *Національне питання – це форма відкритої постановки у суспільному житті національних проблем, які визрівають у його надрах*

!	Більш уживане трактування національного питання обмежується переважно політико-правовим статусом нації, її державною суверенністю, поділом влади між суб'єктами етнополітики, а також збереженням етнічної ідентичності народів (мови, літератури, віри, традиційної культури тощо)
---	---

Основні напрями реалізації державної етнополітики в Україні:
<ul style="list-style-type: none"> ▪ визнання поліетнічності в українському суспільстві і, виходячи з цього, підтвердження прав і обов'язків усіх громадян України незалежно від етнічного походження ▪ гарантування всім громадянам, представникам усіх етнічних спільнот рівноправної участі в усіх сферах українського суспільства, життєтворчості ▪ належна оцінка внеску кожного громадянина, етнічних меншин у розвиток державотворчого процесу й утвердження принципів і норм громадянського суспільства ▪ підтримання взаєморозуміння та творчої взаємодії між усіма складовими етнонаціональної структури українського суспільства ▪ створення психологічного клімату, високої поваги, любові та шанування культур, звичаїв, релігій усіх етносів, які проживають в Україні ▪ забезпечення всебічного розвитку державної української мови і її використання в усіх сферах суспільного життя на теренах України ▪ гарантування вільного розвитку, використання мов усіх народів України ▪ сприяння участі всього українського народу в розбудові демократичної Української держави та духовно-культурному відродженні ▪ визнання прав осіб, незаконно депортованих за національною ознакою за межі

Етнополітичні умови та фактори, які обумовлюють існування людства на сучасному етапі:

▪ поглиблення соціальних суперечностей і протиборства у посттоталітарних країнах	
▪ поступово послаблюються на Заході і залишаються досить сильними на теренах колишнього соціалістичного табору національні суперечності і протиборства	
▪ повсюди виникають етнічні суперечності і протидії та численні кровопролитні міжетнічні конфлікти і війни на теренах колишніх імперій та країнах постсоціалістичного табору	

Взаємовідносини нації і держави

! Нація і держава є сукупністю індивідів, однак різного порядку: перша – соціальна спільність, друга – політична, громадянська.

▲ *Нація – це природна біосоціальна форма існування етносу, яка може існувати і без визначеної території*

▲ *Держава – це штучне утворення, обов'язково з власною територією, яке є суб'єктом права, видає закони, здійснює правосуддя, підтримує безпеку нації*

- ▲ *Нація – це спільність, що ґрунтується на внутрішній органічній ідеї, яка відображає її головний інтерес – зберегти та розвинути свої індивідуальні риси, що стоять вище від її економічних, політичних і культурних інтересів. (В.Старосольський)*
- ▲ *Нація – це історична спільнота людей, що склалась внаслідок формування спільної території, економічних зв'язків, літературної мови, деяких особливостей культури і характеру. (С.Т.Калтахчян)*
- ▲ *Нація – це етнос, суперетнос, спільнота, що складається на ґрунті етнічних, племінних цінностей, яким притаманний природний, біологічний характер. (О.Ахізр)*

Засади на яких має базуватись Концепція української державності:

- а) нація є самостійним центром інтересів і такою політичною спільністю, яка прагне до самостійності
- б) будувати державу краще на спільності, а не на спілці
- в) для побудови необхідно, щоб усі суспільні інтереси народу були проникнуті національними

Першочергові заходи з впровадження державної Концепції етнополітики України:

- забезпечення рівноваги між загальними проблемами й потребами етнокультурного відродження українців та етносів України для становлення “української політичної нації”, “народу України” та об’єднання української нації
- сприяння ефективному місцевому етнолідерству та ініціативі
- впровадження в життя етнічної злагоди, подолання недовіри до інших етносів
- сприяння виробленню нових законопроектів, що будуть зміцнювати управлінську дисципліну та порядок в державі, де всюдозволеність, недисциплінованість, хабарництво відійдуть у минуле

Утвердження державної Концепції етнополітики в Україні приведе до консенсусу, забезпечення політичної злагоди, досягнення рівноваги, стійкого розвитку суспільства, пошуку шляхів виходу з економічної й культурно-духовної кризи, зміцнення та розбудови самостійної держави, вироблення основ справедливості.

Національна держава як феномен суспільного розвитку

▲ *Суверенна національна держава – це держава, яку характеризує сукупність властивостей державного ладу, що фіксують і закріплюють недоторканість національних, державних і особистісних прав і свобод, яка утверджує принципи і норми громадянського суспільства*

▲ *Суверенітет нації – це вільне політичне самовизначення в правах на територію, що історично склалась, у її природних ресурсах, у верховенстві її законодавства й обраної державної влади, у її національному громадянстві, у її етнополітиці*

▲ *Суверенітет людини – це реальні права на життя і незалежність світогляду, гарантіях проти насильства і голоду, захисті самостійності особи в цілому*

▲ *Суверенітет факту - це суверенітет, який відповідає такому положенню коли світове співтовариство держав своїм визнанням лише ратифікує сам факт самоствердження і життєстійкості будь-якого режиму, який змушує рахуватися із собою як з реальною силою*

▲ *Суверенітет визнання – це суверенітет, який відображає тенденції таких епох і систем, в межах яких сила й стабільність світового співтовариства в цілому визнає силу і стабільність кожної суверенної держави*

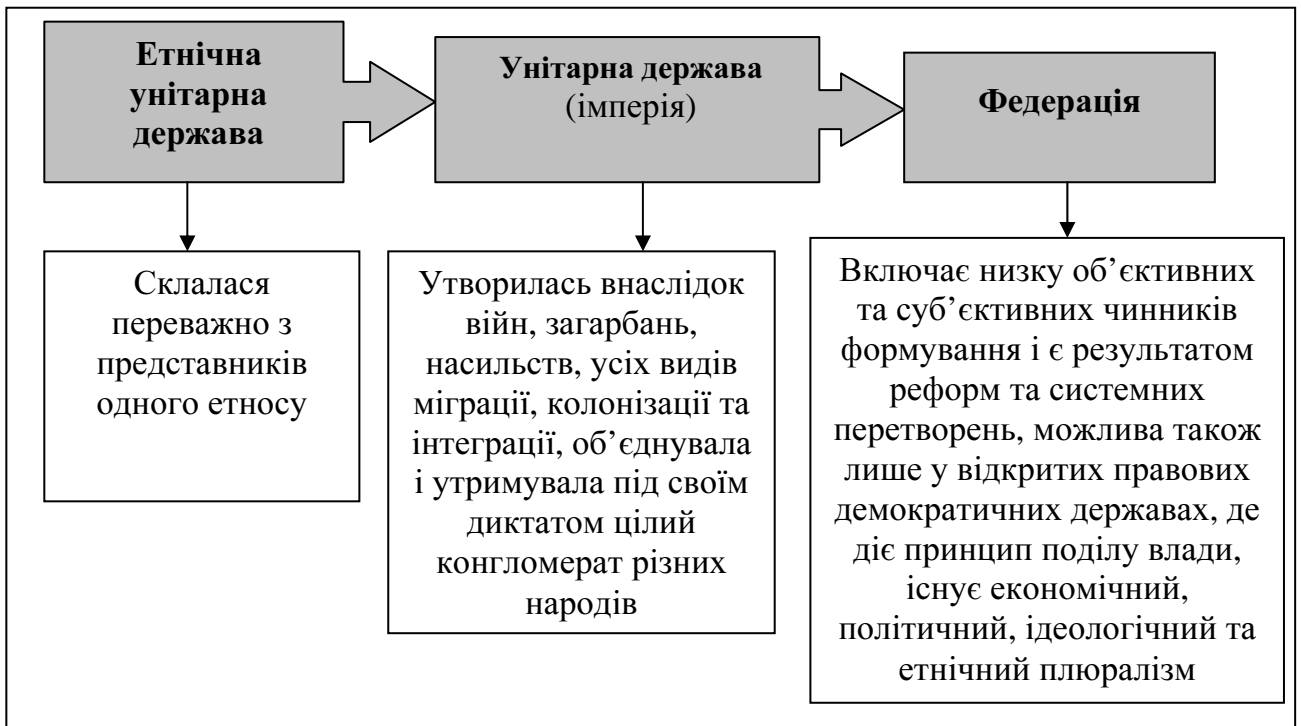
Основні чинники, які обумовлюють забезпечення самостійності України:

▪ менталітет українського суспільства, що склався історично і спрямований на утвердження поваги й дружби до всіх етносів, які проживають на території України, визнання їх як суверенних і повноправних суб'єктів української національної держави
▪ прояв перших паростків громадянського суспільства не стільки у вигляді знайомих з історії класових та станових суб'єктів, скільки у вигляді функціональних груп різного типу (виробничих – у секторі нової ринкової економіки, культурних, територіальних, національних асоціацій тощо)
▪ становлення і розвиток української національної соціальної держави, особливо її трудового і творчого потенціалу
▪ інтелектуальні ресурси нації, які держава не тільки має підтримувати, але й берегти та множити
▪ усвідомлення потреби розвитку національної політичної культури, яка зможе

подолати тоталітарні тенденції мислення і традиції у суспільному та державному житті та існуючий розрив свободи й рівності тощо

Історичні форми і типи національного державного ладу

Головна мета пошуків і критеріїв вибору форм національно-державного ладу та міждержавних об'єднань – створення найбільш сприятливих умов для самовизначення і самореалізації кожної людини та етнонаціональної спільноти, а також збереження єдності людської цивілізації, її подальшого розвитку і розквіту.

Права людини (громадянина), права нації (народів) у контексті етнополітики української держави.

▲ *Права індивіда* – це природне право, притаманне йому від народження, одна із головних цінностей людського буття, і як таке воно має слугувати мірилом усіх процесів, що відбуваються у суспільстві, оскільки порушення природних прав людини спотворює нормальний розвиток суспільства, дегуманізує його

▲ **Національне право** – це право кожної людини земної кулі на вільне життя свого народу, а отже, і на своє власне життя у своїй батьківщині

Основні права людини:
▪ право користування надбанням своєї культури
▪ право вивчати і використовувати свою мову в приватному і громадському житті
▪ право створювати свої асоціації і підтримувати зв'язки з громадянами інших країн

Нормативно-правова база, яка регламентує етнополітичні процеси в Україні:	
Закон України “Про національні меншини в Україні”	
Закон України “Про громадянство”	
Закон України “Про мови в Українській РСР”	
“Основи законодавства України про культуру”	
Закон України “Про біженців”	
Закон України “Про правовий статус іноземців”	
Закон України “Про імміграцію”	
Закон України “Про освіту”	
Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації”	
Закон України “Про реабілітацію та забезпечення прав осіб з числа національних меншин, що зазнали репресій та були депортовані з території України”	
“Конвенція про забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин”	

Політика України щодо співробітництва із зарубіжними українцями.

Міжнародно-правові механізми співробітництва України із зарубіжними

країнами:
<ul style="list-style-type: none"> ▪ домагатися внести до міжнародно-правових документів положення про всебічну підтримку українців у країнах їхнього розселення
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ініціювати скликання міжнародних конференцій для багатостороннього обговорення питання про національні меншини в посттоталітарних країнах Європи
<ul style="list-style-type: none"> ▪ сприяти реалізації заходів щодо захисту та підтримки зарубіжних українців через посольства та консульські установи
<ul style="list-style-type: none"> ▪ брати участь у міжнародних переговорах та консультаціях з метою задоволення правових потреб національних меншин
<ul style="list-style-type: none"> ▪ використовувати міжнародні механізми врегулювання конфліктів, коли національні механізми правового захисту в державі проживання українців упереджені та політизовані
<ul style="list-style-type: none"> ▪ стимулювати розвиток безпосередніх зв'язків та співпраці як державних, так і недержавних організацій з представниками родинних меншин за кордоном
<ul style="list-style-type: none"> ▪ заохочувати прикордонну співпрацю
<ul style="list-style-type: none"> ▪ сприяти організації та проведенню спільних культурно-мистецьких заходів
<ul style="list-style-type: none"> ▪ надавати допомогу з матеріально-технічного забезпечення теле- і радіозв'язку з районами компактного розселення українців
<ul style="list-style-type: none"> ▪ брати участь у цільові підготовці кадрів для шкільних та культурно-просвітніх закладів української діаспори на основі міждержавних та міжвідомчих угод тощо

Проблеми, які потребують вирішення в контексті міжнародного співробітництва України:
<ul style="list-style-type: none"> ▪ відкриття консульських установ у державах компактного проживання українців
<ul style="list-style-type: none"> ▪ реалізація розробленої і схваленої Міжвідомчою координаційною радою концепції Головного архівного Управління про створення Архіву української діаспори
<ul style="list-style-type: none"> ▪ право створювати свої асоціації і підтримувати зв'язки з громадянами інших країн
<ul style="list-style-type: none"> ▪ відкриття українських культурно-інформаційних центрів у країнах проживання українців
<ul style="list-style-type: none"> ▪ розробка на основі двосторонніх домовленостей програм і організація випуску наукової, навчальної, художньої літератури для української діаспори і відповідних меншин в Україні
<ul style="list-style-type: none"> ▪ відкриття Міжнародного культурно-інформаційного центру “Українська діаспора” в Україні
<ul style="list-style-type: none"> ▪ створення в Україні спеціального фонду української діаспори для надання допомоги в облаштування українців-переселенців
<ul style="list-style-type: none"> ▪ розробка схеми можливого розселення українців, які повертатимуться в Україну з урахуванням їх працевлаштування, забезпечення житлом
<ul style="list-style-type: none"> ▪ вирішення питання про безкоштовне оформлення паспортів при перетинанні

державного кордону українцями, переселеними з Польщі у 40-роках, яке вимагає чинного законодавства України тощо

Регіонально-етнічна політика в Україні

Регіональні проблеми етнополітики в Україні:

- внаслідок тривалої бездержавності входження історично українських регіонів до кількох країн
- форсована індустріалізація Донбасу та Півдня України
- депортація кримських татар, поляків, німців, українців Західної України
- перекоси у здійсненні соціалістичних перетворень

▲ *Регіон* – основна складова частина територіального устрою країни, що визначена єдиною політикою державного регіоналізму і має організаційну відособленість, цілісність, економічну й демографічну самодостатність, систему державних органів, що є елементами (підсистемами) державної структури влади й управління країною

! Регіони будучи етнічно однорідними за складом населення, територіально відтворюють культуру різних національностей. Тому в кожному регіоні має бути **власна програма оптимізації міжетнічних відносин** та усунення ускладнень і протидій.

Коли йдеться про **етнорегіон**, то маються на увазі не тільки територія, а й економіка, демографічні, культурологічні, етнічні, традиційно-релігійні та інші чинники. У територіальному просторі України можна виділити низку етнорегіонів, яким притаманні чинники, набуті впродовж історичного процесу розвитку етносів на даному місці.

▲ *Регіональне мислення* – це здатність аналізувати та прогнозувати ситуації в регіонах, знаходити оптимальні шляхи попередження конфліктних ситуацій

!	<p>Головна мета етнорегіональної політики – сприяння побудові громадянського суспільства, здатного гармонійно узгоджувати та забезпечувати реалізацію на практиці всієї гами національних потреб різних спільнот та конфесійних особливостей, не випускаючи при цьому з поля зору загальнонаціональні стратегічні інтереси Української держави.</p>
---	--

Чинники, які забезпечують гармонізацію міжетнічних відносин:	
▪	здійснення єдиної політики у сфері міжнаціональних відносин покладається на відповідні центральні й місцеві органи виконавчої влади та державних службовців, які повинні впроваджувати її професійно й чесно
▪	у Верховній Раді України діє комісія з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин, яка тримає на контролі всі важливі проблеми
▪	при місцевих Радах народних депутатів можуть створюватися і функціонувати на громадських засадах дорадчі органи з представників національних меншин, які своїми порадами сприяють вирішенню проблем
▪	регулярно поводяться Всеукраїнські міжнаціональні конгреси, які підбивають підсумки зробленого, обмінюються досвідом
▪	громадянами усіх національностей на рівних умовах обираються або призначаються до органів законодавчої, виконавчої і судової влади, місцевого самоврядування і мають право обіймати будь-які посади в армії, на підприємствах, в установах та організаціях, що утворює демократизм в практиці міжетнічних відносин

Критерії демократичного підходу до розвитку етнічного та етнополітичних процесів:	
▪	розглядати етнонаціональну проблематику з позицій міжнародного права, спираючись на міжнародно-правові акти
▪	вирішувати етнонаціональні та етнополітичні проблеми з урахування світового досвіду
▪	у центр етнополітики слід поставити права людини та громадянина, концептуально об'єднавши їх з правами нації та національних меншин
▪	тісно “пов’язувати” національну сферу з проблемами національно-патріотичного виховання, формування культури міжетнічного спілкування, утвердження в українському суспільстві державного патріотизму та громадянської позиції
▪	визначати сутність та спрямованість інформаційно-аналітичного забезпечення

етнонаціональної політики в інтересах консенсусу, взаємоповаги та злагоди

- організувати на державному рівні вивчення громадської думки та моніторингові дослідження з проблем етнонаціонального розвитку та ефективності державної етнополітики в Україні та ін.

Тема 1.2. Етнос і нація: політико-психологічний аналіз.

▲ *Сім'я* – це біологічна спільність, група, поєднана кровними, біологічними зв'язками

Із сім'ї виросла родина, з родини – рід, рід перетворився на плем'я, а плем'я – на народ.

▲ *Етнос* – це усталена спільність людей, що історично склалась на певній території і позначена спільністю мови, культури, побуту, психічного стану, єдністю етнічної самосвідомості, зафіксованої у самоназві, а також усвідомленням єдності родового походження і водночас несхожістю на інші етноси

▲ *Етнос (народ)* – стійкий колектив, що склався природно і протиставляє себе усім іншим таким колективам, що відрізняється відчуттям комплементарності й своєрідним типом поведінки, яка змінюється в історичному часі (Л.М.Гумільов)

▲ *Історія етносу* – це постійна зміна життя через поріг смерті та народжуваності, і разом з тим стабільності через їх історичну спільність

▲ *Етнічність* – це сукупність етнічних традицій та суспільних відносин, які зв'язують особу як носія етнічних ознак з її етнічним середовищем, родичами, близькими тощо

Три типи чинників, які характеризують етнічну спільноту:	
▪ етносоціальна форма життя	
▪ духовна діяльність людини (емоції, інтелект, воля);	
▪ біологічна форма життя	

▲ *Українці – це стійка спільність людей, яка історично сформувалась на певній території і зберегла відносно стабільні особливості культури, мови, психіки, а також етнічну самосвідомість. (В.Науко)*

Дві фази розвитку народів:	
1) давня – виникнення етносів (етногенез)	
2) новітня – утворення націй (націогенез)	

Умови, які обумовлюють перетворення народів в націю:	
▪ перехід даної спільноти від “традиційного”, “аграрного” суспільства до “індустріального”	
▪ посилення процесів модернізації та глобалізації	
▪ спільна територія	
▪ поглиблення поділу праці та зміцнення ринкових відносин	
▪ широке розгалуження системи масових комунікацій	
▪ певний рівень цивілізованості, критеріями якої вважаються наявність літературної мови, урбанізації та структурованого уряду	
▪ творення відкритого правового демократичного суспільства	
▪ забезпечення рівних прав і обов’язків громадян	
▪ розвиток масової освіти	
▪ якісне і кількісне зростання еліти, зокрема творчої інтелігенції	
▪ етнічний ренесанс та політизація етнічності	
▪ піднесення націоналізму	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ поширення спільної культури, мови і самосвідомості; посилення інтересу до спільного життя тощо 	
--	--

▲ **Націобудування** – це процес утворення націй, який розпочинає політична еліта і завершує народ під керівництвом своєї еліти

У політично залежних і бездержавних народів процес націобудування відбувався знизу догори, від народних мас і особливо селянства, яке й було основним постачальником представників національної еліти.

П'ять основних процесів націобудівництва (за Алі Марзуйі):	
1) культурне злиття	
2) забезпечення економічного проникнення між різними стратами і секторами суспільства	
3) соціальна інтеграція	
4) будівництво ефективного механізму вирішення конфліктів	
5) психологічне накопичення суспільного досвіду	

Виміри процесу націобудування:

▪ політичні	
▪ юридичні	
▪ економічні	
▪ військові	
▪ адміністративні	
▪ культурні	
▪ ідеологічні	

Процес націобудування відбувається в часи переходу людства до індустріального суспільства. Проте спостерігається, що з переходом людства до постіндустріального та інформаційного суспільства починає діяти ще одна група тенденцій – послаблення та руйнування національних кордонів, виникнення міждержавних та міжнародних утворень (ООН, НАТО та ін).

Теоретико-методичне розуміння суті нації та її місця в політиці

Дві концепції нації:	
Західна (статична)	декларує пріоритет громадянських прав для всього

	поліетнічного населення в межах кожної держави.
Східна (етнічна)	проголошує генетичні прерогативи на певній державній території для певної етнічної спільноти.

Три підходи до розуміння етнічності:		
примордіалістський	<i>соціобіологічний напрям</i>	етнічність як те, що об'єктивно існує, як початкова (приморіальна) характеристика людства
	<i>еволюційно-історичний напрям</i>	етноси не соціальні, а біологічні суспільства, глибинно пов'язані із соціально-історичним контекстом
індустріалістичний		
конструктивний		

▲ *Національність* – це категорія етнічного змісту, яка характеризує належність людини до певної етнічної спільноти, до певного народу

Основні теорії націй:	
Політична теорія (Гроцій, О.Картунов)	Нація – це всі мешканці однієї і тієї самої держави або одного і того регіону, які живуть за одними й тими законами і вживають одну й ту саму мову.
Психологічна теорія (Дж.Вікко, І.Кант, Г.Фіхте, Гегель, М.Костомаров, М.Грушевський)	Нація – історичний індивід, що є носієм особливої форми людського духу з визначеним для нього мовним статусом і законами саморозвитку.
Культурологічна теорія (К.Реннер, Ф.Герцль, К.Хейсс, Г.Сетон-Уотсон)	Нація – це культурне співтовариство, для виникнення якого потрібні спільна літературна мова, розвинута національна література та національно-духовна культура.

Історико-економічна теорія (<i>К.Маркс, Ф.Енгельс, В.Ленін, Й.Сталін</i>)	Нація – це необхідний елемент економічного розвитку суспільства.
Етнічна теорія (<i>Г.Нільссон, М.Новак, Е.Сміт</i>)	Зародження даної теорії пов'язується з із зародженням та існуванням перших держав, що базуватися на спільному етнічному походженні та культурі.

Етнополітика українського уряду щодо національних меншин

Характеристики, які визначають особливості етнополітичної ситуації в Україні:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ етнополітичний ренесанс національних меншин, центральним моментом якого є повернення до своєї етнічності й перелаштування на взаємодію не з російською, а з українською етнічністю 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ переважно депресивне (розсіяне, розпорошене) розміщення представників національних меншин 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ існування незначних (за чисельністю і розмірами території) ареалів (площ, територій), де одна етнічна меншина становить більшість населення 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ формування нових меншин на основі тих, хто повернувся з депортації, а в перспективі – тих, що формуватимуться з мігрантів, які набувають статусу біженців і згодом претендуватимуть на громадянство України 	

▲ **Етнічні меншини** – це національні меншини в етнічному складі нації: держава, що є головним соціальним інститутом нації, створює умови щодо збереження етнічної ідентичності кожної з етнічних меншин, забезпечуючи її права у політичній, економічній, культурній та інших сферах суспільства

▲ **Політизація етнічності** – процес поступового переходу етнічної спільності від руху за культурне відродження до постановки політичних вимог у формі претензій на участь у поділі політичної влади

Політизація етнічності починається із згуртування носіїв однакової етнічної ідентичності у свідому групу та їх мобілізації навколо спільних програм і гасел, які відбивають групові інтереси. Роль організаторів процесу політизації етнічності виконують етнічні активісти, так звані “етнічні антрепренери”, з яких утворюється провідна верства групи (етнічна еліта).

Тема 1.3. Мова як етноформуюча та етнодеформуюча ознака етносу.

Мовна політика в Україні на сучасному етапі

Мова як етнокультурна цілісність та універсальна система символів етнічного буття народу

!	Мова – знакова система будь-якої фізичної природи, виконує пізнавальну та комунікативну функцію в процесі людської діяльності. Мова – явище соціальне. Будучи формою існування та відображення мислення мова водночас виступає як важливий феномен у формуванні свідомості. Завдяки мові можливе існування абстрактного мислення
---	---

Дві форми мови:

- *природна* – яка служить формою вираження думок та засобом спілкування між людьми
- *штучна* – створюється для певних вузьких потреб, наприклад мова математичної символіки, мова фізичних теорій, різні системи сигналізації і т. ін.

Основні наукові підходи до визначення мови

▲ **Мова** – це засіб фіксування та збереження придбаних та нагромаджених знань і тим самим засіб передачі їх від покоління до покоління.

▲ **Мова** – це не просто знаряддя спілкування, це щось значно вагомніше, мова це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання століття, мова – це ще й музика, методика, барви буття, сучасна художня інтелектуальна і мислительна діяльність народу. (О.Гончар).

▲ **Мова** – це не лише національна ознака, в мові наша культура, ступінь нашої свідомості. Мова - це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма національного організування. Мова душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб. (І.Огієнко)

Мова є певною системою, що має власну структуру і своєю внутрішньою організацією, поза якої неможливо зрозуміти природу та значення мовного знаку і мовної культури. Мова не тільки засіб спілкування, а й природне сховище інформації про світ.

Мова – вельми істотний елемент нації. У мові народу відображена його самобутність, своєрідність способу життя, мислення, світобачення, світорозуміння, вірування – усе розмаїття і специфіка народного буття. Саме мова індивідуалізує окремі особистості та народи; вона є засобом творення думки, мислення і пізнання.

Мова – це шлях до усвідомлення естетичних і моральних ідеалів. Мова як скарбниця народного життя фіксує не лише важливі етапи історичного розвитку, а й найтонші нюанси особистісного буття індивідів, котрі взаємодіють із сучасними та минулими поколіннями і залучені до різних форм спілкування

Мовна культура – це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного інтелекту. Культура мовлення передбачає вироблення етичних норм спілкування.

!	<p>Культура мови - це загальноприйнятий мовний етикет: типові формули вітання, прощання побажання, запрошення; вони змінюються залежно від ситуації, від соціального стану, освітнього, вікового рівня, від статі тих, хто спілкується.</p>
---	--

Формування протоукраїнської етнотериторії та етномовної психології українського етносу

У процесі праці та спілкування первісні народності виробили свою психологію, яка відповідала їх світосприйняттю та ціннісно-оцінним характеристикам, виходячи зі специфіки кліматичних умов, характеру праці та географічного середовища. Так формуються етнокультурні та діалектичні риси, які стають особливостями окремих слов'янських націй в регіонах Європи і зокрема на території сучасної України. Фактично виникає українська мова як мова нації.

!	<p>Національна мова - це не тільки спільна для всієї нації літературна мова, відшліфована майстрами художнього слова, але й масова народна, відмінна в різних діалектичних ареалах.</p>
---	--

!	<p>Національна мова – це здобуток культури, духовної діяльності кожного народу, і одночасно культури всього людства, бо кожна мова доповнює іншу, а разом вони є витвором колективного розуму. Мова є однією із найсуттєвіших ознак етносу. Рідна мова – це найголовніший камінь існування народу як окремої нації: без окремої мови немає самостійного народу (<i>І.Огієнко</i>).</p> <p>Мова – генетичний код нації, який поєднує минуле із сучасним, програмує майбутнє і забезпечує буття нації у вічності. Через мову дитина засвоює спосіб мислення народу</p>
---	--

Лінгвістична уніфікація та нищення україномовної культури в історії українського народу

▲ **Мовна політика** – це сукупність ідеологічних постулатів та практичних дій, спрямованих на врегулювання мовних відносин у країні або на розвиток мови в певному напрям

! **Мовна політика** щодо української мови від початку її формування різнилась історично і географічно. Відсутність власної державності в Україні зумовлювала наявність у мовній політиці негативних тенденцій до обмеження суспільних функцій української мови

! **Закон України “Про мови в Українській РСР”** визначив державний статус української мови, створив реальні передумови поступового утвердження мови титульного населення як повнофункціонального засобу комунікації і важливого фактора розбудови соборної України. Державна мова має забезпечити цілісність ієрархії державних структур, армії, єдність громадянства, бути мовою національної освіти

Основні чинники утвердження державної української мови:

- формування і становлення україномовного державного апарату, всіх його гілок
- реальне перетворення освітньо-наукової системи в національно зорієнтовану, в українську за ідеєю, духом, змістом і формою
- формування української політичної нації

Характерні аспекти реалізації мовної політики в Україні:

- внаслідок традиційної для Московської імперії русифікаторської політики українська мова довго не мала достатніх можливостей для цивілізованого розвитку, а тому найбільш культурні й інтелектуальні прошарки населення розмовляють переважно російською: російська мова є також мовою дипломатії, оскільки українська ще не достатньо відома на міжнародній арені

- реальне перетворення освітньо-наукової системи в національно зорієнтовану, в проголошення української мови державною є закономірним для мононаціональної в цілому країни, але фактично у неофіційних колах переважає російська мова; це не сприяє “толерантній українізації” у різних сферах життя

Напрями розвитку української мови:

- загальна й високоякісна освіта
- поширення художньої літератури
- розвиток зразків національної культури
- ефективна діяльність державних інститутів, які мають забезпечувати реалізацію цих напрямів

- ! Розвиток мови безпосередньо впливає на силу нації й відповідно залежить від її розвитку. ступінь виробленості рідної мови – це ступінь зрілості народу й ступінь глибини його духовної культури

Тема 1.4. Взаємозв’язок етнічного та релігійного феноменів.

Етнічне та релігійне у психології етносів

Релігія як суспільний феномен відіграє важливу роль у житті суспільства на всіх його етапах. Гідне місце релігія посідає і в українському суспільстві. Важливим компонентом національного та культурного відродження в Україні є залучення церкви до впливу на національну свідомість, традиції та звичаї. Релігія виступає як атрибут етносу, а етнос як носій релігійності.

▲ *Релігія – це складне і багатогранне соціальне явище, що виникає на певному етапі історичного розвитку суспільства і функціонує в нерозривному зв’язку з його життєдіяльністю.*

!	<p>Релігія не залишається незмінною, бо й суспільство не залишається статичними. Існуючи протягом багатьох століть релігія тісно переплелась з національною самосвідомістю, національними культурами, звичаями, традиціями, обрядами людей, що належали до українського етносу, а також представників інших етносів, які мешкали на території сучасної України, глибоко проникла в побут. Пізнати віру народу – значить, пізнати його психологічні особливості. Етнічне та релігійне глибоко пов’язані між собою</p>
---	---

Принципи, які визначають політико-правовий статус церкви:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ відокремлення церкви від держави і школи від церкви ▪ захист прав і рівність громадян незалежно від їх ставлення до релігії ▪ свобода релігійної пропаганди і діяльності ▪ свобода наукової пропаганди ▪ свобода совісті 	

Елементи, які обумовлюють відмінності між релігіями:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ віровчення ▪ характер культових дій ▪ система свят та обрядів 	

!	<p>Важливою віхою в історії віри етносів стало виникнення світових релігій: <i>буддизму, християнства та ісламу</i>, які на відміну від національних релігій набули міжнаціонального характеру та вийшли за межі національно-державної спільності людей.</p>
---	--

Характеристика світових релігій:	
<p>Буддизм Виник у стародавній Індії в 6-5 ст. н.е., його засновником вважається Будда. Основа буддизму – вчення про чотири істини: існує страждання, його причина, стан звільнення і шлях до нього.</p>	

Іслам Засновник цієї релігії є Мухаммед, іслам виник в Аравії у 8 ст. Його головні принципи викладені в Корані. Основний догмат ісламу – поклоніння єдиному богу – Аллаху.	
Християнство Християнство виникло в 1 ст. н.е. в східній провінції Римської імперії, в Палестині. Воно стало державною релігією Римської імперії і поступово розповсюдилося по всьому світу. Християнство найпоширеніша релігія світу: кожний третій житель Землі є християнином. Спільною ознакою, що об'єднує християн є віра в Ісуса Христа як Боголюдину, Спасителя світу, втілення другої особи триєдиного божества (Трійця).	

Три основні гілки християнства	
Православ'я історично склалась як східна частина християнства, від західної відокремилась у 1054 р. Богословські канони православ'я сформувались у Візантії	
Католицизм поширений у країнах Західної Європи, Латинської Америки, США та ін. Глава церкви – Папа Римський, резиденція, якого розміщена у Ватикані	
Протестантизм виник у 1529 р. у Німеччині і об'єднує тих, хто відійшов від католицизму під час Реформації 16 ст. Засновниками протестантизму є Мартін Лютер, Жан Кальвін, які виступили проти індульгенції, намагань католицького духовенства контролювати віру і совість на правах посередника між людьми і Богом	

!	Християнство протягом останнього тисячоліття формувало духовне життя українського етносу, справило вагомий вплив на його психологію, виступало силою єднання в національно-визвольному змаганні за відновлення державності
---	--

Держава та церква мають спільні економічні, політичні та ідеологічні інтереси, реалізація яких сприяє нормалізації державного життя та успішному функціонуванню церковних структур, забезпеченню їх прав.

У контексті осмислення проблем релігії та церкви доцільно розглянути поняття

▲ **Етноконфесійні процеси** – це сукупність змін, що відбуваються в етнічному та релігійному житті певного народу, його відносинах і зв'язках з іншими релігіями і націями

! Етноконфесійні процеси можуть відроджуватися чи занепадати або ж послаблювати свої позиції. Вони можуть вести: до етнічної і конфесійної солідарності або ізоляції, до злиття з іншими етносами або розмежування з ними

Основні фактори етноконфесійних процесів:	
▪ утворення або розпад багатонаціональних держав	
▪ перегляд державних кордонів, або меж проживання етносів, які позначаються на їх духовному житті	
▪ характер релігійних вірувань	
▪ церковні устої етносу	
▪ релігійні традиції та звичаї	
▪ урбанізація	
▪ міграція людей з одного регіону в інший	
▪ етнічні та релігійні змішування внаслідок укладання міжнаціональних та міжконфесійних шлюбів	

▲ **Етноконфесійна спільність** – це стійке автономне утворення, яке з'являється в результаті тісного поєднання і синтезу певного етносу або його частини з конкретним віросповіданням

! **Етноконфесійна спільність** найчастіше утворюється в середовищі емігрантів певного етносу, які об'єднуються навколо “своїх” релігій, церкви, що виступають своєрідним засобом етнічної консолідації і перешкоджають асиміляції людей, які потрапили у відмінне етнічне, мовне, культурне, релігійне середовище (наприклад, українська діаспора в Канаді)

▲ **Релігійна мораль етносів** – це сукупність норм і принципів, що формуються на ґрунті положень будь-якої релігії, вміщує такі моральні настанови, які мають не лише конфесійне, а й

!	Морально-етичні норми і принципи відносин між людьми у державі та іншими етнонаціональними групами, міждержавні стосунки складаються історично, деякі з них освячені релігіями
---	--

▲ **Конфліктогенні фактори релігійних відносин**
 – це сукупність причин, що ведуть до конфліктів на релігійному ґрунті, і мають об'єктивні та суб'єктивні передумови

До об'єктивних передумов належать, передусім, традиційні проблеми канонічного характеру, які простежуються в історичному розвитку як такі, що породжували конфлікти з драматичними і навіть трагічними наслідками для віруючих.

Причини, які спричиняють напруженість у міжконфесійних стосунках:	
▪ переплетення релігійного фактора національності з політичними і національними факторами – надання тій чи іншій конфесії статусу національної винятковості, клерикалізації суспільного життя, політизації релігії, втягування віруючих у політичну боротьбу	
▪ прозелітична діяльність, що ґрунтується на перевагах тієї чи іншої конфесії	
▪ невирішеність питань належності храмів і культового майна тощо	

Явища характеризують напруженість в сучасному українському суспільстві:	
▪ конфесійна нетерпимість, яка полягає в негативному ставленні до окремих осіб, що усвідомлюють свою етнічну та конфесійну спільність	
▪ протиставлення своєї спільності чи окремої групи осіб тим, що належать до	

інших етносів і релігій	
-------------------------	--

Релігійна ситуація в Україні та державна політика щодо релігії

!	Зараз в Україні нараховується 16 тисяч релігійних організацій, які об'єднуються в 75 конфесій, що зареєстровані офіційно. На теренах України діють 184 монастирі (3,3 тис. ченців та черниць), 59 навчальних закладів (здобувають у них освіту 6,6 тис. слухачів), функціонують понад 4,6 тис. недільних шкіл, 32 братства, 64 релігійні періодичні видання
----------	---

Міцна інфраструктура традиційних церков регіону, зафіксованість релігійності у ментальності його населення блокують проникнення в регіон новітніх культів і рухів: на Західну України припадає лише кожна шоста неорелігійна спільнота.

Критерії виконання Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації”:	
▪ реалізація державних пріоритетів України у галузі церковного життя	
▪ створення дієвих механізмів, здатних забезпечити відповідні зміни в релігійному середовищі	
▪ коригування виконавчої влади на місцях відповідно з проблемами поточного моменту	

Основні державні пріоритети України у галузі церковного життя:	
▪ розв’язання міжцерковних протиріч у православному середовищі та утвердження в Україні єдиної Помісної православної автокефальної Церкви	
▪ розв’язання православно-греко-католицького конфлікту (заснування в Україні греко-католицького патріархату)	
▪ забезпечення можливості для задоволення релігійних потреб національними меншинами та релігійних потреб української діаспори	

Релігійні формування та громади, які діють в Україні:	
▪ Російська вільна православна церква	

▪ релігійні громади Євангелічних християн-баптистів	
▪ релігійні громади християн євангельської віри поза союзами	
▪ релігійні громади мусульман	
▪ релігійні громади рідної української національної віри (РУН-віра)	
▪ християнсько-релігійні громади протестантського напрямку	
▪ релігійні громади іудео-християн	
▪ вірменська апостольська церква	
▪ корейська баптистська церква	
▪ методистська церква	
▪ церква Ісуса Христа Святих останніх днів (мормони) та багато інших	

Конфліктні ситуації, які спричинені функціонуванням нетрадиційних релігій у багатоконфесійному просторі України:

▪ позначаються на мирному спілкуванні та діяльності церков	
▪ спричиняють використання нецивілізованих методів спілкування між різними конфесіями	
▪ відсутність нормальних взаємовідносин між державою і конфесіями в інтересах утвердження гуманізму та демократизму державно-церковної політики	
▪ відсутність внутріполітичної та зовнішньополітичної концепції розвитку України	
▪ збільшення кількості неорелігійних утворень	
▪ не гарантування нормалізації соціальної і політичної ситуації в суспільстві	
▪ відчуження між християнами і послідовниками неорелігій	

Характеристики еволюції релігійності в Україні:

▪ зростає питома вага осіб, що декларують свою релігійність	
---	--

<ul style="list-style-type: none"> показники декларації віри значною мірою скориговані функцією політичної, етнічної, культурної мобілізації 	
<ul style="list-style-type: none"> декларація віри вікової групи до 20 років є вищою, ніж від 23 до 50 років і поступається лише віковим групам 56 і понад 60 років 	
<ul style="list-style-type: none"> відмінність рівнів релігійності між західним, південним та східним регіонами України 	
<ul style="list-style-type: none"> декларують високу релігійність на теренах України представники таких національних меншин, як поляки, румуни, молдавани, татари і слабшу білоруси, євреї, росіяни 	
<ul style="list-style-type: none"> найвищу релігійну зорієнтованість демонструють учні, безробітні, гуманітарна інтелігенція, пенсіонери 	

<p>! • Найважливішим пріоритетом України в галузі церковного життя є мінімізація дестабілізуючих впливів церкви на суспільство та усунення грубих порушень релігійних свобод, пов'язаних з втягуванням релігійних організацій у політичну боротьбу</p>	
--	--

Однією із складових пріоритету державної політики України є всебічне врегулювання православно-греко-католицької проблеми.

<p>! • Історичні факти засвідчують, що церква втрачає статус автокефалії із втратою нацією державності і навпаки, автокефалія православної церкви є однією із атрибутивних ознак державності, такою формою церковного устрою, який найбільш адекватно відповідає статусу незалежної держави. Це складна проблема світового порядку у православному вимірі церкви</p>	
--	--

Основні напрями протистояння у релігійному середовищі України:	
<ul style="list-style-type: none"> православно-католицька – між всіма відгалуженнями українського православ'я з одного боку та римо- і греко-католиками з іншого 	
<ul style="list-style-type: none"> православно-католицька – між всіма відгалуженнями українського православ'я з одного боку та римо- і греко-католиками з іншого 	
<ul style="list-style-type: none"> православно-католицька – між всіма відгалуженнями українського православ'я з одного боку та римо- і греко-католиками з іншого 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ православно-католицька – між всіма відгалуженнями українського православ'я з одного боку та римо- і греко-католиками з іншого 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ міжправославна – між Українською православною церквою, яка перебуває в юрисдикції Московського патріархату та Українською православною церквою Київського патріархату 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ внутрішні протиріччя в інших конфесіях, які хоча і не набрали такої небезпечної гостроти, як у православ'ї, але істотно знецінюють перетворюючий потенціал релігійних організацій 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ зіткнення між традиційними для України релігіями та неорелігіями тощо 	

Механізми запобігання міжконфесійним конфліктам:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ необхідне впровадження органами державної влади ефективних заходів, у тому числі законодавчо, спрямованих на реальне відокремлення релігії від політики 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ серед віруючих доцільно утверджувати розуміння неприпустимості зіткнень на релігійному ґрунті, а в свідомості церковних ієрархів – відповідальність: християнська позиція повинна взяти гору над амбіціями 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ необхідне об'єднання православ'я України 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ державі доцільно забезпечити відповідну правову базу, здатну створити сприятливі умови для подолання міжцерковних протиріч 	

Дві тенденції, які визначають специфіку взаємин релігії і політики в Україні:	
<i>глибока політизація церковного життя</i>	- обумовлена зростаючим рівнем політичної активності всього населення, пошуками нового, кращого життя у сфері державотворення. Створюється стан політизованої побутової свідомості, яка все більше втягує і церкву

реалізація політичного процесу	- гоніння, переслідування, забобони й покарання “за віру”. Сьогодні люди отримали можливість оприлюднити своє ставлення і відкрито втілювати ідеї Святого Письма в усіх сферах своєї життєдіяльності. Політичні лідери, які прагнуть залучитись підтримкою народу, підкреслюють свою причетність до віри, певної релігії
---------------------------------------	--

Державотворча позиція церков, конфесій, священнослужителів і віруючих є наріжним каменем ролі релігійного чинника у політичних процесах в Україні.

Альфою і Омегою відносин між державою і релігією, виходячи з основ правового поля, має бути рівність конфесій, налаштованість на співпрацю.

Тема 1.5. Національна ідея – стрижнева першооснова виховання та злагоди в поліетнічному українському суспільстві.

▲ *Національна ідея – це система поглядів, ідей стосовно комплексу питань, які пов’язані з існуванням та розвитком суспільства, нації, всього народу, що живе у даній країні*

!	Національна ідея є плодом самосвідомості нації і відбиває найголовніші, найзаповітніші сподівання нації і формується на тому рівні самосвідомості, якого нація досягла на даному етапі свого розвитку. національна ідея – концептуальний вираз свідомості народу, нації. Вона повинна визрівати і розвиватися з удосконаленням суспільних відносин та світовими процесами взагалі
---	--

Творення української національної ідеї відбувалась в європейському контексті і вже при своєму виникненні вона мала єдність об’єктивних і суб’єктивних творців, оскільки вона відображала ідентичність частини людності, яка дістала назву “українство”.

!	Національна ідея – шлях до реалізації національного ідеалу. Однак формальне вживлення національної ідеї в державне тіло буде малоефективним, якщо не співпадатиме з інтересами широких верств населення
---	--

Два важелі української національної ідеї:	
Державна самостійність	
Соборність України	

Складові елементи сучасної української національної ідеї:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Наявність у державі демократичної ієрархії, яка б повністю скасовувала будь-яку дискримінацію, надавала усім громадянам рівні можливості для розвитку і реалізації своїх здібностей 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Досягнення високого ступеня ефективності у діяльності, пов'язаній із задоволенням інтересів, прав і свобод кожного члена суспільства необхідне об'єднання православ'я України 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Створення умов для розвитку здорового інтелекту людей українського суспільства, через стимулювання науки і освіти і виховного впливу 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Забезпечення гарантій безпеки демократичного розвитку суспільства та життя людей в ньому (через безпеку політичну, правову, соціальну, екологічну, медичну, освітянську, геополітичну, військову) 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Вивчення, передбачення та керованість соціальних процесів на основі демократичних засад 	

Аспекти української національної ідеї (В.Медведчук):
<ul style="list-style-type: none"> ▪ українська національна ідея має відображати етнічні особливості сучасного українського суспільства ▪ відображати головні проблеми життя народу та його духовний світ ▪ національна ідея сама по собі ніколи не повинна культивувати шовіністичні, расові та націоналістичні ідеї ▪ національна ідея повинна об'єднувати усі етноси до єдності та соборності ▪ національна ідея повинна сприяти самоусвідомленню нації, яка повинна побудувати демократичну державу та утвердити в ній громадянське суспільство ▪ національна ідея повинна вносити певну ідеологічну упорядкованість, яка в той же час не заперечує існування різних поглядів щодо національного розвитку в поліетнічному суспільстві

Складові елементи “Руської ідеї” (В.Соловйов):	
▪ осмислення існування країни у даний час	
▪ усвідомлення ідеального принципу існування країни	
▪ чітке бачення нового, про що повинні думати, осмислювати, говорити народі і держава стосовно розвитку суспільства	

! •	Українська національна ідея – це стрижнева основа українства щодо власного економічного, соціально-політичного та духовного життя народу України, його стосунків з іншими народами через цивілізовано продуману етнополітику
-----	---

Сьогодні має бути розроблена структура сучасної **української національної ідеї**, до якої були б включені українська філософія, економічна наука, культурологія, політологія, соціологія, психологія та інше.

Українська національна ідея повинна мати свою методологію, тобто суму основних політичних положень, той метод дослідження, що здатний максимально розкривати історію і сьогодення українства як національного неповторного явища. Національна ідея є формою громадянської, соціальної, національної самоідентифікації особистості.

Виховання особистості громадянина належить до актуальних проблем державотворення і є стрижневою основою сучасної української національної ідеї в процесі державотворення.

▲ **Національно свідомі громадяни** – це патріоти України, незалежно від етнічного походження – готові брати активну участь у розбудові держави, іноді поступаючись навіть власними інтересами

За таких умов у державі панує мир і злагода, оскільки більшість громадян усвідомлюють, що держава може стати надійним гарантом самовиявлення, самореалізації як особистостей, так і суспільства, нації загалом.

Масштаб і динаміка соціальних процесів в Україні становить вимоги до виявлення особистістю таких рис, як громадянський обов'язок, патріотизм, громадянськість. Основною характеристикою громадянськості є усвідомлення індивідом своєї приналежності до певного народу, країни та її державної організації.

Основні аспекти сутності громадянськості:	
виробничо-економічна;	
соціально-політична;	
культурно-побутова	

Основні риси громадянськості:	
патріотизм;	
громадянський обов'язок;	
соціальна відповідальність;	
честь та гідність.	

<p>! •</p>	<p>Громадянськість як риса поведінки формується у процесі активної соціальної взаємодії, в якій реалізуються суспільно важливі цілі та цінності. Норми та еталони. Саме така взаємодія допомагає індивідові ідентифікувати себе з певним типом громадянина, усвідомити своє місце і роль в суспільстві, особливо в перехідні періоди розвитку суспільства</p>
------------	--

Характеристики національної самосвідомості особистості:	
▪ здатність усвідомлювати сутність нації, з якою вона себе ідентифікує	
▪ усвідомлення особистістю того, які ставляться до її нації інші національні спільноти	
▪ усвідомлення того, що кожна нація є джерелом розвитку й забезпечення усіх інших націй, що складають людство	

Властивості національної свідомості (М.Й.Боришевський):	
▪ національна самоідентифікація	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ знання типових особливостей рис етносу, нації, до яких людина себе відносить, інтерес до етнічних, національних особливостей, що характерні для інших національних спільнот ▪ усвідомлення спільності історичного минулого, сучасного та майбутнього свого етносу нації ▪ чіткі уявлення про територіальну спільність нації ▪ усвідомлення й дієве ставлення до духовних та матеріальних цінностей нації, потреба особистою працею збагачувати такі цінності, що найголовніше, орієнтуватися на ці цінності у своїй життєдіяльності ▪ усвідомлення власної національної гідності та відповідальності за долю нації, її теперішнє й майбутнє 	
---	--

Необхідним складовим елементом національної самосвідомості є громадянське самовизначення.

▲ ***Громадське самовизначення** – це формування громадянської позиції особистості як його результативної сторони – йдеться про готовність особи виконувати громадянські обов'язки перед державою, суспільством, нацією*

Індикатори громадянського самовизначення особистості:	
<i>базові життєві цінності</i>	а) істина (у пізнанні), любов (у спілкуванні); б) добро у ціннісно-орієнтаційній за змістом і спільній за формою діяльності; в) творчість у загальній життєдіяльності
<i>типи самовизначення особистості</i>	а) прагматичне; б) моральне; в) самоактуалізація
<i>характер смислоутворюючих мотивів</i>	а) самореалізація, самовираження, самоствердження; б) моральна саморегуляція; в) гармонізація свого життя, взаємин особи і Космосу
<i>духовні інтенції та життєві настанови людини</i>	а) віра; б) нація; в) любов

Сучасна українська національна еліта та її роль в політиці націотворчих процесів

▲ *Еліта – це меншість суспільства, що становить собою достатньою мірою самостійну, вищу відносно привілейовану групу, наділену особливими психологічними, соціальними та політичними якостями, яка бере безпосередню участь у затвердженні і здійсненні рішень, пов'язаних з використанням державної влади або впливом на неї*

! Терміном **еліта** характеризуються люди, що оволоділи найбільшою кількістю певних політико-патріотичних та духовно-інтелектуальних якостей (влада, багатство, культура, духовність, сила волі, компетентність) та займають панівні або найбільш впливові позиції у суспільній ієрархії

! Основу належності до еліти становлять особливі індивідуальні та організаторські здібності, а також матеріальна та інтелектуальна переваги. Нація за допомогою еліти стає дієвою, вона виробляє свою концепцію світу, своє світобачення та світосприйняття. Політична еліта може сформуватися в умовах національної держави, коли політика є важливою сферою етнонаціонального життя.

Причини, які спричинили неефективність національної еліти в умовах сучасного українського суспільства:

▪ еліта склалась здебільшого з вихідців

соціально-класових та кланових груп, які бояться втратити владу уявлення про територіальну спільність нації	
▪ відсутніми на сьогодні є кадри, які володіли високою активністю, рішучістю і сучасною управлінською компетентністю	
▪ еліта зазнавала сильного спротиву з боку антидержавних і антиреформаторських сил	
▪ розклад механізмів соціального контролю призвів до поглиблення моральної деградації частини її представників, які “потонули” чи “припливли” до корупції, нарцисизму, kleptomaniї	

!	Найскладнішою проблемою сьогодення є формування національної самосвідомості еліти, особливо молодшої її генерації. За соціологічними даними майже кожен другий у разі можливості готовий нині емігрувати до будь-якої країни “близького” чи “далекого” зарубіжжя. Молодь втрачає національні корені. Тому зберігається неструктурованість еліти, у якій відсутніми є висока патріотичність, честь, духовність та національна відповідальність
---	---

Проблема відродження кримськотатарського народу в контексті української національної ідеї

Сутнісні ознаки української національної ідеї:	
▪ духовна першооснова	
▪ джерело національного та особистісного розвитку людини	
▪ соціально-психологічний механізм інтеграції соціальних груп, етносів, релігійних конфесій, партій, рухів	
▪ джерело суспільного поступу народу, його державотворчої енергії	
▪ механізм урівноваження та гармонізації життєдіяльності народів, які населяють певний ландшафтно-кліматичний простір і мають спільну історико-політичну долю, орієнтація на майбутнє	

! •	Національна ідея згідно до демократичних світових традицій повинна ідеологічно обґрунтовувати розвиток держави і народів, застерігати від національного знеособлення її етносів, визначити їх характер і перспективу розвитку саме в українській державі
-----	--

! •	Найскладнішою проблемою сьогодення є формування національної самосвідомості еліти, особливо молодшої її генерації. За соціологічними даними майже кожен другий у разі можливості готовий нині емігрувати до будь-якої країни “близького” чи “далекого” зарубіжжя. Молодь втрачає національні корені. Тому зберігається неструктурованість еліти, у якій відсутніми є висока патріотичність, честь, духовність та національна відповідальність
-----	---

Роль української національної ідеї у процесі реалізації відродження кримськотатарського народу має бути позбавлена будь-яких шовіністичних зазіхань і спрямована на максимальний синтез, поєднання загальнодержавного, загальнонаціонального та особистісного інтересів.

Українська національна ідея завжди була пов’язана з синтезом національного й соціально-демократичного визволення, пошуком нових форм співіснування особистості та суспільства, етносу і нації.

Нова соціально-культурна ситуація, що склалась в 90-х роках в Криму, визначається багатьма факторами, серед яких пріоритетне значення мають такі: політичний, економічний, правовий, культурологічний, національний.

Через відсутність українського громадянства більшість кримських татар не змогли обирати і бути обраними, отримати майнові сертифікати, паї на землю тощо. Для репатріантів, які не мають можливості компактного проживання, повинні бути певні квоти, з відповідним правовим полем.

Основні завдання інтеграції в українське суспільство кримськотатарського народу:	
▪ здійснення заходів для їхньої політичної, правової, соціальної і культурної реабілітації	
▪ утвердження в міжетнічних відносинах атмосфери толерантності, дружби, взаємної	

довіри, поваги до мови, культури, традицій, звичаїв і релігії	

Основні принципи державної політики щодо кримськотатарського народу:	
▪ повага до етнічної, культурної та релігійної самобутності	
▪ охорона пам'яток історії та культури	
▪ розвиток системи освіти кримськотатарського народу	
▪ право використання поряд із державною власної символіки	

!	Міжнаціональна стабільність в Криму може утвердити тільки рівноправність мовної культури всіх етносів Криму, однак доцільно особливо виділити мовну культурну трьох основних етнічних груп: українців, росіян, кримських татар, врахувати те, що кожний етнос, який там проживає, має рівні права. Такий принцип мовної політики в поліетнічному українському суспільстві на сучасному етапі закладено в українській національній ідеї розбудови громадянського суспільства
---	---

Національна ідея і процеси міграційної та імміграційної політики в Україні

!	Міжнародні міграційні процеси широко розповсюджені на усіх континентах і є світовим феноменом. За часів існування СРСР масові переміщення людей, руйнація традиційних національних, культурних, особистих зв'язків була для існуючого режиму одним із засобів забезпечення свого панування. Еміграція мала здебільшого етнічний характер
---	---

Дві групи міграційних потоків:	
<i>перша</i> – масова депортація українців та вихідців з України інших національностей після проголошення незалежної держави, повернення на батьківщину репресованих та депортованих у тоталітарні часи	

<p><i>друга</i> – міграційні потоки, які означені включенням України до світових міграційних процесів і виникли внаслідок демократизації та лібералізації режиму кордонів, більшої відкритості України до світу, що стало можливим на початку 90-х років. Це еміграція в Україну, транзитна міграція через її територію численних іноземців, еміграція громадян України у так зване далеке зарубіжжя</p>	
--	--

Фактори, які стимулюють міграційні процеси:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ міжетнічна напруженість 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ військові конфлікти у деяких пострадянських державах 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ економічна криза 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ соціальні проблеми 	

<p>! •</p>	<p>Ігнорування проблем біженців може стати основою расової нетерпимості, ксенофобії. Нерідко іммігрантів сприймають як загрозу культурним надбанням держави, розвитку національної мови, культури, традицій. Хоча навпаки – це сприяє внесенню нових елементів до культури корінного населення та її збагаченню, посиленню взаємообміну культурними цінностями</p>
------------	--

Міжетнічні конфлікти: проблеми, передбачення та вирішення

▲ *Етнічний конфлікт – це конфлікт з певним рівнем організованої політичної дії суспільних рухів, масових безпорядків, сепаратистських виступів, або навіть – до громадянської війни, де протистояння проходить по лінії етнічної спільноти*

Міжетнічні конфлікти досить трагічні, причини появи їх різні. Вони можуть виникнути тоді, коли долаються перепони, котрі певні сили ставлять на шляху розвитку нації.

! •	<p>Закономірно етнополітичні конфлікти виникають між політизованими етносами в процесі їх виходу на арену політичного життя, протистояння і боротьби між собою за збереження чи зміну статусу, за контроль над територією, ресурсами, за вплив на органи влади.</p> <p>Етнополітичні конфлікти завжди мають соціальну природу, виникають у суспільстві, серед людей і їх спільнот. Тому перерахувати всі ймовірні причини, детермінанти, чинники, передумови виникнення етнополітичних конфліктів практично неможливо</p>
-----	---

Чинники, які обумовлюють складність сучасної етнополітичної ситуації в Україні:	
▪ примусова депортація народів	
▪ русифікація під гаслами “єдиної неподільної” або пролетарського інтернаціоналізму	
▪ наслідки тоталітарного режиму, які викликали нечуване піднесення національної свідомості	

! •	<p>Для попередження і вирішення етнополітичних конфліктів необхідна наявність відповідного механізму, важливими компонентами якого є функціонування сильної правової держави. Така держава виступає гарантом цивілізованого суспільства, якому слугує держава, забезпечує права особи, етносу, нації.</p> <p>Державна політика України у сфері регулювання міжетнічних відносин в цілому орієнтовна на підтримку мови, культури, традицій, вірувань, національний меншин</p>
-----	--

Головні чинники консолідації українського суспільства:	
▪ Важливим фактором консолідації є загально визнаний авторитет лідера	
▪ Єдина державна ідеологія - “суспільна ідеологія”. Нова єдина ідеологічна концепція повинна відображати інтереси всіх верств нашого суспільства	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Консолідує чинник – релігію, церква, єдиний Патріархат, єдина православна помісна Церква в Україні примусова депортація народів 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Приватизація приведе до остаточного визнання громадянства, змусить задуматися – де його справжня батьківщина. Люди будуть об'єднані не тільки ідеями, а й матеріальними чинниками 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Загально визнані герої нації 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Добрі сусіди та розумне ставлення до них 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Спільна історична пам'ять та її осмислення 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Консолідує чинник – мова державна і демократичне ставлення до інших мов 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Єдина структура громадянського суспільства 	

Запобігання міжетнічним конфліктам – складова дієвої етнополітики в державі

Основні напрями запобігання міжетнічним конфліктам:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ вироблення програми (заходів) щодо прогнозування та запобігання конфліктних ситуацій 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ забезпечення національним меншинам доступу до політичного впливу в усіх сферах суспільного життя 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ утвердити справедливе представництво етносів у виборчій системі 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ сформувані правові відносини, зорієнтовані на забезпечення рівності прав усіх громадян 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ використати систему економічних пільг (регіональні інвестиції, субсидії, регіональні програми) 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ забезпечення облаштування і соціальної адаптації осіб, що повертаються з місць депортації 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ розв'язання нагальних соціальних проблем біженців і іммігрантів 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ періодична модернізація механізму державного регулювання етнонаціональних процесів на різних рівнях 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ створення інформаційної системи етносоціального і етнодемократичного моніторингу прогнозування 	

і оцінки розвитку етнополітичних проблем, розробка інструментарію їх завчасного попередження	
▪ уникнення вирішення міжетнічних протиріч за допомогою військових формувань	

У вирішенні міжетнічних, міжнаціональних проблемних ситуацій в Україні важливе місце повинно належати утвердженню стабільності, прийнятті правових актів, досягненні консенсусу та злагоди.

РОЗДІЛ 4. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ

- **Тема 4.1. Психологічні чинники в сфері політико-управлінської діяльності.**
- **Тема 4.2. Психологічні особливості індивідуальної і групової політичної поведінки.**
- **Тема 4.3. Політико-управлінське спілкування: зміст, форми, засоби.**
- **Тема 4.4. Імідж влади і її представників: сутність, особливості формування.**

Тема 4.1. Психологічні чинники в сфері політико-управлінської діяльності.

▲ *Психологічний чинник суспільного життя – це сукупність психологічних феноменів і явищ, які супроводжують діяльність суб'єктів політики, як то: настрої, емоції, почуття, стереотипи, установки тощо.*

▲ *Суб'єкти політики – це маси, великі соціальні групи, політичні інститути, окремі індивіди, які активно діють в сфері політичних відносин, впливають на політичні процеси та явища.*

Зростання ролі психологічного чинника в сфері політико-управлінської діяльності в сучасній Україні обумовлено:	
Збільшенням кількості організованих і неорганізованих учасників політичного життя суспільства;	
Складністю, різноплановістю, напруженістю, суперечливістю політичних подій перехідного етапу суспільного розвитку;	
Високим рівнем емоційного забарвлення політико-управлінської діяльності;	
Підвищенням ролі індивіда і ціни його вчинків в різних сферах суспільного життя.	

! Реальна практика суспільного життя переконливо свідчить, що психологічні феномени **завжди** супроводжують політико-управлінські процеси, події і здатні **активно впливати на них.**

Основні напрями дослідження ролі психологічного фактора в історії філософської і політичної думки:		
Вчені	Напрями дослідження	
Аристотель	Вказував на важливість наступних психологічних компонентів політичного життя – традицій, настроїв, прагнень, установок.	
Н. Макіавеллі	Досліджував суспільно-психологічні феномени державної політики в різні часи, що здійснювалися різними правителями.	
М. Вебер	Писав про істотну роль традицій, ментальності народу в політичному житті держави.	
Е. Дюркгейм	Вивчав вплив морально-етичних засад суспільства на характер, зміст, спрямованість, темпи суспільно-політичних перетворень.	
В.Ключевський	Вказував на визначальну роль у політичній історії Росії особливостей психології народу, його традицій тощо.	
В. Паретто, Г. Моска	Досліджували психологічні якості еліти та їх вплив на її політичну поведінку.	
Т. Карлей, Р. Емерсон, Ф. Ніцше, А. Шопенгауер, З. Фройд	Запропонували психологічні інтерпретації політичного лідерства.	
Г. Тард, Г. Лебон	Здійснили аналіз психологічних особливостей групової політичної поведінки (народів і мас) та їх впливу на розвиток історичних процесів.	

! Сучасний стан українського суспільства характеризується **складністю і психологічною напруженістю.**

Прояви психологічної напруженості:	
▪ Розчарування як наслідок невиправданих надій і сподівань на успішну реалізацію соціально-	

економічних перетворень	
▪ Незадоволення існуючим станом речей в сфері приватного і суспільного життя	
▪ Песимізм стосовно змін на краще	
▪ Недовіра до всіх без винятку політичних інститутів	
▪ Несприйняття суспільних перетворень, оцінка їх як небажаних, неефективних	

Наслідки психологічної напруженості:	
▪ Активізація соціально-активної меншості при пасивності більшості населення	
▪ Зростання розгубленості, нерозуміння змісту суспільних процесів та явищ уникнення вирішення міжетнічних протиріч за	
▪ Посилення агресивності окремих соціальних груп, індивідів при масовій пасивності суспільства	
▪ Намагання ущемити інтереси (національні, політичні, релігійні тощо) окремих соціальних груп суспільства, особливо меншин	

Напрямки впливу соціально-психологічних чинників на суспільні процеси:	
▪ Зміна характеру суспільних перетворень	
▪ Підвищення чи уповільнення темпів суспільних змін	
▪ Уточнення їх змісту	
▪ Зміна спрямованості суспільних перетворень	

Водночас існує і **зворотній зв'язок**, а саме – вплив політичних процесів та явищ на психологію людей, формування їх установок, потреб, настроїв, бажань.

! • Успішна діяльність державних службовців у **значній мірі залежить** від урахування ними в процесі управлінської діяльності соціально-психологічних чинників. Без дослідження політико-психологічних компонентів суспільного життя, мотивів діяльності людей важко зрозуміти діалектику соціальних процесів, прогнозувати їх розвиток.

Вивчення психологічних факторів **дасть можливість** працівникам сфери державного управління:
уникнути грубих помилок і дій при вирішенні соціально-економічних проблем;

послідовно здійснювати курс на формування правової держави і відповідної її принципам моральної поведінки громадян;

здійснювати управлінський вплив на суспільну активність громадян шляхом психологічного стимулювання.

Тема 4.2. Психологічні особливості індивідуальної і групової політичної поведінки.

▲ *Політична поведінка – це сукупність реакцій соціальних суб'єктів (соціальних спільнот, груп, особистостей тощо) на діяльність політичної системи.*

Типи політичної поведінки і їх основні характеристики:

Типи поведінки	Особливості	
Закритий (абсентеїзм – від лат. absent – відсутній)	Політична бездіяльність, байдуже ставлення до здійснення своїх політичних прав, ухилення від здійснення громадянських обов'язків, т.зв. нульова політична активність	
Відкритий (політична участь)	Вплив громадян на функціонування політичної системи; вмотивована, цілеспрямована, раціональна, відповідно психологічно і емоційно зумовлена політична діяльність	

Людина – істота суспільна. Будь-яка конкретна особистість виступає як представник окремої спільноти (соціальної спільноти, прошарку, групи, народу). Як наслідок – суспільна психологія, виражаючи міжгрупові відносини у кожного індивіда, водночас виступає і в особистісній формі

! Політична психологія особистості включає всі прояви її психології, які пов'язані з політичною діяльністю даного індивіда.

▲ *Політична діяльність – це специфічна форма активного ставлення індивіда до свого суспільного середовища, яка має на меті цілеспрямоване регулювання та перетворення цього середовища за допомогою фактора влади. Це комплекс дій як окремих індивідів, так і великих груп людей, цілих народів, спрямований на здобуття та здійснення влади або впливу на неї*

Характер спрямування, форми політичної поведінки індивіда і групи обумовлені:
▪ Зовнішніми обставинами (соціально-політичним середовищем, оточенням), умовами соціалізації
▪ Енергією, темпераментом особистості, природними інстинктами

Взаємодія людини і політики відбувається **під впливом** суспільних та індивідуально-психологічних процесів.

Індивідуально-психологічні процеси, що впливають на політичну поведінку індивіда:	
1. Пізнавальні властивості індивіда (мова, мислення, пам'ять)	
2. Політико-емоційна сфера індивіда: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Довготривалі постійні почуття, що складають зміст світогляду людини ▪ Сукупність переживань, що формуються в індивіда під впливом політичних подій	

▪ Емоційний стан особи (настрій, тонус)	
3. Тип темпераменту	

▲ **Темперамент** – це природні, генетично обумовлені особливості індивіда, зумовлені інтенсивністю і динамікою психічних процесів, а саме: ступенем урівноваженості, емоційності, загальної і мімичної рухливості. Він зумовлений до певної міри типом нервової системи.

Темперамент не несе конкретного політичного навантаження, проте є **важливою складовою особистого стилю політичної поведінки індивіда.**

В основі класифікації темпераменту:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Швидкість і сила емоційних реакцій ▪ Рівень активності і домінуючий чуттєвий тон ▪ Шкала інтроверсії – екстраверсії ▪ Реактивність і активність ▪ Загальна психічна активність 	

! У психології виділяють чотири основних типи темпераменту – **сангвінік, холерик, меланхолік, флегматик**

Типи темпераменту.

Нестабільний тип із слабкою нервовою системою

Інтроверт- ний тип (спрямований на внутрішній світ, особисті переживання)	Меланхолік <i>Нерішучий</i> <i>Невпевнений</i> <i>Вразливий</i> <i>Мрійливий</i> <i>Покірний</i> <i>Слабконтакт- ний</i>	Холерик <i>Неврівноваже- ний</i> <i>Самовпевнений</i> <i>Нетерплячий</i> <i>Запальний</i> <i>Агресивний</i> <i>Чутливий</i>	Екстраверт- ний тип (відкритий, спрямований на зовнішній світ)
	Флегматик <i>Інертний</i> <i>Врівноважений</i> <i>Безініціативний</i> <i>Терплячий</i> <i>Необразливий</i> <i>Миролюбний</i> <i>Покірливий</i>	Сангвінік <i>Рухливий</i> <i>Врівноважений</i> <i>Оптимістичний</i> <i>Емоційний</i> <i>Контактний</i> <i>Схильний до лідерства</i>	

Стабільний тип із сильною нервовою системою

Рис. 1. Модель типів темпераменту (за Е. Айзенком).

Взаємозв'язок між темпераментом та стилем політичної поведінки індивіда:

Темперамент	Особливості політичної поведінки	
Сангвінік	Швидко відкликається на політичні події, виявляє при цьому активність, зацікавленість . Схильний до компромісу. Гарний організатор, природжений лідер. Бракує критичності мислення і чіткості політичних позицій .	
Холерик	Потенційний лідер або яскравий опозиціонер. Для політичної поведінки характерні – запальність, пристрасність, впевненість, висока активність . При цьому часто виявляє нетерплячість, має слабкий рівень самоконтролю .	
Флегматик	Малоактивний, повільно втягується в сферу політичних відносин, проте характеризується постійністю і довго тривалістю політичних поглядів і переваг.	
Меланхолік	Нерішучість, невпевненість, сумніви, утрудненість контактів , що робить його участь в політиці проблематичною.	

Психологічні феномени суспільного характеру, які впливають на політичну поведінку індивіда і групи – це установки, стереотипи, менталітет, пануючий тип масової політичної свідомості, суспільні настрої.

▲ *Установки* – це готовність, здатність індивідів сприймати майбутні події і явища певним чином, виходячи з соціально-економічного, політичного, емоційного досвіду окремих людей, груп, суспільства в цілому, отриманого ними в минулому.

▲ *Стереотипи* – стандартизовані образи соціальних, політичних об'єктів(з грецького – “тверді відбитки”), відносно стійкі і спрощені їх образи, що виникають за відсутності достатньої інформації.

**Спосіб формування та особливості стереотипів і установок
масової суспільної свідомості.**

	Спосіб формування	Особливості
Установки	Формуються під впливом оточуючого середовища і минулого досвіду індивіда, суспільства.	Характеризуються сталістю, довготривалістю.
Стереотипи	Формуються під впливом оточуючого середовища, однак мало залежать від набутого досвіду.	Характеризуються стійкістю , можуть супроводжувати людей все життя і передаватися у спадок.

▲ ***Менталітет** – (від англ. *mentality*) сформована система елементів духовного життя і світосприймання, що зумовлює відповідні стереотипи поведінки, діяльності, способу життя соціальних спільностей, індивідів.*

Характерні особливості національного менталітету українського народу:	
▪ Наявність індивідуального коду цінностей, здоровий егоцентризм	
▪ Негативне ставлення до влади, низький рівень довіри до її представників Швидкість і сила емоційних реакцій	
▪ Природна толерантність	
▪ Емоційність, мрійливість, поетичність, довірливість тощо	

! **Пануючий тип масової політичної свідомості** визначається через систему очікувань, вимог громадян до влади, їх відданості певним суспільним ідеалам, ціннісні орієнтації

В Україні нині домінує **переважно авторитарний тип масової політичної свідомості** з рудиментами тоталітарного типу та нерозвинутими елементами демократизму.

Суттєвими політико-психологічними компонентами суспільно-політичного життя виступають:	
▪ Політичні потреби	
▪ Політичні інтереси	
▪ Традиції	
▪ Масові суспільні настрої	

! Для масової суспільної свідомості сучасного українського суспільства характерними є **негативні суспільні настрої**, що зумовлюють її **суперечливий характер**

Ознаки суперечливості масової суспільної свідомості сучасного українського суспільства:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ прагнення до демократії і потреба в сильній авторитарній владі ▪ позитивна оцінка багатопартійності і недовіра політичним партіям, відмова їм у підтримці ▪ засудження попереднього тоталітарного режиму і ностальгія за патерналістською роллю держави ▪ тотальна недовіра до влади і звичка покладатися на неї 	

▲ *Політика – специфічна сфера людської діяльності, до якої індивід залучається шляхом участі у масових, колективних формах політичної діяльності.*

Психологічні феномени, які зумовлюють особливості політичної поведінки індивіда в масових формах політичної дії:

▪ наявність спільних колективних поглядів, думок	
▪ колективні групові настрої	
▪ політичне наслідування	
▪ психологічне зараження, співпереживання	

Відмінності групової масової поведінки індивідів в організованих і неорганізованих (стихійних) політичних об'єднаннях, групах:

Критерії відмінностей	Організовані політичні групи, об'єднання	Неорганізовані (стихійні) політичні групи, об'єднання
1. Спосіб залучення до політичної діяльності.	Переважно спеціально утворені	Стихійний, випадковий
2. Тривалість політичної дії.	Довготривалість, стабільність, спадкоємність	Епізодичність, короткотривалість
3. Рівень інституалізації.	Інституалізовані	Неінституалізовані
4. Організація політичної діяльності.	На основі програми з чітко визначеною метою та засобами	Відсутність конкретної програми діяльності
5. Розподіл функцій між учасниками політичних дій.	Поведінка учасників регламентована правилами, статутом	Відсутність чіткого розподілу функцій між учасниками

▲ **Організовані політичні групи** – це такі об'єднання громадян, що залучаються до політичної діяльності з ініціативи впливових суспільних груп чи лідерів і створюються свідомо та організовано.

Політична поведінка в таких групах здійснюється:
▪ за правилами
▪ діяльність чітко спланована і керована
▪ рівень організованості досить високий

Організовані політичні групи розрізняються між собою:	
за масштабом (великі, малі);	
	за рівнем інституалізації (інституалізовані, ситуативні);
за тривалістю функціонування (довготривалі, короткотривалі);	
	за рівнем охопленості (кількісної, територіальної);
за ступенем включення в сферу політики і політичної діяльності.	

Масові стихійні групи на відміну від організованих виникають спонтанно і існують на протязі короткого часу (наприклад натовп, публіка). Вони досить часто є масовою реакцією людей на:
▪ нестабільність
▪ соціально-економічні, політичні явища
▪ певні події тощо

▲ **Масова стихійна поведінка** – це різні форми поведінки натовпу (великих груп людей), циркуляція чуток, паніка, інші масові явища. Вона зумовлена відповідною масовою свідомістю.

Психологічні особливості поведінки індивіда під впливом натовпу:

▪ анонімність , що посилює агресивність учасників політичних дій	
▪ відчуття сили , яке отримує індивід у масі, завдяки її чисельності	
▪ відсутність страху	
▪ втрата почуття відповідальності	
▪ піддатність навіюванню	
▪ відсутність потреби в істині, схильність до ілюзій	
▪ не сприйняття доказів і аргументів	

Типи натовпу:

▪ оказіональний	
▪ конвенційний	
▪ експресивний	
▪ екстатичний	
▪ діючий	

Раціонально впливати на маси в ситуації натовпу практично неможливо

Ефективні засоби впливу на натовп:

навіювання та зараження	
	демонстрування сили, рішучості, впевненості

майстерне володіння словом	
	використання сильних, рішучих висловів
ствердження через повторення	
	уникнення доказів, аргументації
вживання перебільшень, застосування повторів	
	уникнення протиставлень

<p>! • Для того, щоб призупинити негативну спрямованість дії натовпу, слід приєднатись до нього і поступово переорієнтувати його поведінку на нейтральну.</p>

<p>Маса, будучи ірраціональною, інстинктивно вірить в авторитет лідера і здатна йому підкоритися. Вона потребує таких лідерських якостей:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ сильної волі ▪ фанатичної віри в ідею ▪ емоційної зараженості

Тема 4.3. Політико-управлінське спілкування: зміст, форми, засоби.

Уміння ефективно спілкуватися – важлива складова життєвого і професійного успіху державного службовця.

▲ **Спілкування** – складний багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, що є наслідком потреби в спільній діяльності і включає в себе обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння інших людей.

Основні аспекти спілкування.

Комунікативний (обмін інформацією)	Інтерактивний (обмін діями та організація взаємодії)	Перцептивний (взаємосприймання і встановлення взаєморозуміння)
---------------------------------------	---	---

▲ **Політико-управлінське спілкування** – вид спілкування, змістом якого є політико-владні відносини, їх сутність, спрямованість

Функції політико-управлінського спілкування:	
▪ Контактна	
▪ Інформаційна	
▪ Координаційна	
▪ Стимулююча	
▪ Функція розуміння	
▪ Функція здійснення впливу	
▪ Встановлення відносин	

Через політико-управлінське спілкування реалізується:
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Інформаційний, комунікативний вплив на об'єкти політики і управління ▪ Взаємодія між суб'єктами політико-управлінських відносин з метою вирішення спільних завдань ▪ Взаємовплив між об'єктами й суб'єктами політико-управлінського спілкування ▪ Обмін почуттями, емоціями, встановлення певних стосунків, взаємопереживання і взаєморозуміння

На відміну від інших видів спілкування політичне спілкування характеризується наступними особливостями:

- **Спрямованістю на великі групи людей** (на маси в цілому), що не виключає значимість індивідуального політичного впливу
- **Орієнтацією передусім на перемогу** (переконання, агітація, пропаганда тощо)
- **Дієвим характером**
- **Надзвичайною емоційністю, психологічною напруженістю**

- ! • **Базова основа** ефективного політико-управлінського спілкування – **етика і загальнолюдська мораль** як основоположні принципи людських взаємин, які з кожним етапом розвитку цивілізації наповнюються новим змістом і можуть набувати різного значення

Моральні цінності, які цінуються впродовж усієї історії людства і сьогодні повинні стати **основою політико-управлінського спілкування:**

- чесність
- правдивість
- ввічливість
- щирість
- співпереживання
- повага до гідності людини
- підтримка слабких і немічних

▲ *Культура політичного спілкування – це система впливу на окремих індивідів, соціальні групи, населення в цілому, що передбачає єдність змісту спілкування, етики та психології, наявність моральних та комунікативних установок у суб'єкта спілкування та вміння застосувати їх на практиці*

- ! • **Зміст політико-управлінського спілкування** – це обсяг інформації, яка має бути донесена до учасників спілкування

Психологічні вимоги до змісту політико-управлінського спілкування:	
▪ Доступність	
▪ Простота	
▪ Лаконічність	
▪ Чітко визначена мета спілкування	
▪ Аргументованість	
▪ Логічна вибудованість	

Змістовними перешкодами на шляху успішного політико-управлінського спілкування можуть стати:	
“цензура” (мовні, вікові, професійні, соціальні перешкоди)	
	відсутність чітко визначеної мети спілкування
незнання аудиторії спілкування (склад, інтереси, потреби, настрої)	
	конфліктна поведінка суб’єктів спілкування
невірно обрані стратегія і тактика спілкування тощо	

Психологічні засоби впливу на аудиторію з метою формування емоційно-позитивного ставлення до суб’єкта спілкування:	
▪ вияв поваги і розуміння до людей	
▪ демонстрування ввічливого ставлення до учасників спілкування	
▪ застосування методу переконання та уникнення вказівок, повчань,	

розпорядного тону розмови	
▪ уникнення суперечок , а коли це неможливо – спокійна і виважена поведінка	
▪ повага до думок інших людей,	
▪ справедлива оцінка їх суджень та вчинків	
▪ виваженість в критиці , її конструктивність	
▪ контроль над власними почуттями та емоціями	

Критерії ефективного політико-управлінського спілкування:	
▪ рівень довіри між суб'єктами спілкування	
▪ ступінь задоволення потреби в спілкуванні	
▪ рівень співпадання інформації з намірами сторін	
▪ практичний результат (розв'язання проблеми, вирішення завдання, співставлення точок зору, обговорення, обмін думками тощо)	

Засоби, які підвищують рівень довіри в процесі політико-управлінського спілкування:	
▪ відкрита демонстрація намірів учасників спілкування	
▪ доброзичлива атмосфера спілкування	
▪ вияв компетентності при розгляді питань	
▪ вміння переконливо висловлювати свої думки	

Якості, необхідні для успішного політико-управлінського спілкування:	
▪ наявність емпатії – вміння бачити проблему з точки зору співрозмовника, розуміти його і сприймати	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ аутентичність – здатність бути щирим, природним у відносинах з людьми, відкрито демонструвати своє позитивне до них ставлення 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ конкретність – від загальних розмов до висловлювання чітких, зрозумілих, конкретних думок 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ініціативність – схильність до активної позиції у відносинах з людьми і в розв’язанні окремих конкретних питань 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ відкритість – чесне, відкрите висловлювання своїх думок, позицій тощо 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ динамічність та гнучкість поведінки – вміння швидко переключатися з однієї проблеми на іншу, зберігаючи при цьому загальну канву розмови 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ здатність слухати 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ вміння стримувати себе, свої негативні емоції та почуття, уникати радикальних висновків, пропозицій, висловлювань 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ цілепокладання – здатність вибудовувати і проводити свою лінію поведінки 	

Психологічні основи ефективного політико-управлінського спілкування.

Важлива складова здійснення ефективного політико-управлінського впливу – **публічний виступ.**

▲ **Публічний виступ** – це вид політико-управлінського спілкування, розрахований на велику групу людей, аудиторію, який має конкретну мету – інформування, переконання, заклик до дії тощо.

▲ **Аудиторія** – це коротко-часова, відносно стійка спільнота людей, діяльність яких спрямовується промовцем і яка постає як єдиний сукупний суб’єкт спілкування.

! Публічний виступ перед аудиторією необхідно розглядати в єдності всіх його аспектів, а саме, як цілісний комплекс, що складається з **взаємопов’язаних етапів**

Етапи спілкування з аудиторією:		
Етап	Зміст діяльності	
Докомунікативний	Визначення методологічних принципів промови, позиції промовця, підбір і оцінювання матеріалу, що складе основу виступу	
Передкомунікативний	Підготовка самого виступу – вибір стратегії, визначення основної ідеї, відпрацювання змісту та прийомів його подачі	
Комунікативний	Виступ промовця безпосередньо в аудиторії	
Посткомунікативний	Аналіз результатів зустрічі промовця з аудиторією	

! • **Ораторське мистецтво** промовця – це, насамперед, переконання та здійснення впливу на аудиторію

Необхідними умовами ефективного спілкування оратора з аудиторією є:	
▪ орієнтованість	
▪ мотивація	
▪ цілеспрямованість	

! • **Ефективність публічного політико-управлінського спілкування** значною мірою залежить від моральних, соціально-психологічних і інтелектуальних характеристик промовця та готовності аудиторії сприймати

! • **Публічне спілкування** – це взаємодія, в якій беруть активну участь рівноправні партнери – промовець та люди, які його слухають.

Підготовка публічного виступу передбачає:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ підготовку повного тексту виступу ▪ переведення його в друкований формат ▪ підкреслення найголовніших думок ▪ виокремлення основних смислових блоків ▪ репетиція виступу, передбачення можливих запитань 	

Психологічні вимоги до публічного політичного виступу:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ дотримання принципу черговості в промові ▪ встановлення психологічного контакту з аудиторією (вдалий початок) ▪ доступність, зрозумілість, лаконічність, збалансованість змісту промови ▪ вибір відповідного до змісту і настрою аудиторії темпу, тембру, емоційної забарвленості виголошення тексту виступу ▪ чітке формулювання мети виступу, його конкретизація і акцентування в різних варіаціях ▪ дотримання принципу подачі змісту 	

<p>промови від менш відомого до невідомого</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ акцентування уваги на головному, суттєвому ▪ підкреслення спільності з аудиторією ▪ врахування під час виступу “ефекту краю” ▪ демонстрування ширості, відкритості, доступності ▪ поєднання вербальних і невербальних засобів спілкування 	

<p>Поради психологів щодо використання невербальних засобів спілкування під час публічного політичного виступу:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ дотримуватися міри у всьому ▪ уникати зайвих рухів, жестів ▪ не захоплюватись одноманітними жестами ▪ уникати вульгарної, примітивної жестикуляції і міміки ▪ не використовувати жести, розраховані на зовнішній ефект ▪ не допускати незграбних жестів і міміки

	<p>Публічний політичний виступ – це поєднання науки і мистецтва, що слугує цілям впливу на людей, зокрема переконанню.</p>

Тема 4.4. Імідж влади та її представників: сутність, особливості формування.

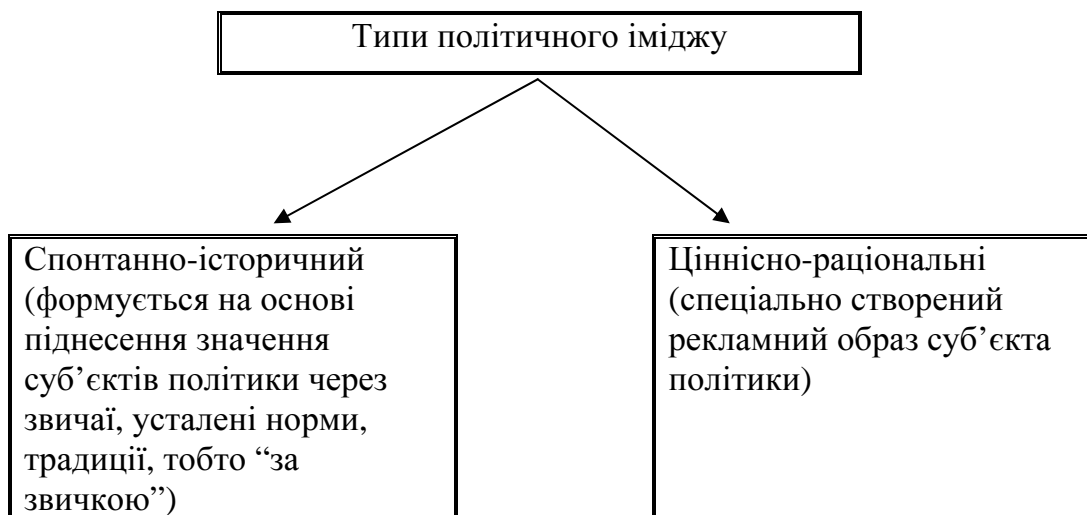
Імідж – (від англ. *image*, лат. *imitari*) – образ, вигляд; імітувати, створювати.

▲ **Імідж** – зовнішня форма будь-якого об’єкта чи явища (товару, інституту тощо), або мислене уявлення про них, яке цілеспрямовано, свідомо формується в масовій свідомості за допомогою публіситі, реклами або пропаганди.

▲ **Політичний імідж** – це образ суб'єкта політики (держави, політичної партії, лідера), який цілеспрямовано формується і покликаний спричинити емоційно-психологічний вплив на об'єкти політики з метою популяризації самої політики, чи-то діяльності в її сфері.

Функції політичного іміджу:		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Комунікативна 	Полегшує сприйняття суб'єкта політики, формує у населення певні задані установки щодо нього	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Номінативна 	Проявляється в його спрямуванні на демонстрацію відповідних якостей і переваг суб'єкта політики в порівнянні з іншими аналогічними	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Адресна 	Спрямована на конкретну цільову аудиторію	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Естетична 	Націлена на формування кращого враження про суб'єкт політики	

! **Політичний імідж** – один із засобів досягнення легітимності політичної влади і її інститутів, у першу чергу держави в умовах демократизації українського суспільства

!	У сучасній практичній політичній іміджелогії переважно застосовується ціннісно-раціональний тип політичного іміджу
---	---

Методологічні засади побудови політичного іміджу:	
<p>1. Визначення основних потреб суспільства щодо характеристик суб'єкта політики і на цій основі створення “каркасу” політичного іміджу.</p>	
<p>2. Доповнення основного “каркасу” політичного іміджу конкретними характеристиками, виходячи з потреб масової суспільної свідомості.</p>	
<p>3. Перекладення основних характеристик іміджу суб'єкта політики на різні канали комунікації у зрозумілих і доступних для масової аудиторії формах.</p>	

Основні психологічні принципи побудови іміджу суб'єкта політики:	
наближеність до аудиторії	
	дистанційність
упізнаваність	
	вірогідність, правдивість
яскравість, привабливість	
	спрощеність
конкретність у поєднанні з недовомовленістю (“білі плями”)	

! • Вкрай **важливою умовою** ефективного політичного іміджу є його створення з врахуванням реальної здатності суспільної свідомості до його сприйняття.

Процес формування позитивного іміджу органів державної влади повинен здійснюватися **поступово, цілеспрямовано, постійно.**

Основні іміджеві характеристики державної влади і її носіїв, виявлені в процесі соціологічних опитувань громадян України:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ гуманність, людяність влади, її готовність ставити інтереси суспільства понад усе ▪ компетентність владних структур, їх поповнення професіоналами, інноваційно мислячими людьми з досвідом практичної діяльності ▪ відкритість, прозорість, доступність для співпраці, дискусій, критики, публічність 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ прогнозованість владних інституцій ▪ відповідальність перед суспільством за свою діяльність та її результати ▪ правдивість у стосунках з громадянами, партнерами по діяльності (партіями, громадськими організаціями, приватними установами), ЗМІ ▪ уникнення бюрократичних методів роботи тощо 	

Процес створення іміджу влади і її носіїв передбачає реалізацію наступних завдань:	
1. Вибір ефективних каналів комунікації для створення іміджу влади і визначення їх особливостей	
2. Знання і врахування потреб конкретної цільової аудиторії щодо сприйняття іміджу	
3. Визначення завдання або мети іміджевої комунікації	
4. Оцінка можливостей того чи іншого суб'єкта влади реалізувати створений імідж так, щоб його сприйняли	
5. Задіяння багатоканальності комунікативного впливу та орієнтація, переважно, на вербальний та візуальний канали	

! •	Попри все, важливо постійно володіти інформацією стосовно ставлення населення до влади і у відповідності з цим вносити необхідні корективи в її іміджеві характеристики.
-----	---

! •	Суттєва роль в процесі створення та впровадження іміджу влади належить владним службам зі зв'язків з громадськістю (PR службам). Організація діяльності владних PR служб з метою забезпечення дієвих, ефективних зв'язків з громадськістю та формування позитивного іміджу влади повинна здійснюватися на міжнародно визнаних принципах інформаційної відкритості влади
-----	--

Принципи інформаційної відкритості влади, визнані світовим співтовариством:

▪ презумпція доступності інформації	
	▪ інформаційна відкритість
▪ стимулювання відкритості урядових структур	
	▪ обмеження сфери встановлення винятків
▪ пріоритет “громадського інтересу”	
	▪ безкоштовність інформації
▪ відкритість засідань органів влади	

Психологічні принципи здійснення масової комунікації в процесі створення іміджу органів державної влади:

▪ актуальність та оперативність
▪ достовірність
▪ достатність (повнота, всебічність, глибина)
▪ простота, ясність, чіткість за формою
▪ доступність щодо каналів отримання
▪ первинність (бажано безпосередньо від відправника)

!	<p>Правильно вибудовані та вміло реалізовані пропагандистські матеріали здатні до певної міри формувати установки населення і, навіть, змінювати громадську думку стосовно органу влади і влади як такої.</p> <p>• Головна мета впливу на громадську думку – спонукання її до підтримки та взаємодії з органами влади на основі позитивного сприйняття і довіри до них</p>
---	---

У діяльності владних PR служб з формування та розвитку позитивного іміджу влади і її представників слід виходити:	
▪	із реальних можливостей суб'єкта влади
▪	доцільності того чи іншого заходу
▪	існуючих традицій та звичок

!	<p>Імідж влади в громадській думці в значній мірі є персоніфікованим, тобто залежним від іміджу окремих представників влади на всіх рівнях</p>
---	---

Симпатія і довіра до влади з боку громадян – наявність у її представників:	
▪	професійних знань
▪	організаційних здібностей
▪	комунікативних навичок
▪	здатності відчувати і розуміти людей

Висновки до Розділу 4

1. Ефективність і результативність державного управління значною мірою залежить від врахування в діяльності суб'єктів державної політики соціально-психологічного чинника, а саме – потреб, інтересів, настроїв, почуттів, емоцій населення, установок і стереотипів суспільної свідомості, менталітету народу.
2. Практика управлінської діяльності переконливо свідчить, що психологічні феномени не лише супроводжують суспільні процеси, але і здатні суттєво впливати на них, зокрема на їх зміст, характер, спрямованість, темпи.
3. Аналіз сучасного стану українського суспільства дає підстави для висновку щодо складності і напруженості його психологічної атмосфери – розчарування, незадоволення, песимізм, апатія, недовіра і негативізм. Це зумовлює важливість врахування політико-психологічних факторів при визначенні орієнтирів суспільного розвитку та розробки напрямків їх реалізації в конкретних управлінських рішеннях.
4. Діяльність індивіда в сфері політико-управлінських відносин визначається, з одного боку – зовнішнім середовищем, соціальним оточенням, з іншого – його індивідуально-психологічними особливостями, енергією, темпераментом тощо.
5. Психологічними феноменами суспільного характеру, які здатні суттєво впливати на поведінку індивіда є – установки, стереотипи, менталітет народу, пануючий тип масової суспільної свідомості, суспільні настрої.
6. Особливості поведінки індивіда в масових, колективних формах політичної діяльності зумовлені – спільними колективними поглядами, настроями, психологічним наслідуванням, зараженням.
7. Відмінності масової групової політичної поведінки індивіда в організованих і стихійних політичних об'єднаннях проявляється – в способах залучення до політичної діяльності, рівні її інституалізації, тривалості, організованості, розподілі функцій між учасниками.
8. Важлива роль у здійсненні ефективного політико-управлінського впливу належить здатності, готовності учасників управлінського процесу до ефективного спілкування.
9. Культура політико-управлінського спілкування – це система впливу на окремих індивідів, соціальні групи, населення в цілому, що передбачає єдність змісту, форми спілкування, знання етики та психології спілкування, наявність комунікативних установок у суб'єктів.
10. Основними іміджевими характеристиками державної влади і її носіїв, виявленими в ході опитувань громадської думки мають стати – гуманність, компетентність, доступність, відкритість, прогнозованість, відповідальність, правдивість.

Нотатки до розділу 4

Зміст:

Розділ 1.	Політичні інститути та процеси: політико-правові засади функціонування	3 - 43
Розділ 2.	Політична аналітика та консультування	44 - 65
Розділ 3.	Етнополітичні процеси в сучасній Україні	66 - 108
Розділ 4	Психологічні аспекти політико-управлінських процесів	109 - 138

Навчальне видання

*Р.В.Войтович, Н.М.Дармограй, Ю.Г.Кальниш, М.М.Логунова, М.І.Пірен,
В.А.Ребкало, В.В.Тертичка*

**Політико-правові засади державного управління
(опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни)**

Навчальний посібник

